

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

MINISTRY OF SCIENCE AND EDUCATION OF UKRAINE
KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF CULTURE AND ARTS

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Збірник наукових праць

INTERNATIONAL RELATIONS: THEORY AND PRACTICAL ASPECTS

Collection of Scientific Papers

Випуск 12
Issue 12

Засновано у 2018 р.
Founded in 2018

КИЇВ
ВИДАВНИЧИЙ ЦЕНТР КНУКІМ

KYIV
KNUKIM PUBLISHING CENTRE

2023

УДК 327 (477+100) (051)

М 580

Київський національний університет культури і мистецтв
Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти
Збірник наукових праць

У збірнику наукових праць висвітлюються актуальні питання міжнародних відносин, суспільних комунікацій і регіональних студій, які стосуються історико-теоретичних питань міжнародних відносин; зовнішньої політики і дипломатії; міжнародного права; світового господарства та міжнародних економічних відносин; суспільних комунікацій і лінгвістичного забезпечення міжнародної діяльності; регіональних студій, соціологічних досліджень у галузі міжнародних відносин.

Рекомендовано до друку вченою радою
Київського національного університету культури і мистецтв
(протокол № 7 від 27 листопада 2023 р.)

Головний редактор видання

Костира Інна Олександрівна – докторка політичних наук, професорка, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Заступник головного редактора

Ластовський Валерій Васильович – доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Відповідальний секретар

Лікарчук Дар'я Сергіївна – кандидатка політичних наук, доцентка, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Члени редакційної колегії

Фернандо Касал Бертоа – доцент, доктор філософії в галузі суспільно-політичних наук, Ноттингемський університет (Великобританія)

Батриченко Олег Володимирович – доктор політичних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Батченко Людмила Вікторівна – докторка економічних наук, професорка, заслужена працівниця освіти України, академік Академії економічних наук України, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Наконечний Володимир Михайлович – кандидат історичних наук, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Неліпа Дмитро Васильович – доктор політичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Лікарчук Дар'я Сергіївна – кандидатка політичних наук, доцентка, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Міщенко Алла Борисівна – кандидатка політичних наук, доцентка, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна)

Пилипів Володимир Іванович – кандидат історичних наук, професор, ректор Київського університету культури і мистецтв (Україна)

Адреса редакційної колегії:

Кафедра міжнародних відносин, Київський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, к. 920, м. Київ, Україна, 01133

тел.: +38(044) 285 88 54

сайт: international-relations.knukim.edu.ua

e-mail: international.knukim@gmail.com

Міністерством юстиції України видано Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації № 23121-12961 П Серія КВ від 29.01.2018.

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») відповідно до наказу МОН України від 30.11.2021 року № 1290 за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Збірник відображається і реферується в наступних базах даних: **BASE, Crossref, Google Scholar, DOAJ, EuroPub, Lens, Index Copernicus, Journal Factor, ResearchBib, WORLDCAT, World Catalogue of Scientific Journals, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Наукова періодика України (УРАН).**

Kyiv National University of Culture and Arts

International Relations: Theory and Practical Aspects

Collection of Scientific Papers

Collection of Scientific Papers of Kyiv National University of Culture and Arts covers the topical issues on international relations, public communications and regional studies concerning historical and theoretical issues of international relations; foreign policy and diplomacy; international law; world economy and international economic relations; public communications and linguistic support for international activities; sociological research in the field of international relations.

Recommended for Publication by the Academic Council

Kyiv National University of Culture and Arts

(Protocol no. 7 dated 27.11.2023)

Editor-in-Chief

Inna Kostyria – Doctor of Political Sciences, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Valerii Lastovskiy – Doctor of Historical Sciences, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Executive Editor

Daria Likarchuk – Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Editorial Board Members

Fernando Casal Bertoa – Associate Professor, Ph.D. in Social and Political Sciences, University of Nottingham (UK)

Oleh Batrymenko – Doctor of Political Sciences, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

Liudmyla Batchenko – Doctor of Economics, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Volodymyr Nakonечnyy – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Dmytro Nelipa – Doctor of Political Sciences, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

Daria Likarchuk – Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Alla Mishchenko – Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine)

Volodymyr Pylypiv – Candidate of Historical Sciences, Professor, Kyiv University of Culture (Ukraine)

Editorial Board Address:

International Relations Department, Kyiv National University of Culture and Arts, 36 Ye. Konovalets Street, off 920, Kyiv, Ukraine, 01133

Phone: +38(044) 285 88 54

Web-site: international-relations.knukim.edu.ua

e-mail: international.knukim@gmail.com

The Ministry of Justice of Ukraine issued the Certificate on the State Registration of the Printed Mass Media Series KV No. 23121-12961 P from 29.01.2018.

The Collection of Scientific Papers is included in the category "B" of the List of scientific professional editions of Ukraine in the program subject area 291 "International Relations, Public Communications and Regional Studies" by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 30.11.21 № 1290.

The Collection of Scientific Papers is displayed in **BASE, Crossref, Google Scholar, DOAJ, EuroPub, Lens, Index Copernicus, Journal Factor, ResearchBib, WORLDCAT, World Catalogue of Scientific Journals, Vernadsky National Library of Ukraine, Scientific Periodicals of Ukraine (URAN).**

ISSN (print) 2616-745X

ISSN (online) 2616-7794

ЗМІСТ

CONTENTS

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

INTERNATIONAL RELATIONS

**Ластовський
Валерій Васильович**
Міжнародна тематика
на сторінках українського
журналу «Київська старовина»
(1882–1906)

Valerii Lastovskyi
*International Themes
on the Pages of the Ukrainian
Journal “Kyivska Starovyna”
 (“Kyiv Antiquities”)
(1882–1906)* 7

**Мельник Михайло Іванович
Лікарчук Дар'я Сергіївна**
Боротьба з тероризмом
в рамках нового міжнародного
менеджменту

**Mykhailo Melnyk,
Daria Likarchuk**
*Fighting Terrorism within
the New International
Management* 20

**Міщенко Алла Борисівна
Пугач Анастасія Вікторівна**
Легітимність зовнішньої
політики України в період
формування майбутнього
світового порядку

**Alla Mishchenko,
Anastasiia Puhach**
*Legitimacy of Ukraine's Foreign
Policy during the Formation
of the Future World Order* 33

Шевель Інна Петрівна
Парадигма миру та еталони
бойових становищ для світу на
тлі міжнародно-європейської
підтримки України в період
військового стану:
соціо-політичний дискурс
нових порядків

Inna Shevel
*The Paradigm of Peace
and Benchmarks of Combat
Positions for the World against
the Background of International
and European Support for Ukraine
during the Period of Martial
Status: Socio-Political Discourse
of the New Orders* 47

**МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ**

**INTERNATIONAL ECONOMIC
RELATIONS**

**Письменна Марія Сергіївна
Бондар Юлія Анатоліївна**
Вплив соціальних комунікацій
на ефективність
адміністративного
менеджменту та економічні
процеси

**Mariia Pysmenna,
Iuliia Bondar**
*The Impact of International
Communications on the Efficiency
of Administrative Management
and Economic Processes* 63

<p>Сірий Євген Володимирович Заславська Людмила Володимирівна Проблеми інтеграції роботодавців, ринку освітніх послуг та молоді у вдосконаленні ринку зайнятості в Україні в умовах євроінтеграції: аналіз окремих аспектів</p>	<p>Siryi Yevhen, Zaslavska Liudmyla <i>The Problem of Integration of Employers, the Market of Educational Services and Youth in the Improvement of the Employment Market in Ukraine under the Conditions of European Integration: Analysis of Certain Aspects</i></p>	<p>79</p>
<p>МІЖНАРОДНЕ ПРАВО</p>	<p>INTERNATIONAL LAW</p>	
<p>Чвалюк Андрій Миколайович Проблеми міжнародно-правової відповідальності у випадку припинення існування держави- правопорушниця</p>	<p>Andrii Chvaliuk <i>Problems of International Legal Responsibility in case of the Existence Termination of the Offending State</i></p>	<p>95</p>
<p>РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ</p>	<p>REGIONAL STUDIES</p>	
<p>Гальченко Світлана Іванівна Ратніков Максим Ігорович Еволюція американської моделі бюрократії під час президентства Д. Трампа</p>	<p>Svitlana Galchenko, Maksym Ratnikov <i>Evolution of the American Model of Bureaucracy during the Presidency of D. Trump</i></p>	<p>109</p>
<p>Наконечний Володимир Михайлович Кузнецова Людмила Василівна Українсько-російські взаємини у висвітленні часопису «Наш лемко»</p>	<p>Volodymyr Nakonechnyj, Liudmyla Kuznetsova <i>Ukrainian-Russian Relations in the Elucidation of the Magazine "Nash Lemko" ("Our Lemko")</i></p>	<p>122</p>
<p>Чупрій Леонід Васильович Сіра Оксана Володимирівна Розвиток сфери національно- патріотичного виховання в умовах децентралізації та євроатлантичної інтеграції України</p>	<p>Leonid Chuprii, Oksana Sira <i>Development of the Sphere of National Patriotic Education in Conditions of Decentralization and Euro-Atlantic Integration of Ukraine</i></p>	<p>134</p>

СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

PUBLIC COMMUNICATIONS

Карасаєв Сулейман Увайсович

Лікарчук Наталія Василівна

*Міжнародні аспекти
використання інформаційних
технологій у державному
управлінні*

Suleyman Karasayev,

Natalia Likarchuk

*International Aspects
of Information Technologies
Usage in Public Management*

151

Шевченко Марина Іванівна

*Сучасні концепції
міжкультурної взаємодії
в умовах глобалізації
та сучасних міжнародних
відносинах*

Maryna Shevchenko

*Modern Concepts of Intercultural
Interaction in Conditions
of Globalization and Modern
International Relations*

164

**МІЖНАРОДНІ
ВІДНОСИНИ**

**INTERNATIONAL
RELATIONS**

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292369

УДК 341.238:070:050"1882/1906"

МІЖНАРОДНА ТЕМАТИКА
НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКОГО ЖУРНАЛУ
«КИЇВСЬКА СТАРОВИНА» (1882–1906)

Ластовський Валерій Васильович

Доктор історичних наук, професор,

ORCID: 0000-0001-8900-5569

e-mail: lastov@ukr.net

Київський національний університет культури і мистецтв,

вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Надіслано:

31.08.2023

Рецензовано:

06.09.2023

Прийнято:

22.09.2023

Для цитування:

Ластовський, В.В., 2023. Міжнародна тематика на сторінках українського журналу «Київська старовина» (1882–1906). *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.7-19. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292369>.

Мета дослідження полягає передовсім у аналізі публікацій журналу «Київська старовина» щодо оприлюднення міжнародної тематики на його сторінках на рубежі XIX–XX століть і можливості її використання у науковому та навчальному процесах вже у сучасних умовах. Це був перший український науковий журнал, в котрому підіймалися питання міжнародних відносин політичного, економічного та культурного характеру в історичному і тогочасному контексті. Авторами у цьому часописі виступали переважно українські дослідники, серед яких можемо назвати Ореста Левицького, Петра Орловського, Євгена Чикаленка, Володимира Щербину та ін. Публікації спиралися на виявлену дослідниками джерельну базу, котра на сьогодні є частково втраченою, а частково – важкодоступною. Основна увага в публікаціях журналу була зосереджена насамперед на подіях і процесах, що охоплювали територію Східної Європи і відбувалися у зв'язку з участю в них українських історичних діячів чи соціальних структур. Хронологічно інформація, оприлюднена в статтях, переважно зосереджується в рамках подій XVII – початку XX століття. Територіально вона охоплює зв'язки українського суспільства із землями Австрії, Англії, Італії, Молдови, Німеччини, Османської імперії, Угорщини, Чехії, Франції,

Швеції. Методологія дослідження базується на системному підході з використанням логічного та порівняльного методів. Завдяки цьому вдалося проаналізувати зміст публікацій, їх появу у відповідний історичний період та зв'язок із поточною суспільною ситуацією. Висновки дослідження вказують на системність публікацій у «Київській старовині» матеріалів із міжнародної тематики, їх різноманітність та можливість вивчення уявлень українських науковців кінця XIX – початку XX ст. щодо міжнародних відносин.

Ключові слова: «Київська старовина»; історія міжнародних відносин; історія дипломатії; міжкультурні відносини; дослідження міжнародних відносин.

Вступ

Процес вивчення міжнародних відносин передбачає залучення якомога більшої кількості інформації. При цьому, оскільки міжнародні відносини є явищем багатоплановим, то й відомості, залучені до їх дослідження, також мають багатоплановий характер. Значна ж кількість інформації, яка перебуває нині в науковому обігу, стосується найбільше тем, пов'язаних із сучасністю та історією XX століття. І при цьому майже не зазначається про уявлення української наукової еліти минулого щодо міжнародних відносин. Це й зрозуміло, оскільки, фактично, до початку XX століття тільки окремі її представники в умовах державної політичної монополії Російської імперії на ідеологічні поняття висловлювали свої позиції щодо їх змісту (М. Костомаров, М. Драгоманов та інші). Тому реконструкція уявлень українських вчених стає можливою лише завдяки тим публікаціям, що з'явилися в наукових виданнях і були присвячені розгляду міжнародних контактів у всій їх різноманітності, включно з питаннями політичних, економічних та культурних відносин, геополітики, дипломатії тощо.

Особливу роль у цьому процесі відігравав перший багаторічний науковий журнал україноцентричного характеру «Київська старовина», що з'явився внаслідок проведення в Російській імперії ліберальних реформ і виходив друком впродовж 1882–1906 років. Ми можемо бачити на його сторінках, як упродовж 24 років змінювався внутрішній контент часопису щодо місця і значення українських земель в історичних процесах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Становлення української науки у сфері вивчення міжнародних відносин супроводжується появою значної кількості досліджень, що спрямовані передовсім на практичні аспекти сучасності та історію міжнародних проце-

сів. Значно менше ми бачимо праць, пов'язаних із відображенням наукових уявлень в українському середовищі більш ранніх епох. Зокрема, міжнародній тематиці на сторінках журналу «Київська старовина» взагалі не було присвячено жодної роботи. І це при тому, що сам цей часопис неодноразово перебував у сфері інтересів науковців, і його матеріали неодноразово аналізувалися в багатьох публікаціях ще від початку ХХ ст. Останнім часом з'явився цілий ряд робіт, в яких автори звертали свою увагу на ті чи інші аспекти змісту цього видання. Зокрема, серед багатьох публікацій із цього приводу можна відзначити дослідження Марини Палієнко (2005), Валерія Ластовського (2008, 2011; Poplavskiy and Lastovskiy, 2022), Ігоря Райківського (2017) та ін.

Формулювання цілей статті

Головною ціллю пропонованого дослідження є аналіз контенту українського наукового часопису «Київська старовина» наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. на предмет висвітлення в ньому різноманітних питань, пов'язаних із історичними ситуаціями у міжнародних відносинах та процесах.

Виклад основного матеріалу дослідження

Поява у 1882 р. першого наукового україноцентричного журналу «Київська старовина» зумовлювалася цілим рядом обставин політичного та соціального характеру. Зрештою, основну роль у цьому відіграли ті ліберальні реформи 1860–1870-х років, що стали можливими завдяки геополітичній поразці Російської імперії у Кримській війні. І хоча від самого початку цей журнал створювався, зрозуміло, із метою відстоювання російських державних інтересів, проте він фактично одразу за своїм змістом та спрямованістю перетворився на проукраїнське видання.

На сторінках журналу за 24 роки його існування було опубліковано величезну кількість матеріалів із найрізноманітніших наукових сфер – історії, археології, фольклористики, релігієзнавства та ін. Всього було оприлюднено не менше 6405 публікацій різнопланового змісту. І тут важливо зауважити ще й на тій обставині, що серед цих публікацій знайшлося місце міжнародній тематиці. Звісно, з огляду на загальносуспільну ситуацію та систему державного управління Російської імперії, важко було чекати від авторів цього часопису публікацій аналітичного характеру щодо міжнародних відносин. Та й завдання перед організаторами видання журналу від самого початку ставилися як друкування матеріалів історико-культурного характеру. Однак вже від самого початку було зрозуміло, що показати історичний розвиток українського суспільства і його культури без представлення міжнародних зв'язків та впливів неможливо. Відтак історичний матеріал вже від першого ж номера означеного видання був спрямований

у т. ч. й на з'ясування історії українських земель у контексті взаємовідносин із російськими та польськими суспільствами і державами. І, до речі, в програмі видання наголошувалося, що необхідно буде звертати увагу як на польську культуру, так і на російський «цивілізаторський вплив» на українське населення (Центральний державний історичний архів України, б.д.).

Загалом видавці та автори текстів не змогли обмежитися виключно тільки матеріалом у трикутнику Україна – Польща – Росія. Сам напрям журналу і багатоманітність матеріалів вимагали показати зв'язки України у більш широких масштабах. Саме тому географічно тематика досліджень охоплює всю Європу. В центрі уваги публікацій опиняються також, зв'язки та стосунки з Австрією, Англією, Італією, Молдовою, Німеччиною, Османською імперією, Угорщиною, Чехією, Францією, Швецією.

Важливим моментом у всіх статтях, що стосуються міжнародної тематики, було те, що сам їх характер змінювався впродовж всього періоду існування самого журналу. Це зумовлювалося, звісно, наявними суспільно-політичними процесами в тодішній Російській імперії. Зокрема, якщо у 1880–1890-х роках публікації зосереджувалися виключно на матеріалах в історичному контексті, то від рубежу 1900-х років вже публікуються і відомості, пов'язані із сучасними тому періоду подіями.

Найбільше уваги в матеріалах «Київської старовини» приділялося українсько-польським контактам (у нашій публікації про українсько-російські контакти не йдеться). І це не дивно, з огляду на спільне історичне минуле впродовж кількох століть, починаючи від часів Русі. Власне, це й прослідковується у журналі. Причому значна частина статей має виключну спрямованість на розкриття саме цього напрямку (майже 70 публікацій) і не менш значна – лише дотичну, уже в контексті представлення інших напрямів (наприклад, російсько-польські, османсько-польські відносини, бібліографія польської літератури тощо).

Безумовно, в основному автори публікацій цього напрямку зосереджувалися на періоді польсько-козацьких війн, діяльності гетьмана Богдана Хмельницького та інших державних діячів цього часу і тих міжнародних процесах, які збурила українська національна революція XVII століття. Наприклад, зустрічаємо матеріал щодо процесу формування союзу Богдана Хмельницького і московського царя Олексія Михайловича проти Речі Посполитої (Каманин, 1882) і так само – про намагання створити союз з боку Речі Посполитої і Трансільванського князівства (Н.М., 1897). Неодноразово на сторінках «Київської старовини» друкувалися й документи – ча-

стина дипломатичного листування. Зокрема, це листи Богдана Хмельницького до Олексія Михайловича та воєводи Павла Сапєги, короля Августа II до кошового Семена Палія та ін.

Багато писали і проміжконфесійні відносини та їх використання державами у досягненні своїх політичних інтересів на міжнародній арені. Одним із питань, що постійно порушувалося дослідниками, було становище т. зв. «дисидентів» у Речі Посполитій і ставлення до них польських та російських політиків. Наприклад, на це звертав увагу український історик Володимир Щербина (1850–1936), наголошуючи на надзвичайно суворих польських постановах 1732 р., їх відміні на вимогу російського уряду у 1768 р., поступки того ж російського уряду після першого поділу Польщі і як наслідок – обмеження політичних та віросповідних прав «дисидентів» за трактом 1775 р. (Щербина, 1892).

Ще варто відзначити, що в одній із публікацій зауважується на мало вивченій і незвичайній стороні функціонування українського православного духовенства в міжнародних справах – його шпигунській діяльності. Її дещо розкрив відомий історик і письменник Орест Левицький (1848–1922) у зв'язку з подорожжю до Європи ієромонаха Тарасія Каплонського у 1697 р. Дослідник наголосив у своїй праці на тому, що багато хто із «малоросійських вчених» XVII–XVIII ст. намагався після закінчення Київського колегіуму продовжити своє навчання у європейських університетах та колегіумах. І він зазначив, що саме таких подорожуючих влада використовувала «для збирання закордонних політичних відомостей». Історик пояснював це тоді усього лиш відсутністю «правильних дипломатичних стосунків з іноземними державами» (О.Л., 1896, с.49). На прикладі ж ієромонаха чернігівського Єлецького монастиря Тарасія Каплонського, котрий їздив до Італії на поклоніння мощам чудотворця Миколая, видно, що після повернення додому той змушений був давати у 1698 р. в Малоросійському приказі відомості «про тодішні політичні події, почуті ним в Аусбурзі, у Відні і в польських містах» (О.Л., 1896, с.52). Із цього очевидно, що наприкінці XVII ст. російська влада вже використовувала українське православне духовенство у своїх цілях не лише з метою впливу на суспільні настрої, але й для виконання розвідницької діяльності.

Ще один момент, на який варто звернути увагу, був пов'язаний із боротьбою між державами за контроль над релігійними конфесіями. Зокрема, одним із таких проявів цього стало питання про створення в рамках Речі Посполитої власної православної Церкви. Саме тому у 1791 р. там було проведено загальні збори представників духовенства з території Правобережної України та Західної Білорусі – т. зв. Пінська конгрегація. Із цього при-

воду протоієрей Петро Орловський (1827–1914) висловив думку, що тільки арешт і судовий процес над єпископом Віктором Садковським у 1789 р., котрий був підпорядкований російській владі (після чого «поляки зітхнули полегшено»), стали головним поштовхом для поляків «остаточно раз навзавжди влаштувати духовні справи» (Орловский, 1897, с.41).

Щодо питання висвітлення українсько-російських контактів, то воно є одним із найбільш об'ємних за матеріалом і потребує окремого дослідження та висвітлення. Водночас тут можна лише відзначити, що в часописі ця тема охоплювала як політичні, так і культурні, торгові, економічні та інші відносини. Окрім того, не можна не відзначити, що публікації щодо цього напряму, в силу цензурування, мали більші обмеження, ніж стосовно інших тем.

Із публікацій, що стосуються західноєвропейських країн, особливий інтерес викликають ті, що пов'язані із Францією. Із них впливає передовсім існування постійної зацікавленості французами інформацією про українську культуру та історію. Причому слід зауважити, що ця зацікавленість була надзвичайно різноманітна. Вона стосувалася української історії, літератури, історичних діячів, українсько-французьких відносин у самих різноманітних проявах – від політичних до культурних контактів. Взагалі ця тематика охоплює не менше 30 публікацій різного змісту і наповнення. В ній ми побачимо цілий ряд відомих постатей, таких як Анна Ярославна, королева Франції, Гійом Левассер де Боплан, Іван Мазепа, Микола Гоголь, барон Жозеф де Бей, Жюль Легра, Михайло Грушевський та ін.

Варто зупинитися ще й на публікаціях, що з'явилися в журналі на початку ХХ століття і стосувалися вже не минулих, а існуючих політичних процесів в українсько-австрійсько-польському просторі. Дописувачі «Київської старовини» звертають увагу на події, що відбувалися з участю українського населення на територіях Австро-Угорської імперії. Зокрема, впродовж 1901–1902 рр. в журналі подавалася інформація про виборчий процес та участь у ньому українців, їх діяльність в австрійському парламенті, намагання української спільноти створити у Львові український університет. Щодо останнього, то був опублікований текст петиції, поданий від Наукового товариства імені Шевченка до австрійського рейхсрату, де, між іншим, звучали слова про рівноправність всіх народів, право будь-якого народу на власний розвиток і, зрештою, реалізацію національної ідеї (Львовського ученого общества, 1902). Фактично, саме через ці публікації поширювалася ідея єдності українського народу незалежно від його перебування в межах двох імперій.

Серед публікацій «Київської старовини» зустрічаємо й матеріали щодо поширення інформації у європейських країнах про українські землі в минулі століття. Відзначимо, що вона без сумніву мала не просто ознайомчий характер із метою отримання знань про далекі території, але й про їх політичний та торгово-економічний потенціал у міжнародних відносинах. Можна відзначити публікації, в яких міститься інформація, що отримувалася у зв'язку із дипломатичною і розвідувальною діяльністю венеційського дипломата Альберта Віміні (1603–1667) та англійського резидента Клавдія Рондо (1695–1739) (Молчановський, 1889, 1900). Перший із них вів перемовини з Богданом Хмельницьким щодо участі Війська Запорозького у створенні та діяльності антиосманської коаліції, а другий передавав інформацію про українське козацтво державному секретарю Англії лорду Вільяму Гаррінгтону (1683–1756). Автором обох цих публікацій на основі історичних джерел виступив український історик, археограф та громадський діяч Никандр Молчановський (1858–1906).

Показовими в «Київській старовині» рубежу XIX–XX століть є ті публікації, що розкривають інформацію про поширення знань про тогочасну українську культуру в європейських країнах. Тобто, фактично, можна говорити про певну передтечу в цей період майбутньої культурної дипломатії. В деяких випадках в журналі йшла мова про культурну діяльність українських діячів, через яку стверджувалася ідея української окремішності. Так, у 1899 р. зустрічаємо інформацію про переклад творів Тараса Шевченка чеською мовою, у 1900 р. – про переклад молдавською мовою книги українського громадського діяча Євгена Чикаленка (1861–1929) «Розмова про сільське господарство». А у 1903 р. опубліковано матеріал про появу в Англії у часописі «The Athenaeum» ґрунтовної статті про українську літературу (Англійській журналь, 1903). Цікавим є висновок автора, яким він підкреслює міжкультурну взаємодію: «Факт появи такої статті у англійському журналі для нас тим більш приємний, що навіть і більш близькі до нас літератури (наприклад, російська) рідко дарують нам свою увагу, обходячи звичайно нашу літературу мовчанкою або ж обмежуючись у кращому випадку короткими замітками, а в гіршому – достатньо виразними звинуваченнями у сепаратизмі і ледь не в зраді».

Продовжуючи тему міжкультурних контактів, необхідно відзначити ще й публікації матеріалів щодо читання лекцій у 1903 р. професором Михайлом Грушевським (1866–1934) у Парижі та Берліні, внаслідок чого з'явилася ідея про видання у Франції граматики української мови (Лекции, 1903); щодо викладання шведським професором Юханом Августом Люнделем (1851–1940) в Уппсальському університеті курсу української мови і літерату-

ри (Курси малорусского языка, 1903); щодо успішних виступів українського тенора Модеста Менцинського (1875–1935) у приміщеннях Королівської опери в Стокгольмі та Шведської королівської академії наук, у програму якого входило й виконання українських народних пісень (Украинская песня, 1905). Ці та інші публікації свідчать про розширення міжнародних контактів українського суспільства саме в цей період.

Окрім статей щодо європейського простору, на сторінках «Київської старовини» публікувалися матеріали, пов'язані із Кримським ханатом і Османською імперією. Звісно, з огляду на постійне протистояння між українським козацтвом та кримськими татарами і османськими військами, в центрі уваги відповідних опиняються передовсім воєнні та політичні процеси. Не зупиняючись на детальному аналізі саме публікацій щодо участі козацтва у численних війнах XVII–XVIII ст., зауважимо лише на деяких епізодах. У цьому контексті викликають зацікавленість дослідження Олександра Русова (1847–1915) щодо облоги і взяття Очакова у 1788 р. російськими військами (Русовъ, 1888). У роботі О. Русова для нас важливим є його зосередження на позиції австрійської та французької держав щодо війни Росії з Османською імперією. Певним доповненням до цієї теми може служити невелика розвідка Платона Кितिцина (1846–?) щодо дипломатичних відносин між російською та турецькою владою вже після завершення війни та щодо укладення мирного договору між ними (Китицынъ, 1888).

Крім того, для розуміння певних міжнародних процесів XIX ст. на східному напрямі важливим є матеріал, що стосується життя і діяльності відомого польського діяча Михайла Чайковського (1804–1886), знаного також як Мехмет Садик-паша. Він відрізнявся своїми козакофільськими поглядами і виступав на стороні Османської імперії проти російської держави. І от цій постаті було присвячено посмертну публікацію з оцінкою її діяльності (зрозуміло, негативною, з огляду на цензурування) (Чайковскій Михаилъ, 1886), а у 1891–1892 роках у «Київській старовині» з'явилися ще і його мемуари. Як видно з матеріалу, для М. Чайковського в його міжнародній діяльності головним було питання можливості відновлення польської державності за підтримки відродженого українського козацтва і військових сил Османської імперії.

Висновки

Таким чином, журнал «Київська старовина» наприкінці XIX – на початку XX століття став першим українським виданням, в якому достатньо систематично публікувалися матеріали, в яких підіймалася міжнародна тема-

тика різноманітного характеру. Переважно вона, все ж, стосувалася історії міжнародних відносин та культурних контактів на європейському просторі. Меншою мірою, проте теж постійно в публікаціях зауважувалося і на зв'язках України зі Сходом, зокрема із Кримським ханатом та Османською імперією. Матеріали, опубліковані у журналі «Київська старовина», дають нам достатньо широку інформацію для вивчення тих міжнародних процесів, що відбувалися у просторі Східної Європи впродовж кількох віків до початку ХХ ст., і для розуміння стану уявлень щодо міжнародних відносин. Крім того, вони важливі ще й тим, що в них використано ту джерельну базу, яка була доступною на момент оприлюднення, але на сьогодні значною мірою вже є втраченою чи важкодоступною. Звісно, особливістю опублікованих статей, на яку слід звертати увагу, є їх обережність чи навіть заангажованість у певних політичних висновках.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Англійській журналъ объ украинской литературе, 1903. *Київская Старина*, 80, с.79-80.
- Каманин, И., 1882. Новые историческіе матеріали о Богданѣ Хмельницкомъ. *Київская Старина*, 7, с.18-24.
- Китицынъ, П., 1888. Турецкое посольство въ 1793 г. *Київская Старина*, 10, с.26-27.
- Курсы малорусского языка и литературы в Упсальском университете, 1903. *Київская Старина*, 11, с.78-79.
- Ластовський, В., 2008. Культура і православне духовенство на сторінках «Київської старовини». *Питання культурології*, 24, с.75-79.
- Ластовський, В., 2011. Нумізматика на сторінках «Київської старовини» (1882-1906 рр.). *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*, 18, с.122-125.
- Лекции проф. Грушевского в Париже и Берлине, 1903. *Київская Старина*, 82, с.54.
- Львовскаго ученаго общества им. Шевченка петиція австрійському рейхсрату объ учрежденіи самостоятельнаго малорусскаго университета во Львовѣ, 1902. *Київская Старина*, 1, с.1-4.
- Молчановский, Н., 1889. Англійское извѣстіе 1736 г. о запорожцахъ. *Київская Старина*, 11, с.444-447.
- Молчановский, Н., 1900. Донесение венецианца Альберто Вимина о козаках и Б. Хмельницком (1656 г.). *Київская Старина*, 1, с.62-75.
- Н.М., 1897. Польсній король Янъ-Казимиръ, Хмельницкій и греки. *Київская Старина*, 4, с.17-18.
- О. Л., 1896. Путешествіе малорос, іеромонаха Тарасія Калонпскаго въ Итапію въ 1697 г. *Київская Старина*, 5, с.49-53.

- Орловсній, П., 1897. Прот. Преосвященний Викторъ Садковскій, Архієп. Минскій, Коадьюторъ Кіевскої Митрополій съ 1785 по 1796. г., Управляюції правосл. церквами и монастирями въ предѣлахъ бывшаго царства Польскаго. *Кіевская Старина*, 7, с.20-54.
- Палієнко, М., 2005. «Кіевская старина» у громадському та науковому житті України (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Київ: Темпора.
- Райківський, І., 2017. Відображення українського національного руху Галичини в журналі «Кіевская старина» (1882-1906 рр.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історичні науки*, [online] 5, с.43-51. Доступно: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/14275/1/Raikivskiy_Igor_2017.pdf> [Дата звернення 16 серпня 2023].
- Русовъ, А., 1888. Осада и взятіе Очакова (1788). *Кіевская Старина*, 23, с. 543-598.
- Украинская песня в Стокгольме, 1905. *Кіевская Старина*, 5, с.168-169.
- Центральний державний історичний архів України у м. Києві, б.д. Фонд КМФ-19, опис 1, справа 2, арк. 3-4.
- Чайковскій Михаилъ и козакофильство, 1886. *Кіевская Старина*, 4, с.763-777.
- Щербина, В., 1892. Правная грамота Православнаго священника 1777 г. *Кіевская Старина*, 11, с.291-293.
- Poplavskiy, M. and Lastovskiy, V., 2022. The Kievskaya Starina Chronicle (1882–1906) in Ukrainian Culture: Artistic View of Publications. *Culture and Arts in the Modern World*, [e-journal] 23, pp.67-74. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.23.2022.260964>

REFERENCES

- Angliiskii zhurnal ob ukrainskoi literature [English magazine about Ukrainian literature], 1903. *Kievskaiia Starina*, 80, pp.79-80.
- Chaikovskii Mikhail i kozakofilstvo [Chaikovskiy Mykhailo and Cossackism], 1886. *Kievskaiia Starina*, 4, pp.763-777.
- Kamanin, I., 1882. Novye istoricheskie material i o Bogdanъ Khmelnitckom [New historical materials about Bogdan Khmelnitsky]. *Kievskaiia Starina*, 7, pp.18-24.
- Kititsyn, P., 1888. Turetckoe posolstvo v 1793 g [Turkish embassy in 1793]. *Kievskaiia Starina*, 10, pp.26-27.
- Kursy malorusskogo iazyka i literatury v Upsalskom universitete [Courses of Little Russian language and literature at Uppsala University], 1903. *Kievskaiia Starina*, 11, pp.78-79.

- Lastovskiy, V., 2008. Kultura i pravoslavne dukhovenstvo na storinkakh "Kyivskoi starovyny" [Culture and Orthodox clergy on the pages of "Kyivska Starovyna"]. *Issues in Cultural Studies*, 24, pp.75-79.
- Lastovskiy, V., 2011. Numizmatyka na storinkakh «Kyivskoi starovyny» (1882-1906 rr.) [Numismatics on the pages of "Kyiv Antiquities" (1882-1906)]. *Spetsialni istorichni dystsypliny: pytannia teorii ta metodyky*, 18, pp.122-125.
- Lektcii prof. Grushevskogo v Parizhe i Berline [Lectures by Prof. Grushevsky in Paris and Berlin], 1903. *Kievskaiia Starina*, 82, p.54.
- Lvovskago uchenago obshchestva im. Shevchenka petitciia avstriiskomu reikhsratu ob uchrezhdenii samostoiatel'nago malorusskago universiteta vo Lvovѣ [Lviv Scientific Society named after Shevchenko's petition to the Austrian Reichsrat for the establishment of an independent Little Russian University in Lviv], 1902. *Kievskaiia Starina*, 1, pp.1-4.
- Molchanovskii, N., 1889. Angliiskoe izvѣstie 1736 g. o zaporozhtcakh [English news of 1736 about the Cossacks]. *Kievskaiia Starina*, 11, pp.444-447.
- Molchanovskii, N., 1900. Donesenie venetciantca Alberto Vimina o kozakakh i B. Khmelnitckom (1656 g.) [Report of the Venetian Alberto Vimin about the Cossacks and B. Khmelnitsky (1656)]. *Kievskaiia Starina*, 1, pp.62-75.
- N.M., 1897. Polsnii korol Ian-Kazimir, Khmelnitckii i greki [Polish King Jan-Kazimir, Khmelnitsky and the Greeks]. *Kievskaiia Starina*, 4, pp.17-18.
- O. L., 1896. Puteshestvie maloros, ieromonakha Tarasiia Kalonpskago v Itapiiu v 1697 g. [Journey of the Little Russians, Hieromonk Tarasius Kalonpsky to Italy in 1697]. *Kievskaiia Starina*, 5, pp.49-53.
- Orlovsnii, P., 1897. Prot. Preosviashchennyi Viktor Sadkovskii, Arkhiiep. Minskii, Koadiutor Kievskoi Mitropolii s 1785 po 1796. g., Upravliaiuitcii pravosl. tcerkvami i monastyriami v predѣlakh byvshago tcarstva Polskago [Prot. His Eminence Victor Sadkovsky, Archbishop. Minsk, Coadjutor of the Kiev Metropolis from 1785 to 1796, Administrator of the Orthodox Church. churches and monasteries within the former Kingdom of Poland]. *Kievskaiia Starina*, 7, pp.20-54.
- Paliienko, M., 2005. "Kyevskaia staryna" u hromadskomu ta naukovomu zhytti Ukrainy (kinets XIX – pochatok XX st.) ["Kyivskaya Starina" in the public and scientific life of Ukraine (end of the 19th - beginning of the 20th century)]. Kyiv: Tempora.
- Poplavskiy, M. and Lastovskiy, V., 2022. The Kievskaya Starina Chronicle (1882–1906) in Ukrainian Culture: Artistic View of Publications. *Culture and Arts in the Modern World*, [e-journal] 23, pp.67-74. <https://doi.org/10.31866/2410-1915.23.2022.260964>
- Raikivskiy, I., 2017. Vidobrazhennia ukrainskoho natsionalnoho rukhu Halychyny v zhurnali "Kyevskaia staryna" (1882-1906 rr.) [Reflection of the Ukrainian

national movement of Galicia in the magazine "Kievskaya starina" (1882-1906)]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Serii: Istorychni nauky*, [online] 5, pp.43-51. Available at: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/14275/1/Raikivskyi_Igor_2017.pdf> [Accessed 16 August 2023].

Rusov, A., 1888. Osada i vziatie Ochakova (1788) [The siege and capture of Ochakov (1788)]. *Kievskaiia Starina*, 23, pp. 543-598.

Shcherbina, V., 1892. Pravnaia gramota Pravoslavnago sviashchennika 1777 g. [Legal charter of an Orthodox priest in 1777]. *Kievskaiia Starina*, 11, pp.291-293.

Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi [The Central State Historical Archives of Ukraine, Kyiv], n.d. Fund KMF-19, description 1, case 2, sheet. 3-4.

Ukrainskaia pesnia v Stokgolme [Ukrainian song in Stockholm], 1905. *Kievskaiia Starina*, 5, pp.168-169.

**INTERNATIONAL THEMES ON THE PAGES
OF THE UKRAINIAN JOURNAL “KYIVSKA STAROVYNA”
 (“KYIV ANTIQUITIES”) (1882–1906)**

Valerii Lastovskyi

Doctor of Historical Sciences, Professor,

ORCID: 0000-0001-8900-5569,

e-mail: lastov@ukr.net,

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, 01133

The main objective of the study is primarily to analyze publications of the journal “Kyivska Starovyna” (“Kyiv Antiquities”) regarding the highlighting of international topics on its pages at the turn of the 19th – 20th centuries, as well as the possibility of their use in the scientific and educational process in modern conditions. It was the first Ukrainian scientific journal in which issues of international relations of political, economic and cultural nature were raised in that time historical context. The authors of this journal were mainly Ukrainian researchers, among whom we can name Orest Levytskyi, Petro Orlovskyi, Yevhen Chykalenko, Volodymyr Shcherbyna, and others. The publications were based on the source base discovered by researchers, which is partially lost today, and partially difficult to access.

The main attention in the journal’s publications was focused primarily on events and processes that covered the territory of Eastern Europe, and occurred in connection with the participation of Ukrainian historical figures or social structures. Chronologically, the information published in the articles was mostly concentrated within the framework of the events of the 17th and early 20th centuries. Territorially, it covered the ties of Ukrainian society with the lands of Austria, England, Italy, Moldova, Germany, the Ottoman Empire, Hungary, the Czech Republic, France and Sweden. The research methodology was based on the systemic approach, using logical and comparative methods. Thanks to this, it was possible to analyze the content of the publications, their appearance in the relevant historical period, and the connection with the current social situation. The study findings indicate the systematicity of publishing the materials on international topics and their diversity in “Kyivska Starovyna”, and the possibility of studying the ideas of Ukrainian scientists of the late 19th and early 20th centuries regarding international relations.

Key words: “Kyivska Starovyna” (“Kyiv Antiquities”); history of international relations; history of diplomacy; intercultural relations; research of international relations.

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292370
УДК 327.7:323.8-043.865]:005

БОРОТЬБА З ТЕРОРИЗМОМ У РАМКАХ НОВОГО МІЖНАРОДНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Мельник Михайло Іванович^{1а},
Лікарчук Дар'я Сергіївна^{2б}

Надіслано:

27.08.2023

Рецензовано:

05.09.2023

Прийнято:

22.09.2023

¹державний експерт, магістр публічного управління та адміністрування, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», перший заступник голови Сумської районної державної адміністрації, начальника районної військової адміністрації, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-2716-2301>, e-mail: danya_li@icloud.com,

²кандидатка політичних наук, доцентка кафедри міжнародних відносин, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1603-7601>, e-mail: likarchukd@gmail.com,

^аНавчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вулиця Академіка Ромоданова, 12/2, Київ, Україна, 04050,

^бКиївський національний університет культури і мистецтв, вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Мельник, М.І. та Лікарчук, Д.С., 2023. Боротьба з тероризмом у рамках нового міжнародного менеджменту. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.20-32. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292370>.

XX–XXI ст. ознаменувалися в історії людства безпрецедентною кількістю загиблих насильницьким шляхом – під час воєн, у збройних

© Мельник М. І., 2023

© Лікарчук Д. С., 2023

МЕЛЬНИК МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ, ЛІКАРЧУК ДАР'Я СЕРГІЙВНА БОРОТЬБА З ТЕРОРИЗМОМ В РАМКАХ НОВОГО МІЖНАРОДНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

міжнаціональних, міжрелігійних конфліктах та в інших проявах насильства. Агресивність, мабуть, історично властива людині, і протягом останніх ста років вона набувала нових форм. Однією із «традиційних» форм прояву насильства (як фізичного, так і психологічного) є тероризм. Незважаючи на давню історію, в останні десятиліття тероризм ставав все більш обширним процесом і сьогодні несе загрозу вже не окремим людям або групам людей, а й державам та людському суспільству в цілому. Усе це ставить перед спеціалістами різного рівня, зокрема державними управліннями, завдання проведення комплексного аналізу всього різноманіття причин, що породжують конфлікт терористів із суспільством, а також проблему вирішення (по можливості, мирним шляхом) ситуації, що склалася. Особливий інтерес у зв'язку з викладеним матеріалом представляє широкий аналіз проблеми, оскільки специфіка теми тероризму така, що в основному нею займаються представники спецслужб, державні службовці та управлінці, військові, юристи, криміналісти, історики, журналісти, психологи. І водночас дуже мало є робіт, в яких аналізується еволюція тероризму саме в Україні. Досі основний наголос науковці роблять на використання матеріалів зарубіжних дослідників, присвячених проблемам тероризму в нашій країні. Метою дослідження є виокремлення основних трактувань та функціоналу сучасного тероризму в рамках нового міжнародного менеджменту.

Ключові слова: міжнародний менеджмент; державне управління; тероризм; міжнародні відносини; міжнародні організації; міжнародні норми.

Вступ

Необхідність існування міжнародно-правових норм та механізмів, що регламентують процес боротьби із проявами тероризму, диктує сучасні реалії, що закладені в площині міжнародно-політичних відносин та державного управління.

Тероризм як форма політико-державної боротьби існував практично завжди, але на рубежі ХХ–ХХІ століть він перетворився на чинник дестабілізації світового порядку (Воротін та ін., 2018, с.369). Це пов'язано з тим, що тероризм черпає нові імпульси й користується можливостями, що висвітлюються основними тенденціями суспільного розвитку людства на сучасному етапі. До них належать:

- посилення взаємозалежності держав і народів;
- тенденції формування світового співтовариства, що розвиваються на загальних соціально-економічних засадах.

Цей етап світової інтеграції отримав назву глобалізація. Однак зазначений процес через об'єктивні та суб'єктивні причини досить складний і суперечливий за своїми соціально-політичними, економічними та правовими наслідками, що безпосередньо впливають на всі механізми державного управління.

В умовах глобалізації діяльність терористів набуває міжнародного, транснаціонального і транскордонного характеру. Вона загрожує політичній стійкості та територіальній цілісності держав, знецінює людське життя, обмежує права і свободи громадян. Діяльність терористичних організацій сприяє ескалації етноконфесійних конфліктів, провокує спалахи національної нетерпимості. Терористичні центри, як правило, патронують работоргівлю, здійснюють захоплення заручників, наркоторгівлю, відмивання нелегального капіталу. Конфліктогенний потенціал тероризму особливо зростає, починаючи із 60-х років ХХ століття, коли окремі регіони світу були охоплені різними за своєю орієнтацією та активністю терористичними організаціями і групами. Сьогодні в світі налічується близько 500 терористичних організацій. Спостерігається ескалація терористичної діяльності, ускладнюється її характер, зростає витонченість й антилюдяність терористичних актів.

Аналіз наукових досліджень і публікацій

Останнім часом зарубіжні й вітчизняні науковці, дослідники, практики приділяють багато уваги дослідженню тероризму в рамках нового державного менеджменту. Зокрема, дослідженнями політичного тероризму займаються такі зарубіжні науковці, як: Д. Карлтон, Ч. Добсон, Дж. Поланд, а серед українських вчених В. Антипенко, В. Крутов, Д. Лікарчук, В. Ліпкан.

Формулювання цілей статті

У роботі поставлено за мету з'ясувати основні аспекти політичного тероризму, враховуючи специфіку міжнародно-правового регулювання в рамках нового міжнародного менеджменту. Однією із цілей наукового дослідження є формування механізмів боротьби з тероризмом у рамках нового міжнародного менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження

Тероризм перетворився сьогодні на найгострішу проблему для всього світового співтовариства. Організація ефективної протидії йому неможлива без глибокого наукового осмислення його коріння, соціального характеру, впливу в масах. Безперечний інтерес представляє вивчення діяльності тих

МЕЛЬНИК МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ, ЛІКАРЧУК ДАР'Я СЕРГІЙВНА БОРОТЬБА З ТЕРОРИЗМОМ В РАМКАХ НОВОГО МІЖНАРОДНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

моментів у державному управлінні, специфічний досвід яких дозволяє краще зрозуміти проблематику тероризму загалом.

Нині дедалі більших масштабів став набувати міжнародний тероризм і транснаціональність як його різновид.

Залежно від цілей та спрямованості тероризм може бути:

1) соціальний, у якому метою є зміна політичного та економічного устрою держави;

2) націоналістичний, який своєю метою ставить боротьбу з «інонаціональними» державами;

3) релігійний, спрямований на боротьбу з релігіями та прихильниками інших релігій, при цьому є намагання повалити світську владу та затвердити власну релігійну (Kaplan, 2011, p.67).

Загострення протиріч глобального розвитку, опору ряду національних спільнот універсалістським тенденціям, що несе в собі глобалізація, нарощення соціально-економічних, політичних, культурно-ідеологічних, етнічних і релігійних протиріч, породжуваних нерівномірністю світового розвитку, призвело до збільшення числа національних і міжнародних конфліктів (Лікарчук, 2016, с.97). Стабільність світового розвитку порушується постійно, зростає прагнення вирішити протиріччя методами насильництва, переваги одного суб'єкта над іншим, впроваджуються нові примусові механізми, що провокують розвиток політичного тероризму на міжнародному та державному рівнях.

Значне поширення тероризму та переходу його в розряд міжнародного, тобто до рівня глобальної загрози, наразі вже у світовому порядку (а не лише внутрішньополітичної стабільності окремих держав) є наслідком загострення протиріч національного й міжнародного становища. Глобалізація робить світ взаємопов'язаним і породжує його вразливість у всіх його частинах, тим самим підвищуючи ефективність будь-яких терористичних актів.

У рамках нашого дослідження варто зазначити, що науково-технічні досягнення не тільки сприяють прогресу людства, а й надають нові можливості організаціям і політичним режимам, які використовують терористичні методи в політичній боротьбі. Саме цими причинами обумовлено становлення тероризму як глобальної загрози людству, а такий підхід був сформований у рамках нового державного менеджменту кожної демократичної держави.

Не можна сказати, що національні держави і світове співтовариство недооцінювали небезпеку терору, але лише в рамках системи нового державного менеджменту були сформовані нові підходи до боротьби з тероризмом. У науковому світі існує переконаність у тому, що протидіяти теро-

ру в національних та міжнародних рамках можна тільки спільними зусиллями всіх країн, зацікавлених у стабільності й безпечному розвитку. Більше того, після трагічних подій 11 вересня 2001 року заговорили про складання міжнародної антитерористичної колізії. Суспільство, держава й світове співтовариство мають право та повинні захищатися і захищати своїх громадян від нової глобальної загрози (Stern and Berger, 2016, p.117). Однак досі протидію тероризму на національному та міжнародному рівнях не можна назвати ефективним і сталим процесом.

Звичайно, передусім ідеться про силову протидію насильству в політичній боротьбі на державному рівні. Це один з аспектів протистояння тероризму, бо для остаточного витіснення цих форм боротьби з політики необхідно викорінення його соціально-економічних і культурно-ідеологічних коренів, тобто подолання протиріч національного та світового розвитку, що штовхають деякі групи населення на екстремістський шлях утвердження своїх ідеалів і цінностей.

Водночас силова протидія тероризму на будь-якому рівні має свої умови для досягнення найбільшої ефективності в рамках нового міжнародного менеджменту. По-перше, силова протидія насильству має здійснюватися на чітких правових засадах, в іншому випадку саме захист громадянина, суспільства, держави набуває характеру терористичних дій. По-друге, ці правові норми повинні бути універсальними, тобто однаковими для всієї світової спільноти (Schmid, 2011, p.74).

Наукові дослідження свідчать, що на шляху вироблення єдиних правових норм протидії тероризму стоять дві групи перешкод, які сьогодні були визначені в рамках нового міжнародного менеджменту. Перша – політична. Справа в тому, що виробленню єдиного правового підходу до проблеми тероризму (і насамперед визначення юридичної кваліфікації цього явища) заважають позиції політичних сил, окремих режимів та держав, які бажають зберегти в арсеналі своїх дій всі засоби боротьби. Звідси народжується практика подвійних стандартів в оцінці як тероризму, так і своїх власних дій (Likarchuk et al., 2022, p.11).

Так, у розроблених документах ООН, присвячених проблемі міжнародного тероризму, беручи до уваги двосторонні і багатосторонні декларації та документи, не міститься юридичного визначення цього явища. Юридична наука поки ще не прийшла до єдиного кваліфікаційного визначення понять «терор», «тероризм», немає досі й галузі права, норми якої регулювали б всі

аспекти «існування тероризму» та інші заборонені норми із проявами тероризму, – заходи відповідальності за фінансування і посібництво діяльності терористичних організацій і груп. Це формує другу групу перешкод, що перебувають у сфері юриспруденції.

Слід зауважити, що, за оцінками останнього звіту Інституту економіки та миру, у 2022 році внаслідок тероризму в усьому світі загинула 6701 людина. Незважаючи на таку високу цифру, це на 38 відсотків нижче рівня, зафіксованого у 2015 році, і на 9 відсотків менше, ніж у 2021 році. У 2022 році смертельні випадки сталися в 42 країнах, причому в 121 країні, включеній у звіт, не було зареєстровано смертельних випадків – це найбільша кількість із 2007 року. Ця інфографіка, використовуючи дані зі звіту Інституту економіки та миру «Глобальний індекс тероризму 2023», дає огляд того, як земна куля зараз зазнає впливу тероризму. Афганістан вважається найбільш постраждалою країною у світі (Рис. 1) (Armstrong, 2023).

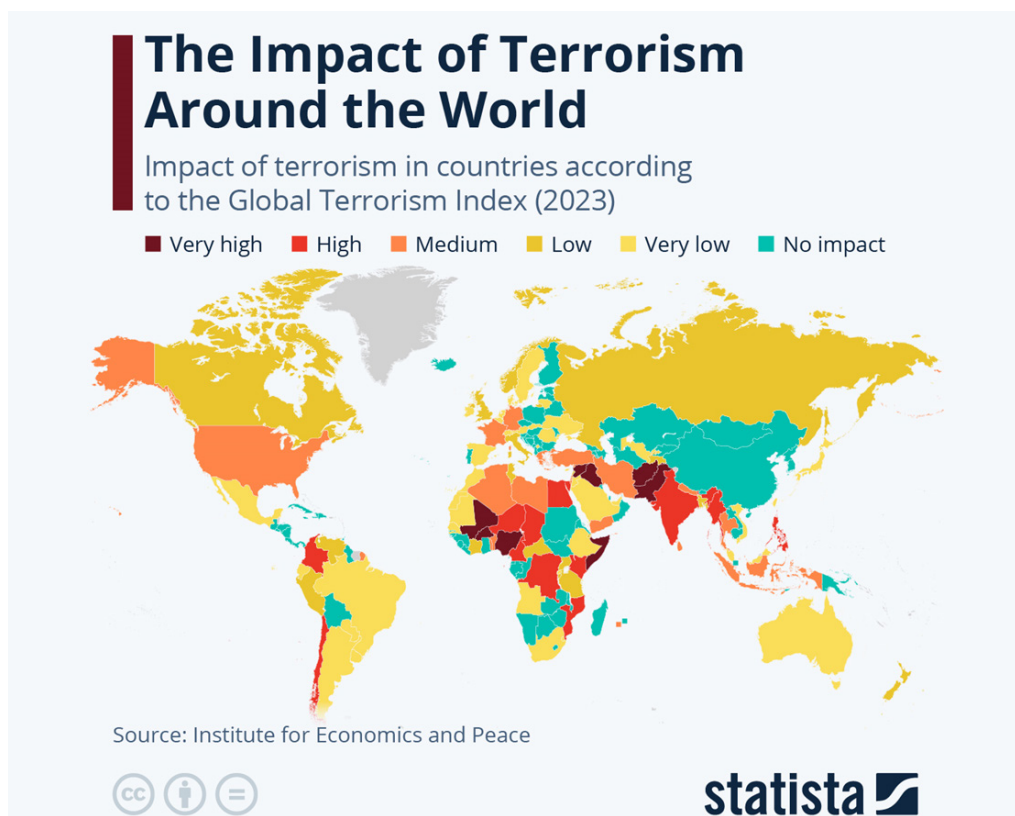

Рис. 1. Показник глобального індексу тероризму 2023 р.

Джерело: *Global Terrorism Index Reports, 2023*

Сучасний тероризм є надзвичайно складним соціально-політичним явищем, що виступає в десятках проявів ідеологічної, національно-етнічної, релігійної сфер, тісно переплетених з організованою злочинністю (теж має міжнародний, глобальний характер) й іншими формами соціальної аномії. Тому дуже складно знайти загальні положення й виробити єдиний юридичний підхід, навіть у рамках однієї держави, в різноманітних правових національних системах та об'єднати положення окремих галузей міжнародного права.

Прикладом впливу державно-управлінських та юридичних протиріч на вироблення спільної міжнародної правової позиції може слугувати Статут Міжнародного кримінального суду, до юрисдикції якого увійшли прояви геноциду, злочинів проти людства, військові злочини й відповідальність за агресію. Водночас у Статут не включені злочини міжнародного характеру.

Знову ж таки, якщо звертатися до ретроспективних моментів, то вступ людства в нове тисячоліття зіткнувся із наростаючою тенденцією поширення міжнародного тероризму, зміцненням його матеріальної бази, збільшенням кількості організацій, що використовують «методи терору», підвищенням їх чисельності, поліпшенням рівня підготовки терористів. Ця тривожна тенденція зростання терористичної небезпеки зачіпає не тільки національну безпеку окремих країн, але й створює серйозну загрозу міжнародній стабільності в цілому, тягне за собою величезні політичні, економічні та моральні втрати, психологічно тисне на великі маси людей, а головне – забирає все більше життів ні в чому не винних людей (Kaplan, 2016, p.229). Так, у 2023 році Європарламент визнав Росію державою-спонсором тероризму, резолюцію підтримали 494 європарламентарі, 58 були проти, 44 утрималися.

Важливо, що сьогодні особливістю сучасного тероризму є все більш чітка політизація цілей терористичної діяльності. Водночас у законодавстві ряду розвинених країн й у міжнародних правових документах (наприклад, в Європейській конвенції про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 року) тероризм кваліфікується як кримінальний злочин, незалежно від його причин, цілей, мотивів. Не можна не відзначити, що спершу відмінність між політичним тероризмом і кримінальним злочином була досить чіткою. Політичні терористи ніяким чином не зараховували себе до кримінальних злочинців, адже в рамках російсько-української війни ми можемо спостерігати саме функціонування політичного тероризму з позиції державних службов-

ців. Це головна відмінність у цілях та мотивах дій політичних терористів, які виступають проти соціально-політичних систем у цілому, або окремих сторін, держав чи особистостей і кримінальних елементів, які ставилися до режиму не тільки терпимо, але і підтримували його як сприятливе середовище для кримінальних діянь (Stern and Berger, 2016, p.311).

Сьогодні політичний тероризм все більше зливається із кримінальною злочинністю навіть після впровадження нового міжнародного менеджменту. Їх можна часом розрізнити лише за програмними цілями й мотивами, а методи та форми ідентичні. Вони взаємодіють і надають підтримку один одній. Нерідко злочини кримінального характеру маскуються політичними цілями. Якщо прийняти вищевказаний погляд, то міжнародне співробітництво фактично втрачає правову основу. Більше того, сам тероризм у державному управлінні звужується до звичайної злочинності, а багато дій окремих країн і світового співтовариства в цілому виглядає «чистою самодіяльністю».

Все це постійно вимагає розробки юридичної бази спільних дій у боротьбі з тероризмом на рівні того ж самого нового державного менеджменту. Природно, якщо ми залишимося на позиції провідної ролі ООН в анти-терористичних діях світового співтовариства, цю діяльність потрібно вести в рамках із залученням абсолютно всіх держав та інших спеціалізованих міжнародних організацій і наукових центрів, тобто ми говоримо про те, що сьогоднішні підходи до міжнародного менеджменту вимагають модернізації та переформатування. При цьому потрібно враховувати вже наявні положення, що існують у спеціальних підрозділах міжнародного права (Гаазького, Женевського), багатий правовий матеріал, накопичений міжнародними юридичними інститутами та трибуналами.

Висновки

Світ увійшов в етап крайньої нестабільності, невизначеності та зниження безпеки. Механізми державного, регіонального і міжнародного контролю за тим, що відбувається у світі, все частіше не взаємодіють із правовим законодавством та стають малоефективними, з одного боку.

А з іншого боку, робота із формування міжнародної правової бази по боротьбі з тероризмом ведеться досить інтенсивно. Проблеми формування міжнародного права відображаються в тому, що міжнародно-правові рішення й регламентації повинні бути визнані всіма сторонами, крім того, необхідно забезпечити виконання цих рішень та мати для цього відповідні механізми і структури. При нестачі методів та механізмів примусу неможливо ефективно протидіяти тероризму як на національному, так і на міжнародному рівнях. Створення міжнародної правової бази й кодифікація наявних

правових актів – одна з необхідних умов для здійснення узгоджених та результативних антитерористичних дій.

Як показує проведений нами аналіз, можна констатувати: в міжнародному праві та на рівні державного управління існують норми, достатні для створення загальноновизнаного міжнародного законодавства загального характеру.

По-перше, існують загальні положення про захист цивільного населення. Їх порушення кваліфікуються як тероризм. По-друге, військові злочини розглядаються (особливо в Додаткових протоколах) як акти терору. По-третє, дії терористів можна також кваліфікувати як військові злочини за такими ознаками:

- терор здійснюють особи, які, як правило, належать до воєнізованих організацій або оголошують себе такими;
- ці організації оголошують про свої цілі, мають свої програми, структуру і керівництво.

Уже за цими двома ознаками за Додатковим протоколом I їх дії можна розглядати з погляду відповідності міжнародним правилам як посягання на життя громадян.

Тому можна сформулювати дві пропозиції, спрямовані на подолання вакууму в рамках державного управління для правової основи сучасного співробітництва в боротьбі з тероризмом на основі нового міжнародного менеджменту.

Для подолання розбіжностей у державному управлінні та юридичній науці варто поширити норми заборони на тероризм і відповідальність за нього, що існують у гуманітарному праві й «Правилах і звичаях війни», на будь-які акти терору, скоєні або підготовлені організованою групою або організацією чи державою або від їх особи.

Необхідно розпочати повну модернізацію міжнародного антитерористичного законодавства з положень, що існують у зазначених спеціалізованих галузях міжнародного права. І насамперед виходити з повної заборони посягання на життя й фізичну недоторканність громадян (ст. 3 загальна для всіх чотирьох Женевських конвенцій).

З нашого погляду, подібний підхід дозволить подолати існуючі державно-управлінські, соціальні, юридичні, політичні розбіжності, створити справді ефективне правове поле для спільних антитерористичних дій на основі нового міжнародного менеджменту.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Воротін, В.Є., Романенко, Є.О. та Щокін, Р.Г., 2018. Удосконалення організаційно-правового механізму державного управління економікою: європейський досвід для України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*, 3 (26), с.368-376.
- Лікарчук, Д.С., 2016. Основні способи вирішення парламентських конфліктів у сучасній Україні. *Суспільно-політичні процеси*, 3, с.107-155.
- Armstrong, M., 2023. The impact of terrorism around the world. *Statista*, [online] 14 March. Available at: <<https://www.statista.com/chart/26970/global-terrorism-index-world-map/>> [Accessed 14 August 2023].
- Kaplan, J., 2011. David Rapoport and the study of religiously-motivated terrorism. In: J.E. Rosenfeld, ed. *Terrorism, Identity and Legitimacy: The Four Waves theory and political violence*. New York: Routledge, pp.66-84
- Kaplan, J., 2016. A strained criticism of wave theory. *Terrorism and Political Violence*, [e-journal] 28 (2), pp.228-235. <https://doi.org/10.1080/09546553.2015.1112279>
- Likarchuk, N., Andrieieva, O., Likarchuk, D. and Bernatskyi, A., 2022. Impression marketing as a tool for building emotional connections in the public administration sphere. *Studies in Media and Communication*, 10 (1), pp.9-16.
- Schmid, A., 2011. *The Routledge handbook of terrorism research*. London: Routledge.
- Stern, J. and Berger, J., 2016. *ISIS: the state of terror*. New York: Ecco/HarperCollins.
- Weinberg, L. and Eubank, W., 2010. An end to the fourth wave of terrorism? *Studies in Conflict and Terrorism*, 33 (7), pp.594-602.

REFERENCES

- Armstrong, M., 2023. The impact of terrorism around the world. *Statista*, [online] 14 March. Available at: <<https://www.statista.com/chart/26970/global-terrorism-index-world-map/>> [Accessed 14 August 2023].
- Kaplan, J., 2011. David Rapoport and the study of religiously-motivated terrorism. In: J.E. Rosenfeld, ed. *Terrorism, Identity and Legitimacy: The Four Waves theory and political violence*. New York: Routledge, pp.66-84
- Kaplan, J., 2016. A strained criticism of wave theory. *Terrorism and Political Violence*, [e-journal] 28 (2), pp.228-235. <https://doi.org/10.1080/09546553.2015.1112279>
- Likarchuk, D.S., 2016. Osnovni sposoby vyrishennia parlamentskykh konfliktiv u suchasnyy Ukraini [Main ways of resolving parliamentary conflicts in modern Ukraine]. *Public political processes*, 3, pp.107-155.
- Likarchuk, N., Andrieieva, O., Likarchuk, D. and Bernatskyi, A., 2022. Impression marketing as a tool for building emotional connections in the public administration sphere. *Studies in Media and Communication*, 10 (1), pp.9-16.

- Schmid, A., 2011. *The Routledge handbook of terrorism research*. London: Routledge.
- Stern, J. and Berger, J., 2016. *ISIS: the state of terror*. New York: Ecco/HarperCollins.
- Vorotin, V.Ie., Romanenko, Ye.O. and Shchokin, R.H., 2018. Udoskonalennia orhanizatsiino-pravovoho mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia ekonomikoii: yevropeiskyi dosvid dlia Ukrainy [Improving the organizational and legal mechanism of state management of the economy: European experience for Ukraine]. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 3 (26), pp.368-376.
- Weinberg, L. and Eubank, W., 2010. An end to the fourth wave of terrorism? *Studies in Conflict and Terrorism*, 33 (7), pp.594-602.

FIGHTING TERRORISM WITHIN THE NEW INTERNATIONAL MANAGEMENT

Mykhailo Melnyk^{1a},
Daria Likarchuk^{2b}

*¹State Expert, Master of Public Management and Administration,
speciality "Public Management and Administration",
the first deputy chairman of Sumy District State Administration
and the head of district military administration,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-2716-2301>,
e-mail: danya_li@icloud.com,*

*²PhD in Political Sciences,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1603-7601>,
e-mail: likarchukd@gmail.com,*

*^aEducational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service
of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 04050,*

*^bKyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine, 01133*

In human history, the 20th and 21st centuries have been marked by an unprecedented number of casualties through violent means, occurring during wars, in armed interethnic and interreligious conflicts, as well as in other manifestations of violence. Aggressiveness has arguably been historically inherent to humanity, and during the past hundred years it has taken on new forms. One of the "traditional" forms of violence reposals (both physical and psychological) is terrorism. Despite its long history, terrorism has become an increasingly relevant process in recent decades. It threatens not only some individuals or groups of people, but entire states and human society in total. All of this presents specialists of various levels, in particular, government officials, with the task of conducting a comprehensive analysis of the whole variety of reasons that lead to conflicts between terrorists and society, as well as the problem of resolving the situation that has occurred, preferably through peaceful means. In connection with the presented material, a wide-ranging analysis of the issue is of particular interest since the specificity of the terrorism topic is primarily addressed to representatives of special services, government officials and managers, military personnel, lawyers, criminologists, historians, journalists, psychologists. At the same time, there is very little research that analyzes the evolution of terrorism specifically in Ukraine. Scientists still place the main emphasis on the use of foreign researchers' materials connected

with problems of terrorism in our country. The aim of this study is to highlight the main interpretations and functionality of modern terrorism within the new international management.

Key words: international management; government management; terrorism; international relations; international organizations; international norms.

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА
ЛЕГІТИМНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД
ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292383

УДК 327-027.581(477)

ЛЕГІТИМНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД
ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

Міщенко Алла Борисівна^{1а}
Пугач Анастасія Вікторівна^{2б}

Надіслано:

25.08.2023

Рецензовано:

07.09.2023

Прийнято:

22.09.2023

¹Кандидатка політичних наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-6221>,
e-mail: mishenko.ab@gmail.com,

²Кандидатка філософських наук, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6003-9925>,
e-mail: Geufx@ukr.net,

^аКиївський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133,

^бЗігмунд Фройд Університет Україна,
Кловський узвіз, 7, Київ, Україна, 02000

Для цитування:

Міщенко, А.Б. та Пугач, А.В., 2023. Легітимність зовнішньої політики України в період формування майбутнього світового порядку. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.33-46. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292383>.

Стаття присвячена дослідженню особливостей змін, які відбулися протягом останніх десятиліть та були спровоковані процесом глобалізації, руйнуванням довіри щодо домінування демократичної доцільності в розвитку державних інститутів влади, послабленням ролі глобальних організацій вирішувати кризи і конфлікти між акторами міжнародних відносин тощо. Зокрема, анексія Криму та війна в Україні 2022–2023 років як прецедент переформатування кордонів у регіоні одним із засновників ООН – Росією. Відповідно, відбулося послаблення легітимності універсальних принципів і правил співжиття націй світу. Це викликало усвідомлення занепаду світового порядку, сформованого після Другої світової війни, що закріплювалось діяльністю ООН та її спеціальних установ. Головним предметом дослідження є пошук контурів майбутнього світового порядку, що змушує Україну корегувати свою зовнішню політику,

не лише закріплюючи західний геополітичний вектор, а й враховуючи настрої та очікування громадян щодо майбутніх перспектив. Для цього був використаний системний метод у дослідженні сучасного світового порядку, який окреслив зазначені недоліки впорядкованості світу через втрату легітимності правил співжиття і зміну балансу сил між головними міжнародними гравцями; статистичний – для окреслення динаміки зміни настроїв громадян щодо зовнішньої політики України. Результатами здійсненого дослідження є виокремлення обрисів майбутнього світового порядку, а саме: боротьба цивілізацій Західного світу на чолі зі США і Глобального Півдня під проводом Китаю; втрата Росією статусу геополітичного гравця у Євразії та світі; вироблення нових легітимних принципів і правил взаємодії націй з урахуванням попередньо узгоджених регіональних устроїв; вироблення нового балансу інтересів та сил для подолання конфронтацій і фокусуванні на конкуренції. Водночас Україна враховує чинні тренди та здійснює зовнішню політику у період війни в таких напрямках: двосторонньої співпраці зі стратегічними партнерами, ситуативними партнерами, країнами-опонентами; посилення участі в міжнародних організаціях регіонального рівня; переформатування стратегії євроатлантичної інтеграції та впровадження гарантій безпеки.

Ключові слова: баланс сил; війна; легітимність; зовнішня політика; світовий порядок; цивілізація.

Вступ

Міжнародний тренд першої половини 2023 року засвідчив продовження системного протистояння, яке кристалізувалось протягом останніх десятиліть і проявило себе у зростаючих суперечностях між двома цивілізаційними центрами сучасного світу. З одного боку, колективний Захід на чолі зі США, який сповідує демократію, ринковість і плюралізм, а з іншого – Глобальний Південь на чолі з Китаєм, де домінантою формування режимів є авторитаризм, контрольована ринковість та жорстка управлінська вертикаль.

Центральним стрижнем загострення стало усвідомлення стану занепаду того світового порядку, який був сформований після Другої світової війни і закріплений низкою документів. Каталізатором занепаду стало руйнування Росією у 2014 році анексією Криму поваги до принципу територіальної цілісності й недоторканності національних кордонів, визнаних усією світовою спільнотою держав. Нездатність ООН та інших глобальних гравців

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ЛЕГІТИМНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

покарати порушника призвела до нових хвиль протистояння між Україною і Росією, а в підсумку – до розв’язання повномасштабної кровопролитної війни 2022 року, яка досі триває.

Особливістю сучасного стану України є усвідомлення не лише свого цивілізаційного вибору, яким є Захід, а й тієї ролі, яку наша держава здатна відігравати як регіональний лідер у Східній Європі. Тому актуальним залишається вироблення та реалізація такої зовнішньої політики України, яка була б максимально співмірна з очікуваннями громадян, тобто процеси набули легітимного характеру. Але важливим є також не лише усвідомлення власних національних інтересів, а й врахування майбутнього світового порядку для підвищення ефективності розвитку України, контури якого варто проаналізувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню особливостей функціонування, занепаду та переформатування світового порядку присвячено багато наукових і публіцистичних розвідок іноземних вчених, серед яких варто виділити Г. Веллса, З. Бжезинського, М. Наїма, Д. Найема, Л. Кай-Фу, Г. Кіссінджера, Дж. Роус, Дж. Стігліц, Е. Тоффлера, Р. Хааса, Л. Фрідмана та ін., а також українських науковців В. Горбуліна, О. Дашевської, Н. Зарицької, В. Зубової, О. Коппель, З. Кісільової, Д. Кулеби, О. Матвєвої, В. Романової, О. Семотюк, М. Сунгуровського, В. Фісанова, М. Ялі та ін.

Легітимність політики держави і, зокрема, зовнішньополітичної діяльності досліджували В. Волинець, Р. Дарендорф, М. Доган, Ш. Ейзенштадт, К. Завершинський, С. Кастелз, В. Міллер, П. Розенвалон, С. Рябова, С. Уайтфільд, А. Фетисов та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Легітимність зовнішньої політики України завжди була об’єктом досліджень вчених, адже саме вибір геополітичного вектора розвитку, стратегічних партнерів, союзників та напрямку інтеграції в певні міжнародні організації визначав настрої громадян, адже засвідчував майбутні перспективи. Це відображалось на результатах голосування, активних/пасивних формах участі в політиці, наприклад, у підтримці революцій. Повномасштабна війна сприяла більшій консолідації громадян щодо зовнішньополітичного напрямку розвитку держави. Тому важливо не лише розкрити рівень підтримки громадянами стратегічного курсу, а й співвіднести його з тенденціями, що формують майбутній світовий порядок.

Постановка завдання дослідження

Метою дослідження цієї статті є аналіз динаміки змін легітимності зовнішньої політики України в період формування майбутнього світового порядку.

Завданнями статті є: окреслити причини занепаду світового порядку, який був сформований після Другої світової війни; виокремити контури майбутнього світового порядку; розкрити настрої громадян України щодо зовнішньополітичного курсу держави, що дозволить виявити легітимні чи делегітимаційні процеси в державному управлінні; сформувати напрямки реалізації зовнішньої політики України, що відповідають настроям та очікуванням громадян.

У дослідженні були використані системний і статистичний методи. Відповідно, гіпотеза дослідження: легітимність зовнішньої політики України залежить від контурів майбутнього світоустрою та основних акторів, які визначатимуть баланс сил.

Виклад основного матеріалу дослідження

Нам, звичайно, хочеться розуміти світ крізь україноцентричність, але насправді війна на нашій території лише черговий конфлікт у світі, який поділив його учасників на тих, хто підтримує Україну, тих, хто на стороні Росії (зважаючи це провокацією Заходу), та тих, хто в нейтральному статусі або прагне скористатись прямими чи опосередкованими вигодами війни.

Але світ більш складний у своїх процесах. Наприклад, ми констатуємо, що йде боротьба ідеологій, адже на поверхню почали прориватися ті з них, які ми вже поховали (фашизм і комунізм). А це водночас перероджується в боротьбу демократії проти авторитаризму (меритократії як нової цивілізаційної моделі, зокрема). Паралельно ми визначаємо глобальні конфлікти між ринковою і вільною та плановою і напівринковою (регульованою) економікою. Ці протистояння вириваються в розуміння відсутності єдності світової системи щодо спільних цінностей та принципів існування. Адже колективний Захід стоїть на позиції свободи, компромісу та балансу, збереженні встановленого після Другої світової війни світового порядку, тоді як країни Глобального Півдня ведуть боротьбу за поліполярність, національну суб'єктність і невтручання.

Якщо кілька десятиліть глобальна система прогресувала в багатополарності, хоча багато хто визнавав наявність одного лідера – США, здатного впливати на більшість процесів, то з початком російсько-української війни окреслились тенденції двополярності, де інший табір очолить Китай.

Уже зараз низка аналітиків (Гурков, 2023) бачать цей геополітичний реверанс Китаю в Африці, Південній Америці та Центральній Азії, однак

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ЛЕГІТИМНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

вважають, що найближчими десятиліттями саме США домінуватимуть у світі через сильнішу економіку, відкритість щодо міграції висококваліфікованих кадрів, що породжує технологічну перевагу, сприяє розвитку відновлюваної енергетиці майбутнього, а також політичний авторитаризм (менш привабливий для націй у пошуку цивілізаційної прихильності).

Світові аналітики навіть стверджують, що велика війна за територію в Європі, яка призвела до виселення мільйонів людей і спричинила глобальну енергетичну кризу, зараз мимоволі прискорює перехід на відновлювану енергетику, допомагаючи боротьбі зі зміною клімату (Димань, 2023).

Світ майбутнього варто втримувати в конкуренції, а не конфронтації.

Т.Фрідман (Friedman, 2007, р.491) вказує: «сплощення світу почало вирівнювати і диференціювати потік культури, воно також почало вирівнювати та диференціювати потік інвестицій – і тепер глобалізацію вже не рухають переважно американські чи західноєвропейські транснаціональні компанії. Чимраз більше китайських, індійських, бразильських ... і навіть африканських компаній займаються бізнесом у світовому масштабі». Що підтверджує необхідність враховувати інтереси нових потужних геополітичних стейкхолдерів у формуванні нових підходів як економічного, так і політичного співжиття. Питання лише в тому, чи здатен світ почути тих, хто тривалий період живе поза цивілізаційними війнами, держави зразка «fail state» чи слабозвинені?

Але той же Г. Кіссінджер (Kissinger, 2015, р.292) писав, що міжнародний порядок повинен рано чи пізно стикнутися із впливом двох тенденцій, що кидають виклик його згуртованості: або з перевищенням легітимності, або зі значним зрушенням у балансі сил. Першу тенденцію можна звести до кризи, коли відбувається порушення встановлених правил тими, хто їх впровадив, і тому породжується сумнів у тих, кого змушували їх визнавати і дотримуватись. Прикладом є анексія Криму, здійснена Росією у 2014 році, коли порушені були базові принципи ООН щодо територіальної цілісності та недоторканності кордонів суверенних держав (ст. 4 Статуту ООН) країною, яка була співрозробником цих правил.

Р.Хаас (Haass, 2017, р.131) теж висловлює схожу думку, але розширює критерії порядку до трьох: наскільки однаково країни розуміють правила і принципи ведення міжнародних відносин, існування визнаного процесу формування, зміни та імплементації цих правил і принципів, баланс сил. Тому питання легітимності правил і принципів майбутнього співжиття залишається актуальним.

Друга тенденція – порушення балансу сил, тобто застосування сили й просування через домінування своїх інтересів, нехтуючи потугами інших

учасників глобального розвитку. Втрата Росією сформованого авторитету «другої армії світу» у 2022–2023 роках системними поразками в Україні та перекочування цього статусу до інших більш потужних гравців – Китаю, Туреччини – призвели до руйнування сформованого порядку, тому також потребує перегляду.

Г. Кіссінджер (Kissinger, 2015, p.293) стверджує, що «президенти головних суперників двадцять першого століття – США і Китаю – пообіцяли уникнути повторення трагедії в Європі за допомогою «нового типу відносин великих держав». Концепція очікує спільної розробки». Як бачимо, більшість аналітиків світу нівелюють здатність країни-агресора Росії бути співучасником побудови майбутнього світового порядку, що вимагатиме впорядкувати і силу, і легітимність.

Ф. Фукуяма (Fukuyama, 2018, p.12) окреслює майбутнє крізь призму боротьби за гідність проти скривдженості. Так, багато націй заперечують доцільність демократичного розвитку, адже вважають її нездатною забезпечити їм рівність та загальносвітову повагу й визнання. Автор стверджує, що «націоналізм та релігія як сили у світовій політиці найближчим часом не зникнуть, а лише продовжать мотивувати до дій політичні еліти, що вимагають рівності. Тому від світової кон'юнктури вимагається задовольнити потребу кожної людини в гідності, коли формуватимуть нові принципи та правила співжиття націй, що легітимізує новий світовий порядок в очах усіх народів або ні».

Але водночас, щоб не повторити помилки, що призвели до значної кількості криз та конфліктів у світі, майбутній світовий порядок вимагатиме узгодження стратегій створення концепції локальних устроїв у різних регіонах, а потім зв'язати ці регіональні порядки один з одним.

Заразом можна констатувати, що вищеописані форми конкуренції не є складовою розвитку й виживання ресурсної Росії, яка уже не є глобальним гравцем, здатним диктувати правила майбутнього світоустрою. Вона не здатна якісно конкурувати у більшості сфер майбутнього протистояння (економіка, технології, відновлювана енергетика, військова, політична ідеологія), а обрала модель конфронтації, експансії, силового та гібридного тиску, що асоціюється з минулим, застарілим, пережитим.

Але насправді треба розуміти, що тенденції ще більш глобальніші, й ті країни, які здатні будуть пристосуватись до нових реалій, зможуть у майбутньому брати участь у розподілі світових благ (не лише матеріальних).

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ЛЕГІТИМНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

«Людство зараз постало перед нагромадженням викликів, не схожих на жодні інші в своїй історії. Зміна клімату стрімко змінює умови життя на нашій планеті. Напруга навколо України і Тайваню відродила привид конфлікту між ядерними державами. А стрімкий розвиток штучного інтелекту викликає серйозне занепокоєння щодо ризику глобальної катастрофи, спричиненої ним» (Димань, 2023).

Відповідно, для України є вкрай важливим не просто подолати Росію на полі бою та сформувати гарантії безпеки, а «розробляти алгоритм досягнення стратегічних цілей, без якого всі «візії» і «проекти» виявляються не більше ніж утопією або можуть перетворитися на ширму...» (Сунгуровський, 2022) з погляду інвестицій чи міжнародної фінансової підтримки.

Україна у 2022–2023 роках проводить зовнішню політику у кількох важливих напрямках:

1. Найбільш важливим залишається різноформатна співпраця України зі своїми західними партнерами, адже наша держава перебуває в прямій залежності від поставок озброєння та фінансової підтримки для збереження стабільності державного управління.

2. Паралельно Україна намагається залишатися актуальним партнером у співробітництві з тими, хто не визначився у війні зі стороною, яку варто підтримувати. Принаймні це дозволяє не розширювати коло ворогів. Але вишукуючи локальні й ситуативні переваги співпраці з Україною або її союзниками, ці держави отримують певні вигоди (послаблення санкцій, нові інфраструктурні проекти, дешеву сировину тощо). Тут і держави Африки, і Центральної Азії, і Південної Америки.

3. Окремим напрямком, звичайно, залишається боротьба із тими, хто прямо допомагає Росії. Є Південна Корея, яка поставляє зброю, є Казахстан і Грузія, які допомагають обходити впроваджені санкції й завозити товари подвійного призначення. А є Китай, який підтримує Росію, хоча і грає роль миротворця, прагне не дозволити ні Україні укріпитися в перемогах, ні США й ЄС у цій війні отримати дивіденди перемоги демократії, щоб не встановити однополярний майбутній світовий порядок «диктату» однієї держави. Робота в цьому напрямку ґрунтується на нейтралізації вигод цих держав від подальшої співпраці з Росією.

4. Безпекова зовнішня політика України керується тезисом: «набуття гарантій безпеки з боку НАТО має бути для України головним зовнішньополітичним пріоритетом не лише з погляду власне її безпеки, але й із погляду зниження ризиків інвестицій для відбудови та розвитку. Крім того, перемога України у війні значною мірою пом'якшить вимоги НАТО до членства України» (Сунгуровський, 2022).

5. Співпраця з міжнародними організаціями є окремим кейсом реалізації зовнішньої політики, де важливо не лише посилювати позиції в ООН і її спеціальних установах, а «позитивним чинником буде участь України в субрегіональних структурах (Тримор'я, Вишеградська четвірка, Люблінський трикутник тощо), в економічних, науково-технологічних, гуманітарних програмах ЄС і підтримка з боку їх країн-учасниць (Сунгуровський, 2022). Тобто розширювати формати малих альянсів та посилювати таким чином свою регіональну впливовість.

Але реалізація будь-якого курсу в демократичній державі є більш ефективною, якщо він збігається із настроями та очікуваннями громадян, тому звернемось до соціологічного дослідження Центру Разумкова «Зовнішньополітичні орієнтації громадян України, оцінка зовнішньої політики влади, ставлення до іноземних держав та політиків» (Разумков Центр, 2023), у якому відображений рівень схвалення українцями міжнародної політики держави.

Так, було виявлено, що 78% опитаних оцінюють зовнішню політику української влади в умовах війни позитивно, лише 6% – негативно. Респонденти високо оцінюють ефективність зовнішньої політики країни за всіма напрямками. Так, вважають ефективною політику стосовно зміцнення відносин із країнами світу і міжнародними організаціями 87,5%, стосовно покращення міжнародного іміджу України, її авторитету у світі – 86%, розширення кола країн-союзників, що підтримують Україну у протистоянні російській агресії, – 86%, забезпечення зовнішньої підтримки для опору російській агресії – 86%, просування українських ініціатив на міжнародних майданчиках – 86%, поширення у світі об'єктивної інформації про війну в Україні – 85,5%, інтеграції до Європейського Союзу – 81%, інтеграції до НАТО – 78%, захисту прав українців за кордоном – 72%, просування інтересів українського бізнесу на світових ринках – 67% (Разумков Центр, 2023).

Отже, більшість населення України позитивно оцінює основні напрямки зовнішньополітичної діяльності України в період війни. Саме вони стануть основою просування національних інтересів у подальшому, орієнтуючись на нові контури майбутнього світового порядку. Однак і вплив України на ці процеси є надзвичайно важливим.

Як зазначила І. Мудра, «Україна захищає не лише свій суверенітет і територіальну цілісність. Україна відстоює демократичні цінності, права людини та верховенство права для всього світу. Притягнення держави-

МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА ЛЕГІТИМНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

агресора Росії до всебічної міжнародної відповідальності матиме вирішальне значення для майбутнього світового порядку. Це продемонструє будь-якій агресивній державі реальні правові наслідки збройної агресії» (Притягнення Росії, 2023).

Відповідно, варто виділити основні рекомендації майбутньої зовнішньополітичної діяльності, враховуючи легітимні запити суспільства та світові цивілізаційні проекти: здійснення стратегічно важливих реформ у правовій та безпековій сферах, вироблення геостратегії держави (оцінка економічних, людських, природних, технологічних ресурсів), розробка зовнішньополітичної стратегії майбутнього та шляхів її реалізації, посилення співпраці в різних субрегіональних і малих альянсах тощо через усвідомлення ролі регіонального центру Східної Європи.

Адже «рішення, які ми шукаємо сьогодні – щодо глобального миру, переходу на чисту енергетику і регулювання штучного інтелекту, – одного дня стануть основою нового світового порядку» (Димань, 2023), до яких ми маємо бути максимально підготовлені як суспільство майбутнього.

Висновки

У статті здійснено аналіз причин занепаду та факторів руйнування світового порядку, який був вибудований основними геополітичними гравцями після Другої світової війни, що дозволило продовжити раніше здійснені дослідження цієї теми. Однак важливими контурами майбутнього світового порядку, які раніше не були враховані, стали війни і конфлікти, що зруйнували легітимність правил та принципів минулого співжиття і продовжують тримати в напрузі міжнародних акторів щодо їх результатів завершення. Водночас глобалізація сприяла також розширенню впливу штучного інтелекту та технологічній гонці у напрямку відновлюваної енергетики.

Важливим фактором майбутнього світоустрою стане також зростання конкуренції між основними міжнародними блоками – США і їх союзниками на противагу Китаю і його партнерам, що репрезентують відмінні цивілізаційні моделі розвитку: демократія чи меритократія, ринкова чи регульована економіка, суспільна свобода проти контролю тощо. Тому багатополярний світ майбутнього має вибудувати новий баланс сил та інтересів, врахувати регіональні узгоджені моделі світобудови, легітимізувати новостворений узгоджений проєкт правил і принципів співжиття націй та мінімізувати можливість конфронтацій між блоками, вибудувати контури здорової конкуренції.

Важливим висновком стало витіснення Росії із клубу держав-лідерів міжнародного середовища, яка послаблена так, що не здатна впливати на формування цієї нової майбутньої реальності, адже живе в ресентименті

й використовує лише агресивні інструменти, щоб залишатись на порядку денному міжнародного життя. Це не влаштовує інших учасників.

Тому Україні, де відчутна максимальна консолідація суспільства щодо основних напрямків реалізації зовнішньої політики держави, варто користуватись наданою легітимністю для вироблення правильних стратегій дій для посилення своєї регіональної лідерської ролі у Східній Європі та швидко пристосовуватись і брати участь у формуванні нових контурів майбутнього світового порядку.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Гурков, А., 2023. 5 причин, чому Китай не зможе випередити Америку. *DW*, [online] 27 липня. Доступно: <<https://www.dw.com/uk/5-pricin-comu-kitaj-ne-zmoze-viperediti-ameriku/a-66354414>> [Дата звернення 30 серпня 2023].

Димань, Л., 2023. NYT: у людства є два бачення майбутнього і кожне з них хибне. *ZN.UA*, [online] 18 квітня. Доступно: <<https://zn.ua/ukr/WORLD/nyt-u-ljudstva-je-dva-bachennja-majbutnoho-i-kozhne-z-nikh-hibne.html>> [Дата звернення 28 серпня 2023].

Притягнення росії до всебічної міжнародної відповідальності матиме вирішальне значення для майбутнього світового порядку – заступниця міністра юстиції України Ірина Мудра, 2023. *Pravo.ua*, [online] 19 січня. Доступно: <<https://pravo.ua/pryiahnennia-rosii-do-vsebichnoi-mizhnarodnoi-vidpovidalnosti-matyme-vyrishalne-znachennia-dlia-maibutnoho-svitovoho-poriadku-zastupnytsia-ministra-iustytzii-ukrainy-iryna-mudra/>> [Дата звернення 30 серпня 2023].

Разумков Центр, 2023. *Зовнішньополітичні орієнтації громадян України, оцінка зовнішньої політики влади, ставлення до іноземних держав та політиків (лютий–березень 2023р.)*. [online] 04 квітня. Доступно: <<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/zovnishnopolitychni-orientatsii-gromadian-ukrainy-otsinka-zovnishnoi-polityky-vlady-stavlennia-do-inozemnykh-derzhav-ta-politykiv-liutyi-berezen-2023r>> [Дата звернення 03 вересня 2023].

Сунгуровський, М., 2022. Світовий порядок змінюється. Де в ньому місце України? *Разумков Центр*, [online] 28 липня. Доступно: <<https://razumkov.org.ua/statti/svitovyi-poriadok-zminiuietsia-de-v-nomu-mistse-ukrainy>> [Дата звернення 01 вересня 2023].

**МІЩЕНКО АЛЛА БОРИСІВНА, ПУГАЧ АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА
ЛЕГІТИМНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД
ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ**

Friedman, T., 2007. *The World Is Flat: The Globalized World in the Twenty-First Century*. London: Penguin.

Fukuyama, F., 2018. *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Haass, R., 2017. *A World in Disarray: American Foreign Policy and the Crisis of the Old Order*. London: Penguin.

Kissinger, H., 2015. *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*. London: Penguin.

REFERENCES

Dyman, L., 2023. NYT: u liudstva ye dva bachennia maibutnoho i kozhne z nykh khybne [NYT: Humanity has two visions of the future and each of them is wrong]. *ZN.UA*, [online] 18 April. Available at: <<https://zn.ua/ukr/WORLD/nyt-u-liudstva-je-dva-bachennja-majbutnoho-i-kozhne-z-nikh-khibne.html>> [Accessed 28 August 2023].

Friedman, T., 2007. *The World Is Flat: The Globalized World in the Twenty-First Century*. London: Penguin.

Fukuyama, F., 2018. *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Haass, R., 2017. *A World in Disarray: American Foreign Policy and the Crisis of the Old Order*. London: Penguin.

Hurkov, A., 2023. 5 prychyn, chomu Kytai ne zmozhe vyperedyty Ameryku [5 Reasons Why China Can't Outrun America]. *DW*, [online] 27 July. Available at: <<https://www.dw.com/uk/5-pricin-comu-kitaj-ne-zmoze-viperediti-ameriku/a-66354414>> [Accessed 30 August 2023].

Kissinger, H., 2015. *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*. London: Penguin.

Prytiahnennia rosii do vsebichnoi mizhnarodnoi vidpovidalnosti matyme vyrishalne znachennia dlia maibutnoho svitovoho poriadku – zastupnytsia ministra yustytsii Ukrainy Iryna Mudra [Bringing Russia to comprehensive international responsibility will be of decisive importance for the future world order – Deputy Minister of Justice of Ukraine Iryna Mudra], 2023. *Pravo.ua*, [online] 19 January. Available at: <<https://pravo.ua/prytiahnennia-rosii-do-vsebichnoi-mizhnarodnoi-vidpovidalnosti-matyme-vyrishalne-znachennia-dlia-maibutnoho-svitovoho-poriadku-zastupnytsia-ministra-iustytsii-ukrainy-iryna-mudra/>> [Accessed 30 August 2023].

Razumkov Centre, 2023. *Zovnishnopolitychni oriientsatsii hromadian Ukrainy, otsinka zovnishnoi polityky vlady, stavlennia do inozemnykh derzhav ta politykiv (liutyi-berezen 2023r.)* [Foreign policy orientations of citizens of Ukraine,

evaluation of the government's foreign policy, attitude towards foreign countries and politicians (February-March 2023)]. [online] 04 April. Available at: <<https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/zovnishnopolitychni-orientatsii-gromadian-ukrainy-otsinka-zovnishnoi-polityky-vlady-stavlennia-do-inozemnykh-derzhav-ta-politykiv-liutyi-berezen-2023r>> [Accessed 03 September 2023].

Sunhurovskyi, M., 2022. Svitovyi poriadok zminiuietsia. De v nomu mistse Ukrainy? [The world order is changing. Where is Ukraine's place in it?]. *Razumkov Centre*, [online] 28 July. Available at: <<https://razumkov.org.ua/statti/svitovyi-poriadok-zminiuietsia-de-v-nomu-mistse-ukrainy>> [Accessed 01 September 2023].

LEGITIMACY OF UKRAINE'S FOREIGN POLICY DURING THE FORMATION OF THE FUTURE WORLD ORDER

Alla Mishchenko^{1a}

Anastasiia Puhach^{2b}

¹*PhD in Political Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6693-6221>,
e-mail: mishenko.ab@gmail.com,*

²*PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6003-9925>,
e-mail: Geufx@ukr.net,*

^a*Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine,*

^b*Sigmund Freud University,
Kyiv, Ukraine, 02000*

This article explores changes that have occurred over the past decades, driven by the process of globalization, the destruction of trust in the predominance of democratic principles in the development of power state institutions, the diminishing role of global organizations in resolving crises and conflicts among international relations actors, etc. Specifically, it delves into the annexation of Crimea and the 2022–2023 war in Ukraine as a precedent for border realignment in a region involving one of the founders of the United Nations, Russia. As a result, there has been a weakening of the legitimacy of universal principles and rules of coexistence among nations in the world. This has led to an awareness of the decline of the world order established after World War II, which was solidified through the activities of the UN and its specialized agencies. The main subject of the study is the search for the contours of the future world order, prompting Ukraine to adjust its foreign policy not only by reaffirming its Western geopolitical orientation, but also by taking into account dispositions and expectations of its citizens regarding future prospects. To achieve this, a systemic approach was employed in the study of the modern world order, which delineated the mentioned deficiencies in global governance due to the loss of legitimacy of coexistence rules and the shift in the balance of power among major international players. Additionally, a statistical method was used to outline the dynamics of changes in citizens' attitudes towards Ukraine's foreign policy. The results of the conducted research include the delineation of the contours of the future world order, such as: the struggle of Western world civilizations led by the United States and the

Global South led by China; Russia's loss of its status as a geopolitical player in Eurasia and the world; the development of new legitimate principles and rules for international cooperation, taking into account pre-agreed regional arrangements; the establishment of a new balance of interests and power to overcome confrontations and focus on competition. At the same time, Ukraine takes into account current tendencies and conducts its foreign policy during the period of war in the following directions: bilateral cooperation with strategic partners, situational partners, and opposing countries; strengthening participation in regional-level international organizations; reformatting the strategy of Euro-Atlantic integration and implementing security guarantees.

Key words: balance of power; war; legitimacy; foreign policy; world order; civilization.

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292390

УДК 355.01:327-049.3(477)"364"

**ПАРАДИГМА МИРУ ТА ЕТАЛОНИ БОЙОВИХ СТАНОВИЩ
ДЛЯ СВІТУ НА ТЛІ МІЖНАРОДНО-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ:
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС НОВИХ ПОРЯДКІВ**

Шевель Інна Петрівна

Кандидатка соціологічних наук, доцентка,

ORCID 0000-0002-6387-2506,

e-mail: shevelinna@ukr.net,

*Київський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Надіслано:

02.09.2023

Рецензовано:

08.09.2023

Прийнято:

22.09.2023

Для цитування:

Шевель, І.П., 2023. Парадигма миру та еталони бойових становищ для світу на тлі міжнародно-європейської підтримки України в період воєнного стану: соціально-політичний дискурс нових порядків. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.47-61. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292390>.

Глобальною проблемою сьогодення є вторгнення росії до України. Це є актуальною та значущою темою в контексті сучасних міжнародних відносин і конфліктології. Дослідження спрямоване на розгляд впливу міжнародних акторів та інституцій, таких як Європейський Союз, Сполучені Штати Америки і Організація Об'єднаних Націй, НАТО на формування парадигми миру у контексті військового конфлікту в Україні.

Аналізується роль дипломатичних зусиль, міжнародної підтримки і дипломатичних ініціатив у вирішенні конфлікту, а також сприйняття цієї парадигми на рівнях суспільства, української громадськості та зовнішньої міжнародної спільноти.

Мета цієї теми полягає в аналізі розуміння складних взаємодій міжнародних акторів, соціальних процесів, політичних рішень і медійного впливу, які визначають формування парадигми миру під час військового конфлікту в Україні. Вона спрямована на розширення нашого знання про конфліктологію, міжнародні відносини, а також на вагомий внесок у розвиток політичних стратегій, що сприяють миру та стабільності в регіоні.

Важливою частиною **методології** є застосований методологічний комплекс, який об'єднує кілька підходів: документальний аналіз рішень, договорів, заяв та інших документів міжнародних організацій, країн-учасниць та України щодо конфлікту; емпіричні дослідження та компаративний аналіз у вивченні схожих конфліктів і вирішення їх парадигм миру, щоб зрозуміти унікальні аспекти українського випадку, та аналіз медійного контенту. Дослідження парадигми миру на тлі міжнародно-європейської підтримки України в період військового конфлікту може використовувати різноманітні **методи** із соціології, політології та інших наукових дисциплін для отримання глибшого розуміння проблеми. До таких методів належать: аналіз документів, опитування і анкетування, інтерв'ю, кейс-стаді у вивченні конкретних випадків або подій, таких як міжнародні перемовини, дипломатичні ініціативи чи важливі рішення, що впливають на конфлікт і мир, кількісний та якісний аналіз обробки статистичних даних.

У висновках підкреслено важливість подальших досліджень і аналізу ролі НАТО, Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та інших міжнародних акторів у формуванні парадигми миру в Україні під час військового конфлікту. Також важливо відзначити, що питання миру і безпеки в Україні залишаються актуальними та складними і вимагають значних зусиль міжнародної спільноти для досягнення стабільності й миру в регіоні.

Ключові слова: парадигма миру; конфлікт; військовий конфлікт; міжнародні актори; еталон бойових становищ; міжнародна безпекова підтримка.

Вступ

У сучасному світі зіткнення інтересів і конфлікти між державами та акторами на міжнародній арені стають болючою реальністю, що вимагає постійного пошуку шляхів для забезпечення миру і стабільності в глобальному масштабі. Військові конфлікти, оскільки вони здатні створювати хаос, губити життя та руйнувати соціально-економічну інфраструктуру, ставлять під загрозу міжнародний порядок і стабільність на планеті.

Одним із ключових факторів, що визначають ефективність вирішення міжнародних конфліктів, є парадигма миру, яка представляє собою визначену систему цінностей, підходів і стратегій, спрямованих на забезпечення миру та конфліктолагодження. Україна, яка останнім часом стала ареною

ШЕВЕЛЬ ІННА ПЕТРІВНА

**ПАРАДИГМА МИРУ ТА ЕТАЛОНИ БОЙОВИХ СТАНОВИЩ ДЛЯ СВІТУ
НА ТЛІ МІЖНАРОДНО-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ...**

складного військового конфлікту на сході країни, виявилася в центрі уваги міжнародного співтовариства та оточена підтримкою європейських країн і міжнародних організацій.

Актуальність цього дослідження полягає в необхідності зрозуміти, як парадигма миру визначається в контексті міжнародного співробітництва та підтримки України у період воєнного стану. Дослідження цієї теми допомагає висвітлити важливі аспекти дипломатії, безпеки, прав людини та геополітичних відносин, які стосуються не лише України, але й міжнародного співтовариства загалом.

Метою пропонованого дослідження є ретельний аналіз парадигми миру та її еволюція на тлі міжнародної підтримки України у період воєнного стану, а також оцінка її впливу на міжнародні відносини та стабільність у регіоні.

У дослідженні проаналізовано процес перетворення парадигми миру під впливом подій в Україні та відображення цієї трансформації на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Над зазначеною темою працюють багато вчених і дослідників. Парадигма миру та проблема війни розглядаються науковцями в різних вимірах. Вітчизняні дослідники, такі як Є. Головаха, А. Ручка, О. Резнік, О. Злобіна, І. Шевель, О. Коваленко, І. Козюба, В. Бадрак та інші, проводять наукові аналізи про суспільні зміни в медійному секторі, безпеку та стабільність, геополітику конфлікту та гуманітарну допомогу, норми збройного конфлікту, міжнародні реакції внаслідок російсько-української війни. Західні вчені вивчають роль міжнародних організацій (Джон Сміт), порушення прав людини і парадигму миру в Україні (Марія Родрігес), роль Європейського Союзу у формуванні парадигми миру (Ганс Мюллер), міжнародні відносини і конфлікти (Дж. Мейшеймер), питання міжнародних відносин і стратегічної політики (Стефан М. Волт).

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є розкриття ролі міжнародних акторів у формуванні парадигми миру в Україні під час військового конфлікту, визначення ефективності міжнародних інструментів, а саме: як дипломатичні, економічні та політичні дії позначаються на конфлікті, як медійна рамка конфлікту в Україні діє на сприйняття громадськістю та міжнародною спільнотою парадигми миру, як міжнародний гуманітарний та правовий контекст впливають на врегулювання конфлікту, якими є геополітичні чинники.

Зазначені цілі визначають основні напрямки дослідження та спрямовані на розуміння процесів і факторів, що впливають на формування парадигми миру в складних міжнародних конфліктах.

Виклад основного матеріалу дослідження

Глобальні політичні проблеми на тлі міжнародної безпекової підтримки України в умовах воєнного стану стали надзвичайно актуальними для багатьох країн та міжнародних організацій. Ця тема є комплексною, вона об'єднує кілька аспектів: поняття парадигми миру, роль міжнародної та європейської підтримки для України, еталони бойових становищ та їх вплив на соціополітичний дискурс. Саме тому доречно детальніше розглянути проблеми, які виникають у зв'язку з воєнним станом в Україні, та значення міжнародної підтримки. Допомога європейських країн та міжнародних організацій має велике значення для України в контексті збереження територіальної цілісності та суверенітету. Європейські та інші міжнародні партнери надають політичну, економічну, гуманітарну та дипломатичну підтримку, сприяючи врегулюванню військового конфлікту в Україні.

Парадигма миру відображає загальний світогляд і підходи до вирішення міжнародних конфліктів шляхом дипломатії, співпраці та виключення насильства, тероризму. Ця парадигма базується на вірі в ефективність міжнародних організацій, договорів та діалогу між країнами. В контексті України парадигма миру може відображати прагнення до вирішення конфлікту через перемовини та політичні угоди. В паралелі – еталони бойових становищ вказують на певний підхід до ведення військових дій, орієнтований на мінімізацію цивільних жертв та дотримання міжнародних норм. Такі еталони сприяють формуванню позитивного враження про дії України в контексті конфлікту, залучаючи більше підтримки та розуміння зі сторони міжнародної спільноти (Voitsikhovskiy et al., 2022).

Конфлікт та міжнародна підтримка формують нові дискурси щодо міжнародних відносин, національної ідентичності та ролі держави в світі.

У цьому контексті дослідження соціополітичного дискурсу може виявити, як парадигма миру та еталони бойових становищ впливають на формування нових міжнародних порядків, а також як ця динаміка відображається в політичних рішеннях та взаєминах країн.

Україна отримує допомогу від міжнародних організацій та держав протягом останніх років. Міжнародна підтримка від головних гравців, таких як Європейський Союз, Сполучені Штати Америки та інші країни, може мати значний вплив на політичний, економічний і соціальний розвиток України. Вона може забезпечити країні додаткові ресурси для впрова-

ШЕВЕЛЬ ІННА ПЕТРІВНА
ПАРАДИГМА МИРУ ТА ЕТАЛОНИ БОЙОВИХ СТАНОВИЩ ДЛЯ СВІТУ
НА ТЛІ МІЖНАРОДНО-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ...

дження реформ, створення стійких інституцій та підвищення рівня життя громадян (Shulzhenko and Gaydulin, 2022). Європейський Союз постійно вводить санкції проти росії у зв'язку із повномасштабним вторгненням в Україну.

Роль Європейського Союзу:

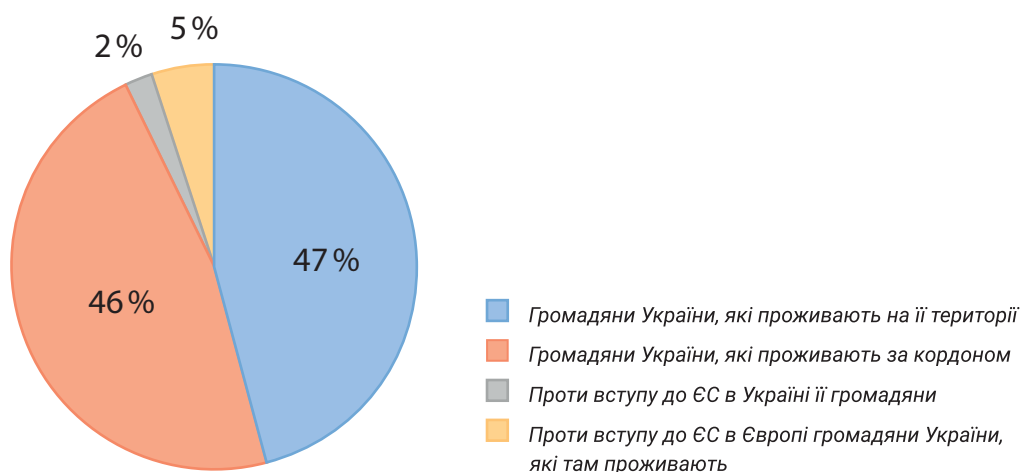
1. Економічна та фінансова допомога: ЄС надав значну економічну підтримку Україні, включаючи фінансову допомогу та торговельні переваги. Це допомагає Україні в управлінні економічними викликами та стабілізації країни.

2. Політична підтримка: ЄС активно виступає як посередник у міжнародних перемовинах та сприяє політичному врегулюванню конфлікту. Його засудження агресії росії також має вагомий політичний вплив.

3. Асоціація та реформи: ЄС сприяє процесу асоціації України з об'єднанням, що включає в себе впровадження реформ та конвергенцію стандартів. Це слугує модернізації України та її підготовці до членства в ЄС (Підтримка України з боку ЄС, 2023).

За емпіричними даними соціологічної групи «Рейтинг», станом на 2023 р. бажання українців щодо вступу до ЄС майже однакове у громадян, які проживають всередині країни, і тих, хто проживає за її межами, вони одностайно прагнуть стати членом ЄС (Див. рис. 1) (Крамар, 2023).

**Бажання вступу до ЄС громадян України,
які проживають всередині країни та за її межами**

Рис. 1. Підтримка вступу до ЄС громадянами України

США посилює військову допомогу Україні.

Роль Сполучених Штатів Америки:

1. **Військова допомога:** США надають важливу військову допомогу Україні, включаючи зброю та військову техніку. Це допомагає Україні зміцнити свої оборонні потужності та стати більш стійкою до агресії.

2. **Дипломатична підтримка:** США активно виступають у ролі посередника та медіатора у міжнародних перемовинах щодо конфлікту в Україні. Їхня дипломатична активність сприяє спробам вирішення конфлікту мирним шляхом.

3. **Санкції проти росії:** США ввели санкції проти росії відповідно до її агресивних дій в Україні. Вони мають значний вплив на російську економіку та політику щодо України.

Роль ключових міжнародних акторів, таких як НАТО, Європейський Союз і Сполучені Штати Америки, полягає у спільних зусиллях із підтримки миру та стабільності в Україні під час військового конфлікту. Вони сприяють як воєнному аспекту, так і політичному врегулюванню конфлікту та формуванню парадигми миру в регіоні (Репко, 2023).

НАТО та інші країни надають Україні військову та гуманітарну допомогу для протистояння агресії росії.

Роль НАТО:

1. **Оборонна гарантія:** НАТО надає Україні оборонну гарантію через свої статті 4 і 5, які забезпечують колективну оборону членів альянсу. Це сприяє створенню позитивного контексту для України і підсилює її позиції в конфлікті.

2. **Місія та навчання:** НАТО надає підтримку Україні через різноманітні місії і навчання, спрямовані на підвищення військової ефективності та стандартів українських військ. Це сприяє підготовці та модернізації української армії.

3. **Політична підтримка:** НАТО засуджує агресію росії в Україні та висловлює підтримку територіальній цілісності України. Це має важливе політичне значення (Perrin, 2023).

За емпіричними даними соціологічної групи «Рейтинг» 2023 р., підтримка українців щодо вступу в НАТО майже однакова, так само і щодо вступу до ЄС; це опитування проведене і серед українців, які проживають всередині країни, і серед тих, які перебувають за її межами (Див. рис. 2) (Крамар, 2023).

На сьогодні ці дії не дозволили розв'язати проблему в Україні, на жаль, росія продовжує свої терористичні дії, здійснює провокації, порушуючи міжнародне право, але це питання часу. Україна переможе однозначно!

Бажання вступу до НАТО громадян України,
які проживають всередині країни та за її межами

Рис. 2. Підтримка вступу в НАТО громадянами України

Виділимо аспекти, які впливають на вирішення проблем у збройному конфлікті росії проти України:

1. **Вплив міжнародної підтримки на Україну.** Санкції, накладені країнами Європейського Союзу та іншими державами на росію через агресію в Україні, свідчать про єдність міжнародної спільноти в підтримці нашої держави. Міжнародні гуманітарні проекти та фінансова допомога спрямовані на економічний і соціальний розвиток України.

2. **Міжнародні норми та права людини.** Підтримка цих норм та засудження порушень може допомогти привернути увагу міжнародної спільноти до питань безпеки та гідності людей, які постраждали внаслідок конфлікту.

3. **Виклики нових порядків.** Сучасні світові події перевертають деякі традиційні порядки та стратегії. Міжнародні відносини переживають зміни через зростання геополітичної напруги, розширення цифрового простору та інші чинники. Україна як активний учасник міжнародних відносин перебуває серед тих, хто адаптується до цих нових викликів і можливостей.

4. **Співпраця та діалог** міжнародних посередників та представників конфлікуючих сторін використовується для зменшення напруги і пошуку вихідних шляхів із конфлікту.

5. **Міжнародна дипломатія.** Дипломатичні зусилля грають ключову роль у співпраці між країнами та вирішенні конфліктів. Спільний міжнарод-

ний підхід до підтримки України може сприяти зміцненню її позицій та стабільності в регіоні.

6. **Вплив на національний дискурс.** Медійне висвітлення подій на сході України та реакція на них із боку українських громадян і лідерів формує національний дискурс щодо безпеки, суверенітету та майбутнього країни. Публічні заяви міжнародних лідерів щодо підтримки України можуть впливати на сприйняття та позицію українського населення (Анна Петрова, 2022).

Всі ці аспекти взаємодіють між собою та визначають складний характер вивчення цієї теми.

Сьогодні Україна повинна приділити особливу увагу вирішенню питань внутрішньої політики. Це забезпечить стабільність та розвиток країни. Необхідно розвивати реформи в різних сферах суспільного життя. Війна в Україні несе загрозу не тільки національній безпеці держави, а й міжнародній безпеці та світу загалом (Див. Рис. 3) (Крамар, 2023).

Фактори, які гарантують національну безпеку України в період вторгнення російського агресора?

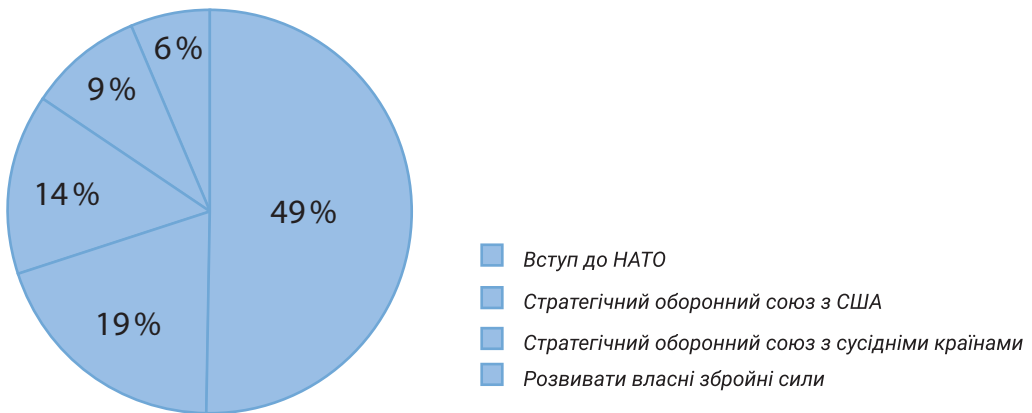

Рис. 3. Фактори гарантій національної безпеки України у російсько-українській війні (Крамар, 2023).

Як ми спостерігаємо, серед членів Європейського Союзу є країни, які підтримують росію, блокують рішення. І в багатьох питаннях про міжнародну підтримку України та виведення парадигми миру є відсутність єдиної стратегії та твердого рішення з боку міжнародної спільноти. Наступною

ШЕВЕЛЬ ІННА ПЕТРІВНА

**ПАРАДИГМА МИРУ ТА ЕТАЛОНИ БОЙОВИХ СТАНОВИЩ ДЛЯ СВІТУ
НА ТЛІ МІЖНАРОДНО-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ...**

важливою проблемою у наданні міжнародної безпекової підтримки Україні є безпека у Чорному та Азовському морях.

Загроза з боку росії проявляється у морській блокаді українських портів, нанесенні значних економічних збитків і втрат в Україні та постійному обстрілі українських портів.

Україна на сьогодні стрімко зміцнює стосунки з НАТО та ЄС і плідно готується до вступу до них. Ці процеси дуже складні, але перспективні і пріоритетні для країни.

Існують кілька аргументів, які можуть підкреслити важливість та пріоритетність для України вступу до НАТО:

1. **Гарантія безпеки:** Участь у НАТО гарантує Україні колективну безпеку та захист від потенційної агресії з боку інших країн. Це особливо важливо в умовах військового конфлікту на сході України та геополітичних викликів у регіоні.

2. **Інтеграція та модернізація:** Вступ до НАТО сприяє інтеграції України в євроатлантичну спільноту та можливості отримання підтримки у реформах, включаючи військову, політичну та економічну сфери.

3. **Дипломатична вага:** Членство в НАТО дає Україні можливість брати участь у прийнятті стратегічних рішень щодо міжнародної безпеки та політики.

4. **Співпраця із партнерами:** Вступ до НАТО може зміцнити роль України як партнера альянсу для інших країн Східної та Центральної Європи та сприяти регіональній стабільності.

Проте важливо відзначити, що рішення про вступ України до НАТО залежить від кількох факторів, включаючи політичну волю країн-членів альянсу, готовність України до виконання стандартів НАТО, а також ситуації в регіоні. Вступ до НАТО – це довготривалий і складний процес, який вимагає від України виконання численних реформ та вдосконалення військових і цивільних структур (Шевель, 2023).

Дослідницька картина в 2023 році показала, що 86 % громадян України підтримують вступ до НАТО, це дуже високий показник, порівнюючи з минулими роками, а 87 % підтримують вступ до ЄС, цей показник залишається незмінним, порівнюючи із попередніми роками. Це доводить дуже високу підтримку і бажання українців досягти цього результату, що підтвердили дані соціологічної групи «Рейтинг» (Див. Рис. 4) (Крамар, 2023).

Дані про вступ України в ЄС та НАТО на діаграмі показують, що бажання українців не відрізняється у відсотковому еквіваленті, громадяни твердо хочуть бачити себе у ЄС та в НАТО. Ми зі світом і світ разом із нами! Як зазначив професор Є. Головах, НАТО і ЄС для українців стали символами, підтримкою у протистоянні росії (Ткачук, 2022).

Вступ до НАТО та ЄС у підтримці серед українців 2023 р.

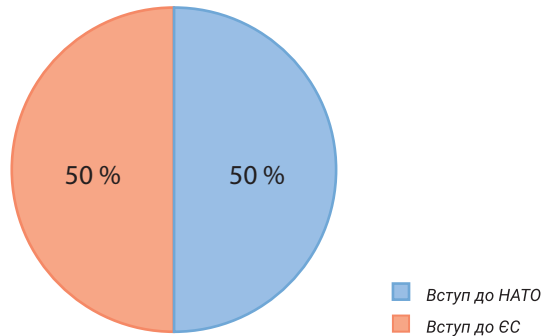

Рис. 4. Підтримка вступу в НАТО та ЄС серед українців у 2023 році

Отже, соціологічні дані дослідження допомагають зрозуміти громадську думку населення і виявити його бажання в умовах військового вторгнення росії.

У контексті складності вирішення військового конфлікту в Україні парадигма миру стає критично важливою для міжнародної спільноти та для самої України. В цьому дослідженні було розглянуто роль міжнародних акторів, таких як НАТО, Європейський Союз і Сполучені Штати Америки, у формуванні цієї парадигми миру та їхню підтримку України.

Висновки

Отже, в цій роботі відображені основні аспекти дослідження та його актуальність для розуміння впливу міжнародної підтримки на формування парадигми миру у сучасному світі, а також проведено аналіз стандартів і норм, які визначають поведінку в конфлікті і які мають важливе значення для побудови міжнародної реакції та підтримки. Особливу увагу приділено дотриманню гуманітарного права та прав людини. Проведено аналіз геополітичних факторів, які впливають на конфлікт та створюють певні обставини для міжнародної реакції, аналіз ролі різних міжнародних акторів у сприянні мирному вирішенню конфлікту і досліджено важливість співпраці між ними для забезпечення стабільності та миру. Також проаналізовано, як відбувається конфлікт на суспільстві, реакції населення, як впливає міжнародна спільнота на формування публічної думки щодо парадигми миру в умовах військового конфлікту та на міжнародні відносини і стабільність у сучасному світі.

Міжнародні актори грають ключову роль у підтримці миру в Україні під час військового конфлікту. Рішення та дії НАТО, Європейського Со-

ШЕВЕЛЬ ІННА ПЕТРІВНА

**ПАРАДИГМА МИРУ ТА ЕТАЛОНИ БОЙОВИХ СТАНОВИЩ ДЛЯ СВІТУ
НА ТЛІ МІЖНАРОДНО-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ...**

юзу і Сполучених Штатів Америки мають великий вплив на ситуацію в регіоні.

Ефективність міжнародної підтримки значною мірою залежить від спільних зусиль та координації між міжнародними акторами, а також від готовності України до впровадження реформ та модернізації.

Політична підтримка, дипломатична активність і надання воєнної допомоги та оборонних гарантій є ключовими компонентами міжнародної підтримки, спрямованої на зміцнення миру в Україні.

Важливою частиною підтримки миру є також інформаційна компонента, включаючи медійне висвітлення конфлікту та публічне сприйняття парадигми миру.

Парадигма миру в Україні залишається складним і багатогранним завданням, і подальша робота над її зміцненням та втіленням є важливою для міжнародної спільноти і самої України.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Анна Петрова: «Навіть під час війни ми отримуємо запити на проведення подій в Україні», 2022. *Lviv Conference Bureau*, [online] 01 липня. Доступно: <<https://www.lvivconvention.com.ua/22844-2/>> [Дата звернення 10 серпня 2023].

Крамар, О., 2023. Віра у перемогу серед українців зростає до 95%. Три чверті людей відчувають гордість за Україну – дослідження. *Hromadske*, [online] 21 лютого. Доступно: <<https://hromadske.ua/posts/vira-u-peremogu-sered-ukrayinciv-zrosla-do-95-tri-chverti-lyudej-vidchuvayut-gordist-za-ukrayinu-doslidzhennya/>> [Дата звернення 10 серпня 2023].

Підтримка України з боку ЄС, б.д. *Європейський союз*. [online] Доступно: <https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_uk> [Дата звернення 10 серпня 2023].

Репко, М., 2023. Мистецтво неможливого. Як змінилась міжнародна підтримка України. *Центр економічної стратегії*, [online] 09 січня. Доступно: <<https://ces.org.ua/ukrajina-zrobila-nemozhlive-pidtrimka-ukrajini-svitom-ostanni-novini/>> [Дата звернення 10 серпня 2023].

Ткачук, М., 2022. Соціолог Євген Головаха: Якщо ми не здамося – вийдемо з цієї війни абсолютно інтегрованою європейською країною. *Новинарня*, [online] 30 березня. Доступно: <<https://novynarnia.com/2022/03/30/yegolovaha/>> [Дата звернення 10 серпня 2023].

Шевель, І.П., 2023. Світ навколо України: тенденції конфліктного дискурсу у протидії російській агресії шляхом об'єднання євроінтеграційних цінностей. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 11, с.60-69. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.11.2023.278418>

Perrin, C., 2023. 2022 – General Report – Russia’s invasion of Ukraine: implications for allied collective defence and imperatives for the new strategic concept. *NATO Parliamentary Assembly*, [online] 10 January. Available at: <<https://www.nato-pa.int/document/2022-russias-invasion-ukraine-implications-allied-collective-defence-and-imperatives-new>> [Accessed 10 August 2023].

Shulzhenko, F. and Gaydulin, O., 2022. Legal and political aspects of war in Ukraine: philosophical reflection on the scene of battles. *Entrepreneurship, Economy and Law*, [e-journal] 2, pp.149-154. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.2.23>

Voitsikhovskiy, A., Bakumov, O., Ustymenko, O. and Lohvynenko, Y., 2022. The Role of International Organizations in the Protection of Human Rights in Ukraine. *Novum Jus*, [e-journal] 16 (2), pp.305-340. <https://doi.org/10.14718/NovumJus.2022.16.2.12>

REFERENCES

Anna Petrova: "Navit pid chas viiny my otrymuemo zapyty na provedennia podii v Ukraini" [Anna Petrova: "Even during the war, we receive requests to hold events in Ukraine"], 2022. *Lviv Conference Bureau*, [online] 01 July. Available at: <<https://www.lvivconvention.com.ua/22844-2/>> [Accessed 10 August 2023].

Kramar, O., 2023. Vira u peremohu sered ukrainsiv zrosla do 95%. Try chverti liudei vidchuvaiut hordist za Ukrainu – doslidzhennia [Belief in victory among Ukrainians has increased to 95%. Three quarters of people feel proud of Ukraine – survey]. *Hromadske*, [online] 21 February. Available at: <<https://hromadske.ua/posts/vira-u-peremogu-sered-ukrayinciv-zrosla-do-95-tri-chverti-lyudej-vidchuvayut-gordist-za-ukrayinu-doslidzhennya/>> [Accessed 10 August 2023].

Perrin, C., 2023. 2022 – General Report – Russia’s invasion of Ukraine: implications for allied collective defence and imperatives for the new strategic concept. *NATO Parliamentary Assembly*, [online] 10 January. Available at: <<https://www.nato-pa.int/document/2022-russias-invasion-ukraine-implications-allied-collective-defence-and-imperatives-new>> [Accessed 10 August 2023].

Pidtrymka Ukrainy z bok YeS [EU support for Ukraine], n.d. *European Union*. [online] Available at: <https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_uk> [Accessed 10 August 2023].

Repko, M., 2023. Mystetstvo nemozhlyvoho. Yak zminylas mizhnarodna pidtrymka Ukrainy [The art of the impossible. How international support for Ukraine has changed]. *Centre for Economic Strategy*, [online] 09 January. Available at: <<https://ces.org.ua/ukrajina-zrobila-nemozhlive-pidtrimka-ukrajini-svitom-ostanninovini/>> [Accessed 10 August 2023].

ШЕВЕЛЬ ІННА ПЕТРІВНА

**ПАРАДИГМА МИРУ ТА ЕТАЛОНИ БОЙОВИХ СТАНОВИЩ ДЛЯ СВІТУ
НА ТЛІ МІЖНАРОДНО-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ...**

Shevel, I.P., 2023. Svit navkolo Ukrainy: tendentsii konfliktnoho dyskursu u protydii rosiiskii ahresii shliakhom obiednannia yevrointehratsiinykh tsinnosti [The world around Ukraine: conflict discourse tendencies in countering russian aggression by combining european integration values]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 11, pp.60-69. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.11.2023.278418>

Shulzhenko, F. and Gaydulyn, O., 2022. Legal and political aspects of war in Ukraine: philosophical reflection on the scene of battles. *Entrepreneurship, Economy and Law*, [e-journal] 2, pp.149-154. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2022.2.23>

Tkachuk, M., 2022. Sotsioloh Yevhen Holovakha: Yakshcho my ne zdamosia – vyidemo z tsiiei viiny absolutno intehrovanoi yevropeiskoiu krainoiu [Sociologist Yevhen Holovakha: If we do not surrender, we will emerge from this war as a fully integrated European country]. *Novynarnia*, [online] 30 March. Available at: <<https://novynarnia.com/2022/03/30/yegolovaha/>> [Accessed 10 August 2023].

Voitsikhovskiyi, A., Bakumov, O., Ustyomenko, O. and Lohvynenko, Y., 2022. The Role of International Organizations in the Protection of Human Rights in Ukraine. *Novum Jus*, [e-journal] 16 (2), pp.305-340. <https://doi.org/10.14718/NovumJus.2022.16.2.12>

**THE PARADIGM OF PEACE AND BENCHMARKS OF COMBAT
POSITIONS FOR THE WORLD AGAINST THE BACKGROUND
OF INTERNATIONAL AND EUROPEAN SUPPORT
FOR UKRAINE DURING THE PERIOD OF MARTIAL STATUS:
SOCIO-POLITICAL DISCOURSE OF THE NEW ORDERS**

Inna Shevel

PhD in Sociology, Associate Professor,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6387-2506>,

e-mail: shevelinna@ukr.net,

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Nowadays, Russia's invasion of Ukraine is a global problem. This is a relevant and significant topic in the context of modern international relations and conflict studies. The research is aimed at examining the influence of international actors and institutions, such as the European Union, the United States of America, the United Nations and NATO on the formation of a peace paradigm in the context of the military conflict in Ukraine.

The role of diplomatic efforts, international support and diplomatic initiatives in resolving the conflict is analyzed, as well as the perception of this paradigm at the level of society, the Ukrainian public and the external international community.

The main objective of this topic is to analyze the understanding of complex interactions of international actors, social processes, political decisions and media influence, which determine the formation of a peace paradigm during the military conflict in Ukraine. It is aimed at expanding the knowledge of conflict studies and international relations, as well as a significant contribution to the development of political strategies that lead to peace and stability in the region.

An important part of **methodology** is the applied methodological complex which combines several approaches: documentary analysis of decisions, treaties, statements and other documents of international organizations, participating countries and Ukraine regarding the conflict; empirical research and comparative analysis in the study of similar conflicts, the resolution of their peace paradigms in order to understand the unique aspects of the Ukrainian case and the analysis of media content. The study of the peace paradigm against the background of international and European support for Ukraine during the military conflict can use various **methods** from sociology, political science and other scientific disciplines to gain a deeper understanding of the problem. Such methods include

the following ones: document analysis, surveys and questionnaires, interviews, case studies in highlighting specific cases or events, such as international negotiations, diplomatic initiatives or important decisions affecting conflict and peace, quantitative and qualitative analysis of processing statistical data.

Conclusions emphasize the importance of further research and analysis of the role of NATO, the European Union, the United States of America and other international actors in shaping the paradigm of peace in Ukraine during the military conflict. It is also important to note that the issues of peace and security in Ukraine remain relevant and complex. They require significant efforts of the international community to achieve stability and peace in the region.

Key words: peace paradigm; conflict; military conflict; international actors; standard of combat situations; international security support.

**МІЖНАРОДНІ
ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ**

**INTERNATIONAL
ECONOMIC
RELATIONS**

**ПИСЬМЕННА МАРІЯ СЕРГІЙВНА, БОНДАР ЮЛІЯ АНАТОЛІЙВНА
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ**

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292394

УДК 316.776.33-027.543:[005.91:658.3:331.104

**ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ
НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ**

**Письменна Марія Сергіївна^{1а},
Бондар Юлія Анатоліївна^{2а}**

Надіслано:

13.02.2023

Рецензовано:

15.02.2023

Прийнято:

20.02.2023

¹докторка економічних наук, професорка,
професорка кафедри менеджменту авіаційної діяльності,
декан факультету авіаційного менеджменту,
ORCID 0000-0003-4509-8147,
e-mail: mari.pismennaya.83@ukr.net,

²кандидатка економічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри менеджменту авіаційної діяльності,
ORCID 0000-0003-2269-6208,
e-mail: cooperjulia@ukr.net,

^аЛьотна академія Національного авіаційного університету,
м. Кропивницький

Для цитування:

Письменна, М.С. та Бондар, Ю.А., 2023. Вплив соціальних комунікацій на ефективність адміністративного менеджменту та економічні процеси. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.63-78. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292394>.

В дослідженні розглянуто вплив соціальних комунікацій на ефективність адміністративного менеджменту в загальній системі управління підприємством, проаналізовані сучасні підходи до соціальних комунікацій у контексті адміністративного управління. Сформовано визначення поняття «соціальна комунікація» як складової частини сучасного світу, що представляє собою цілеспрямоване спілкування між двома сторонами, має стратегічне значення та спрямоване на досягнення бізнес-цілей. Доведено, що соціальна комунікація присутня майже в усіх аспектах людського існування, відіграє ключову роль у життєдіяльності сучасного суспільства як окремої особи, так і підприємства в цілому.

Слід зазначити, що налагоджені комунікації сприяють забезпеченню ефективної діяльності підприємства. Розглянуто види комунікацій, їх вплив та значення в системі адміністративного менеджменту в умовах воєнного стану. Метою статті є дослідження впливу соціальних комунікацій на ефективність адміністративного менеджменту в загальній системі управління підприємством, аналіз сучасних підходів до соціальних комунікацій у контексті адміністративного управління. Комунікація з боку підприємства має стратегічне значення та спрямована на досягнення бізнес-цілей. Особливо це питання актуальне у кризові періоди. Однією з них стала повномасштабна війна в Україні. Крім того, ділові комунікації мають значний вплив на репутацію. Для багатьох керівників та власників бізнесу початок війни у країні був часом виклику. Хтось першим долучився до допомоги бригаді в евакуації в безпечні місця, хтось допоміг родині. Досвід показує, що комунікаційні ініціативи корисні навіть під час війни. Цього не варто боятися, адже таким чином є можливість підняти моральний дух українців та показати приклад іншим підприємствам і людям, як продовжувати соціальне спілкування у важкий для Батьківщини час.

Ключові слова: міжнародна комунікація; управлінські рішення; комунікаційні процеси; підприємство; управління; адміністративний менеджмент; економічні процеси; міжнародні відносини.

Вступ

В епоху розвитку соціальної інформації ми не можемо уявити собі світ без комунікації, оскільки головну роль відіграє інформація, яка поширюється в часі та просторі різними каналами, методами і засобами. Сьогодні значно зросли інформаційний потік та інтенсивність інформаційного обміну, ускладнилися процеси інформатизації та глобалізації. Комунікаційне середовище таким чином стає важливим фактором ефективного функціонування суспільства та його підсистем.

Особливо спостерігається відродження комунікацій між людьми, яке створює основу для відносин у різних соціальних групах та організаціях. Спілкування є неодмінною частиною нашого життя, яку ми не можемо обійти чи ігнорувати. Кожна людина, незалежно від своєї комунікативної освіченості, постійно потребує обміну інформацією, ведення діалогу, вирішення питань тощо. Якщо розглядати словникові визначення, то «спілкуван-

ПИСЬМЕННА МАРІЯ СЕРГІЙВНА, БОНДАР ЮЛІЯ АНАТОЛІЙВНА ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

ня» асоціюється з передачею інформації, а «комунікація» – зі встановленням зв'язку та спільним використанням інформації різними соціальними групами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Наукові роботи зарубіжних та вітчизняних учених, які сформували основи теорії комунікацій, стали фундаментом наших досліджень. Серед них виділяються праці таких дослідників, як О. Авраменко, О. Холод, В. Сошинська.

Так, Н. Вінер, К. Шеннон, У. Росс Ешбі вважають поняття «комунікація», «інформація» та «інформаційний обмін» як такі, що отримали широке розповсюдження у найрізноманітніших галузях науки (Сошинська, 2006, с.27).

В. Бебик (2011, с.41) бачить соціальну комунікацію як засіб узгодження суспільних інтересів на основі адекватного інформування громадян, дотримання прав та свобод особистості, демократичної політичної культури, незалежності ЗМІ від владних та комерційних структур.

Дослідник В. Різун (2010, с.28) аналізує соціальну комунікацію як систему соціальної взаємодії, що включає чіткі способи, засоби і принципи встановлення та підтримки зв'язків на основі професійно-технічної діяльності.

Залишається актуальним питання дослідження соціальних комунікацій крізь призму уявлень суспільства та розгляд напрямків їхнього розвитку, а також їх вплив на систему адміністративного менеджменту, що є основою формування загальноорганізаційної системи управління підприємством із моменту виникнення ідеї до забезпечення реалізації виконання завдань та розпорядження його діяльністю. Так, більшість проблем є типовими, адже вони викликані потребами інформаційного соціуму та науково-технічного прогресу загалом.

Формування цілей статті

Ціллю статті є дослідження впливу соціальних комунікацій на ефективність адміністративного менеджменту в загальній системі управління підприємством, аналіз сучасних підходів до соціальних комунікацій у контексті адміністративного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження

Вивчення наукових підходів до комунікації показує, що вона є механізмом зв'язку у фізичному та духовному контекстах. Вона об'єднує процеси діалогу, передачі та взаємодії інформації, сприяючи співдії у суспільстві. Комунікація – це обмін інформацією з використанням комуникатора, медіа, кодування, декодування та самого повідомлення. Вона використовує символи для досягнення спільного розуміння, забезпечує контроль, аналіз обставин, намір та співпрацю з отримувачем. Існує цілий ряд основних засад, на яких базується комунікація.

Ми вважаємо, що комунікація є ключовою для формування, співпраці та розвитку соціальних систем, будучи засобом взаємодії між людьми та обміну життєвим досвідом. Адже саме з появою технічних засобів, зокрема радіо на початку минулого сторіччя, комунікація стала незалежною сферою соціальних наук.

Використовуючи зазначені інструменти, ми спостерігаємо зменшення взаємодії між особами, які спілкуються. Прогрес у теорії комунікації виник завдяки появі кібернетики, інформатики і розширенню галузей математичних та інженерних наук. Вони під терміном «комунікація» розуміють технічні шляхи передачі інформації, засоби зв'язку та електроніку. Згідно з думкою К. Ю. Богомаза (2019, с.43), існують чотири види комунікації або опосередкованої взаємодії між суб'єктами: матеріальна, генетична, психічна та соціальна.

Соціальна комунікація відіграє ключову роль у життєдіяльності сучасного суспільства та окремої особи. Вона присутня майже в усіх аспектах нашого існування. Завдяки соціальній комунікації ми зберігаємо зв'язок між поколіннями, накопичуємо та передаємо культурний і соціальний досвід. Через організаційні аспекти соціальної комунікації реалізується управління, яке є проявом роботи соціального механізму, та виконуються чотири ключові завдання (рис. 1):

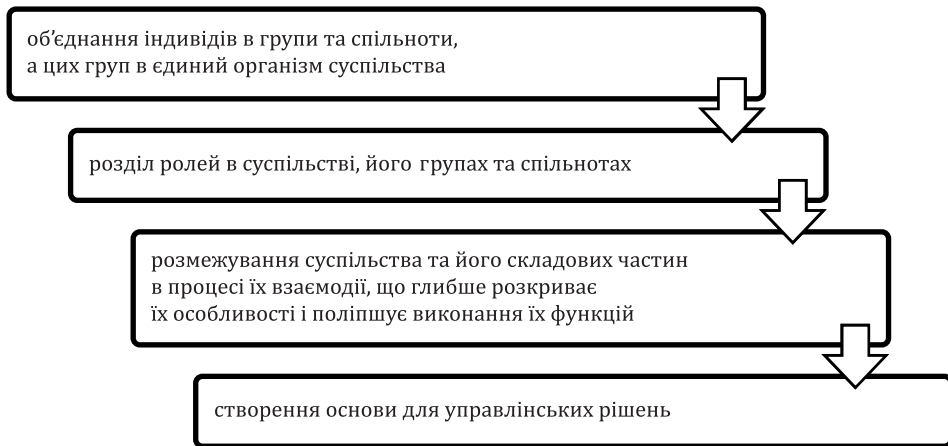

Рис. 1. Завдання соціальних комунікацій

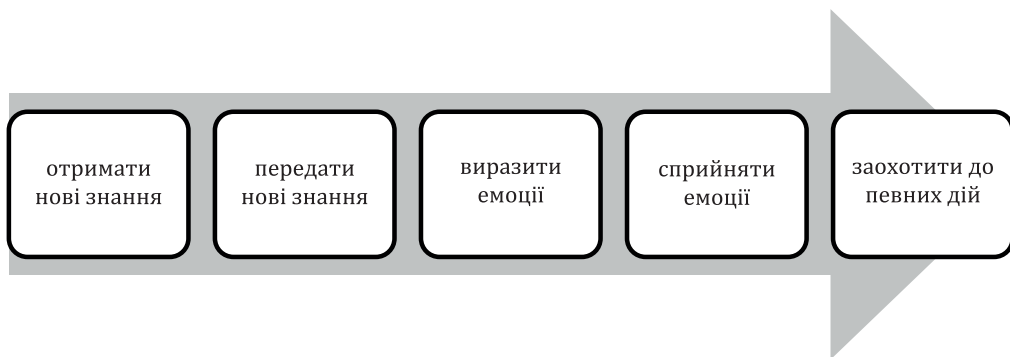
Джерело: складено авторами на базі

(Бондар та Легінькова, 2021; Письменна та Жосан, 2023)

ПИСЬМЕННА МАРІЯ СЕРГІЙВНА, БОНДАР ЮЛІЯ АНАТОЛІЙВНА ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

Модель соціальної комунікації базується на комунікаційній моделі з галузі інформаційних технологій. Вчені з Вашингтонського університету відзначають, що ця модель виявилася настільки ефективною, що стала основою для соціальних психологів (Авраменко, Яковенко та Шийка, 2015).

Ми вважаємо, що «соціальна комунікація» представляє собою цілеспрямоване спілкування між двома сторонами. У сучасному світі взаємодія все частіше стає ключовою у різних сферах нашого життя. У рамках ефективної соціальної комунікації учасники намагаються досягти наступних цілей (рис. 2).

Рис. 2. Досягнення цілей у рамках соціальної комунікації

Джерело: складено авторами на базі (Бондар, 2020; Кіслов, 2013)

Для успішної комунікації важливі знання, навички та мотивація, а емоційний компонент відіграє ключову роль у взаємодії між людьми. У соціальному спілкуванні одна сторона хоче бути розуміючою та співчутливою, тоді як інша шукає внутрішню гармонію.

У межах підприємства комунікації допомагають співробітникам освоїти корпоративну культуру та орієнтири. Важливо, щоб кожен працівник був у курсі не лише аспектів своєї роботи, але й діяльності інших підрозділів. Це особливо актуально під час кризи, коли необхідно не лише слідувати директивам керівництва, а й показувати ініціативу, враховуючи загальний контекст підприємства. Внутрішні комунікації забезпечують взаємодію між усіма компонентами підприємства, сприяючи його гармонійному функціонуванню (Закон і бізнес, 2022).

Міжособистісне спілкування, в основному здійснюється через усні обговорення та ділове листування між двома або більше учасниками, відіграє ключову роль у бізнесових функціях. Ці відносини засновані на різних емоційних станах і психологічних особливостях співрозмовників. Якщо ділові

стосунки можуть бути як офіційно встановлені, так і неформалізовані, то взаємодія між учасниками організації поділяється на формальні та неформальні відносини. Формальні відносини визначені офіційними документами та обов'язками кожного члена колективу.

Емоційна близькість, як-от симпатія та повага, сприяють укріпленню формальних колективів та виконанню поставлених завдань. Ключовим моментом тут є обмін інформацією між колегами, керівництвом, партнерами і клієнтами. Ефективне спілкування дозволяє керівнику приймати вдалі рішення та інформувати команду про них.

У разі невдалого чи непрофесійного стилю спілкування керівника та незважаючи на полегшені стандарти письмового обміну із приходом електронної кореспонденції, лист із численними мовними помилками може залишити враження неуважності та неповаги до адресата. Це може піддати сумніву професіоналізм і компетентність співробітника. Недостатні комунікативні навички керівника можуть негативно вплинути на моральність команди. Працівники можуть відчувати, що їх відокремлюють від внутрішніх процесів підприємства, особливо в питаннях, які стосуються їх безпосередньо.

Ефективне спілкування не обмежується лише розмовами. Співробітникам необхідно володіти навичками письмового спілкування, включаючи створення доповідей та повідомлень. Усвідомлення важливості якісної комунікації сприяє концентрації підприємства та розвитку команди, яка здатна ефективно взаємодіяти всередині організації, а також із клієнтами, партнерами та постачальниками на міжнародному рівні. У сучасному світі, де бізнес набуває глобальних масштабів та підприємства зливаються, необхідність у грамотних комунікаційних системах лише зростає, щоб задовольнити світовий попит. Керівники та їх команди мають вміти спілкуватися з партнерами з різних країн, при цьому враховуючи культурні особливості та різницю у термінології. Освічене керівництво, яке навчає своїх працівників відповідним комунікаційним навичкам, буде успішнішим на міжнародному ринку, порівнюючи із тими, хто це ігнорує.

Для великих корпорацій із багаторівневим управлінням і тих, у яких філії та підрозділи розташовані в різних місцях, наприклад, в інших частинах міста чи навіть у інших країнах, ефективна комунікація є ключовою. Усні інструкції з головного офісу можуть не завжди доходити своєчасно, призводячи до помилок, за які співробітники не завжди відповідальні. Для оптимі-

ПИСЬМЕННА МАРІЯ СЕРГІЙВНА, БОНДАР ЮЛІЯ АНАТОЛІЙВНА
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

зації комунікації слід аналізувати доступні методи організаційної взаємодії. Ці методи можна розділити на традиційні (збори персоналу, презентації, дошка оголошень, пошта) та електронні. З розвитком ІТ особлива увага приділяється електронним засобам комунікації, які перетворили звичайний спосіб взаємодії в організаціях, відкривши нові можливості та, у деяких випадках, модифікувавши структуру управління.

Електронні комунікаційні системи спростили процес децентралізації управління та внесли новітні методи його реалізації. Кризові обставини, викликані російським вторгненням в Україну, стали викликом для ефективності комунікацій у бізнесі, ускладнивши спілкування. Відгуки на карантин та воєнний стан змусили українські підприємства адаптуватися, переводячи працівників на дистанційну роботу. Основний пріоритет у цей час – підтримка взаємодії між менеджерами та командами з використанням електронного документообігу. Керівники вибирали оптимальні канали для вирішення робочих завдань і комунікацій. Сьогодні майже кожне підприємство має власний веб-сайт, інтернет і корпоративну пошту для спілкування всередині та поза підприємством. Внутрішній портал підприємства дозволяє співробітникам швидко отримувати необхідну інформацію (Кіслов, 2013).

Можливість швидко реагувати на ринкові зміни, відстежувати тренди та контролювати якість інформації допомагає підприємству уникати рішень, що шкодять бізнесу або репутації. Корпоративний сайт значно полегшує комунікацію підприємства з численними філіями або великим числом структурних підрозділів. Взаємодія працівників таких організацій часто спирається на корпоративну електронну пошту, зокрема, на такі програми, як MS Outlook та сервіси типу Exchange online. Хоча з кожним роком з'являється все більше таких програм, від вітчизняних до зарубіжних, система ця не є ідеальною та має свої недоліки.

Якщо співробітник отримує безліч схожих повідомлень, існує ризик, що він просто не зверне на них увагу, або система визначить їх як спам. Також можлива надмірна зосередженість працівників на листуванні. У впровадженні таких систем є недолік – необхідність мати в команді ІТ-спеціаліста для вирішення проблем. В іншому випадку, можливе блокування роботи не лише окремого працівника, але й усього підприємства через технічний збій або програмні помилки. Однак перевагою електронних комунікацій є швидке регулювання конфліктів та виявлення сильних сторін співробітників. Наприклад, керівництво може проводити онлайн-опитування працівників для рішень на користь підприємства. Інформація може бути розміщена на внутрішніх ресурсах або розсилатися електронною поштою.

Мета – показати співробітникам, що їхня думка на підприємстві має значення, і вони були почуті керівництвом. Водночас таке широке використання електронних засобів зв'язку відкриває можливості для людей, які мають проблеми з живим спілкуванням. Електронні засоби дають їм можливість висловити свою думку з питань, про які вони не наважилися б висловитись у живому спілкуванні. Однак необхідно розуміти, що електронне листування не завжди гарантує конфіденційність. При спілкуванні електронні засоби зв'язку не є єдиним засобом обміну інформацією. Причина цього в тому, про що вже говорилося раніше: у великому потоці повідомлень може бути втрачено щось більш важливе.

Особливо гостро з початком війни в Україні стало зрозуміло, що соціальні медіа відіграють неоднозначну роль у кризовій комунікації: з одного боку, вони відкривають великі комунікаційні можливості, з іншого – приховують гострі ризики та небезпеки, які можуть створювати кризові ситуації. У більшості випадків достатньо незначної помилки у спілкуванні, щоб викликати повномасштабну кризу. Однак якщо правильно використовувати медіаканал комунікації, вони можуть стати цінним інструментом для її нівелювання. Ті підприємства, які швидко адаптують вміст соціальних мереж, вибирають правильний тон та серйозно сприймають проблеми спільноти, можуть легко заспокоїти користувачів і зберегти свій інформаційний простір. Під час глобальної кризи підприємствам краще мати сформовану та узгоджену позицію, щоб запобігти загостренню ситуацій, які зазвичай викликають обурення в соціальних мережах. Це призведе до неправильної побудови комунікацій, що насамперед позначиться на діяльності всього підприємства (Шавкун, 2009).

Комунікація з боку підприємства має стратегічне значення та спрямована на досягнення бізнес-цілей. Особливо це питання актуальне у кризові періоди. Однією з них стала повномасштабна війна в Україні. Крім того, ділові комунікації мають значний вплив на репутацію. Для багатьох керівників та власників бізнесу початок війни в країні був часом виклику. Хтось першим долучився до допомоги бригаді в евакуації в безпечні місця, хтось допоміг родині. Досвід показує, що комунікаційні ініціативи корисні навіть під час війни. Цього не варто боятися, адже таким чином є можливість підняти моральний дух українців та показати приклад іншим підприємствам і людям, як продовжувати соціальне спілкування у важкий для Батьківщини час.

ПИСЬМЕННА МАРІЯ СЕРГІЙВНА, БОНДАР ЮЛІЯ АНАТОЛІЙВНА ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

Щоб допомогти керівництву прийняти рішення щодо комунікації під час війни, можна використовувати наступні аргументи (рис. 3).

варто відкрито говорити про позицію підприємств, ставлення до війни та підтримку України		стратегічно це вплине на сприйняття потенційних кандидатів
спілкування з довіреними ЗМІ та оперативна підготовка коментарів є важливими кроками у кризовій ситуації		важливий аргумент для підприємств, які піклуються про свою репутацію

Рис. 3. Аргументи при прийнятті управлінських рішень в умовах воєнного стану

*Джерело: складено авторами на базі
(Холод, 2018; Письменна та Жосан, 2023)*

Довіра до комунікаційника з боку керівництва підприємств вкрай важлива. Так проявляються ставлення до колективу, рівень довіри та цінність вас як професіонала. Якщо фахівця такого профілю немає, необхідна комунікація від імені генерального директора (SEO) – просування контенту таким чином, щоб він викликав довіру у пошукових роботів, або топ-менеджменту підприємства (Авраменко, Яковенко та Шийка, 2015).

На сьогоднішні електронна комунікація виграє у традиційних засобів зв'язку за рахунок скорочення часу та подолання відстані як бар'єра для реалізації внутрішньокорпоративного спілкування, що прискорює виробничий процес підприємства. Також останнім часом все частіше застосовуються мобільні додатки – месенджери.

В основному вони використовуються для створення групових чатів для окремих відділів або структурних підрозділів підприємства та інших соціальних груп із метою миттєвої передачі інформації. Позитивним для підприємства і суспільства є те, що людина може ознайомитися з цією інформацією в будь-який час, а не тільки на робочому місці, оскільки мобільний телефон майже завжди має при собі. А через простоту використання цей вид спілкування доступний людям досить широкого вікового діапазону. Цей вид спілкування здебільшого не завжди регламентований та може бути неофіційним, але він досить ефективний. Через мобільні телефони можна проводити опитування, доводячи інформацію про проведення заходів, зустрічей тощо. А оскільки ця сфера дуже активно розвивається, керівництву необхідно відстежити основні тенденції та почати використовувати їх у діяльності підприємства та суспільства для кращого спілкування. Порушуючи питання оцінки ефективності комунікацій в управлінській діяльності та шляхів її

підвищення, слід визначити, якою вона повинна бути в ідеалі та які є цьому перешкоди. Насамперед це кількість каналів зв'язку та «якість» виконання типових завдань, які потребують зусиль різних відділів підприємства одночасно.

Показовим у спілкуванні є кількість посередницьких ланок у передачі та отриманні інформації, а також кількість поширених чуток. Враховуючи неможливість ефективного функціонування комунікаційної системи без належного управління нею, керівникам та менеджерам підприємства для формування якісних комунікаційних систем необхідно вдосконалювати механізм управління на основі визначення цілей та формування управління системою зв'язку. Важливими критеріями оцінки ефективності комунікації слід відзначити своєчасне поширення інформації та адекватність використання інформаційно-комунікаційних каналів залежно від розміру бізнесу і сфери діяльності.

Це також наявність зв'язків між вертикальними та горизонтальними комунікаціями всередині підприємства, між документованою (формальною) інформацією і вербальними засобами внутрішніх комунікацій. Соціально-психологічний клімат у колективі та суспільстві також відображає стан внутрішніх комунікаційних систем. Війна докорінно змінила світогляд, звички, поведінку, сприйняття людини в соціальному часі та просторі. Соціально-психологічний клімат – це якісна сторона міжособистісних стосунків, яка проявляється через сукупність психологічних умов, що сприяють або перешкоджають спільній продуктивній діяльності та всебічному розвитку особистості в групі (Кіслов, 2013).

Основними сучасними ознаками сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі є: довіра працівників; справедлива виробнича критика; висловлення особистої думки працівників при обговоренні управлінських рішень; персональна відповідальність за прийняття управлінських рішень тощо. Як наслідок: низька плинність кадрів; високий рівень трудової дисципліни; високі показники ефективності управлінської діяльності; відсутність напруженості та конфліктності у трудовому колективі підприємства. Проте не варто забувати та враховувати той факт, що війна в Україні триває і суттєво впливає на соціально-психологічний клімат у колективі.

Сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі підприємства найчастіше проявляється у стійких щодо чинників часу психологічних установках працівників, що безпосередньо впливає на їх виробничу діяль-

**ПИСЬМЕННА МАРІЯ СЕРГІЙВНА, БОНДАР ЮЛІЯ АНАТОЛІЙВНА
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ**

ність. Тобто це норми взаємодії та стосунків між колегами, які є членами колективу та відповідально ставляться до своєї роботи, спілкуються один з одним, просять один одного про допомогу, як вони реагують на події, що відбуваються в малій групі та поза нею, в організації і навіть ширше – у світі. Це визначається ціннісними орієнтаціями кожного члена колективу окремо та групи в цілому, що сприяє створенню ефективного морально-психологічного клімату в колективі (Шавкун, 2009).

Слід також зазначити, що в усі часи людство, держави, організації та малі колективи стикалися з небезпечними і складними періодами криз, діапазон наслідків яких коливається від катастрофи до успішної модернізації. Найбільш вживаним у літературі є розуміння кризи як особливої, нестандартної події (або серії подій), зазвичай пов'язаної з високим рівнем невизначеності. Ця невизначеність випливає з порушення інформаційних зв'язків, що становить загрозу не тільки для поточної діяльності, а й для стратегічних нематеріальних активів, таких як позитивний імідж та стабільна репутація організації. Криза може бути викликана зовнішніми або внутрішніми чинниками і є реальною чи уявною, усвідомленою чи неусвідомленою ситуацією збою параметрів нормального функціонування соціального суб'єкта, що негативно впливає на сам суб'єкт та його зацікавлених осіб.

Комунікація відіграє важливу роль у розробці продукту, відносинах із клієнтами, управлінні персоналом – майже у всіх аспектах діяльності підприємства. Люди є ключовими суб'єктами спілкування, оскільки вони часто служать провідниками людського спілкування. Якщо працівники будуть повністю поінформовані, навчені, мотивовані та володітимуть широким набором засобів комунікації, які можна використовувати у спілкуванні під час воєнного стану, то це найкращим чином позначиться на діяльності підприємства та суспільства в цілому.

Висновки

Реконструкція соціально-філософських підходів до розгляду комунікації дала змогу з'ясувати її сутнісні ознаки. Цей аналіз необхідний через його багатоаспектний вплив на процеси, що відбуваються в соціальній дійсності. Соціальна комунікація як сфера символічної міжсуб'єктної взаємодії конструктивно впливає на формування цінностей, сприяє досягненню взаєморозуміння та стабільності у функціонуванні суспільства. Комунікація сприяє реалізації багатовимірних взаємодій індивідів та оформленню культурних цінностей і традицій.

Ефективна соціальна комунікація набула іншого формату та є вирішальною у міжособистісних стосунках для країни та будь-якого підприємства під час війни. Війна стала потужним об'єднуючим досвідом у спілкуванні між

людьми та іншими соціальними акторами на різних рівнях, обміні інформацією, суцільним знаковим повідомленням, що відображає інформацію, стиль, ідею, навички, знання, компетентність, емоції тощо.

Таким чином, можна вважати, що об'єктивно необхідним для подальших досліджень буде розвиток теоретичних та методико-прикладних основ управління соціальними комунікаціями підприємств і дослідження їх значення в системі адміністративного менеджменту та забезпеченні стійкого розвитку економіки держави.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Авраменко, О.О., Яковенко, Л.В. та Шийка, В.Я., 2015. *Ділове спілкування*. Івано-Франківськ: Лілея Н.В.

Бебик, В.М., 2011. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації. *Інформація і право*, [e-journal] 1(1), с.41-49. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2011.1\(1\).271458](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2011.1(1).271458)

Богомаз, К.Ю., 2019. *Соціальні комунікації в управлінні*. Кам'янське: Дніпровський державний технічний університет.

Бондар, Ю.А. та Легінькова, Н.І., 2021. Особливості комунікаційного процесу в управлінні підприємством. *Науковий вісник Льотної академії. Серія: Економіка, менеджмент та право*, [online] 3;4, с.15-22. Доступно: <<https://fnnzb.sfa.org.ua/potochnyj-vyusuk/>> [Дата звернення 16 серпня 2023].

Бондар, Ю.А., 2020. Управління комунікаційними процесами в авіаційній галузі. В: *Управління високошвидкісними рушійними об'єктами і професійна підготовка операторів складних систем*, X Міжнародна науково-практична конференція, [online] 18 листопада 2020 р. Кропивницький: Льотна академія Національного авіаційного університету, с.210-211. <https://dSPACE.sfa.org.ua/bitstream/123456789/1750/1/Bondar_Upravlinnia.pdf> [Дата звернення 16 серпня 2023].

Гвоздік, О., Черногуб, Н., Гвоздович, Ю., Кебало, В. та Петренко-Лисак, А., 2022. Дослідження «Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні». *Council of Europe*. [online] Доступно: <<https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>> [Дата звернення 16 серпня 2023].

Закон і бізнес, 2022. *5 порад щодо внутрішньої комунікації під час війни*, [online] 15 березня. Доступно: <<https://zib.com.ua/ua/print/150879.html>> [Дата звернення 16 серпня 2023].

© Письменна М. С., 2023

© Бондар Ю. А., 2023

**ПИСЬМЕННА МАРІЯ СЕРГІЇВНА, БОНДАР ЮЛІА АНАТОЛІЇВНА
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ
АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ**

- Кіслов, Д.В., 2013. Термінологія комунікацій: теоретичний дискурс та його практичне використання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, [online] 3. Доступно: <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=551>> Дата звернення 16 серпня 2023.
- Письменна, М.С. та Жосан, Г.В., 2023. Сенситивні комунікації як інструмент маркетингу під час воєнного стану. В: *Бренд-менеджмент: маркетингові технології*, V Міжнародна науково-практична конференція, Київ, Україна, 14 березня 2023 р. Київ: Державний торговельно-економічний університет, с.108-112.
- Різун, В., 2010. До питання про соціально-комунікаційний підхід у науці. *Комунікація*, 2 (1), с.27-37.
- Сошинська, В., 2006. Основні канали професійної комунікації в документно-інформаційній сфері. *Вісник Книжкової палати*, 9, с.30-32.
- Холод, О.М., 2018. *Соціальні комунікації: тенденції розвитку*. 2-ге вид. Київ: Білий Тигр.
- Шавкун, І.Г., 2009. Ділова комунікація: сутність та типологізація. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 38, с.67-74.

REFERENCES

- Avramenko, O.O., Yakovenko, L.V. and Shyika, V.Ia., 2015. *Dilove spilkuvannia* [Business communication]. Ivano-Frankivsk: Lileia N.V.
- Bebyk, V.M., 2011. Hlobalne informatsiine suspilstvo: poniattia, struktura, komunikatsii [Global information society: concepts, structure, communications]. *Informatsiia i pravo*, [e-journal] 1(1), pp.41-49. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2011.1\(1\).271458](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2011.1(1).271458)
- Bohomaz, K.Iu., 2019. *Sotsialni komunikatsii v upravlinni* [Social communications in management]. Kamianske: Dniprovsky State Technical University.
- Bondar, Yu.A. and Lehinkova, N.I., 2021. Osoblyvosti komunikatsiinoho protsesu v upravlinnia pidpriemstvom [Peculiarities of the communication process in the management of the enterprise]. *Scientific Bulletin of the Flight Academy. The series Economics, Management and Law*, [online] 3;4, pp.15-22. Available at: <<https://fmnzb.sfa.org.ua/potochnyj-vypusk/>> [Accessed 16 August 2023].
- Bondar, Yu.A., 2020. Upravlinnia komunikatsiinymy protsesamy v aviatsiinii haluzi [Peculiarities of the communication process in enterprise management]. In: *Upravlinnia vysokoshvydkisnyu rushiinymy ob'ektamy i profesiina pidhotovka operatoriv skladnykh system* [Management of high-speed propulsion objects and professional training of operators of complex systems], X International Scientific and Practical Conference, [online] 18 November 2020 r. Kropyvnytskyi: Flight

Academy of the National Aviation University, pp.210-211. Available at: <https://dspace.sfa.org.ua/bitstream/123456789/1750/1/Bondar_Upravlinnia.pdf> [Accessed 16 August 2023].

Hvozdik, O., Chornohub, N., Hvozdovych, Yu., Kebalo, V. and Petrenko-Lysak, A., 2022. Doslidzhennia "Vplyv voiennoho stanu na hromadsku uchast v Ukraini" [Research "The influence of martial law on public participation in Ukraine"]. *Council of Europe*. [online] Available at: <<https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>> [Accessed 16 August 2023].

Kholod, O.M., 2018. *Sotsialni komunikatsii: tendentsii rozvytku* [Social communications: development trends]. 2nd ed. Kyiv: Bilyi Tyhr.

Kislov, D.V., 2013. Terminolohiia komunikatsii: teoretychnyi dyskurs ta yoho praktychne vykorystannia [Communication terminology: theoretical discourse and its practical use]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, [online] 3. Available at: <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=551>> [Accessed 16 August 2023].

Pysmenna, M.S. and Zhosan, H.V., 2023. Sensytyvni komunikatsii yak instrument marketynhu pid chas voiennoho stanu [Sensitive communications as a marketing tool during martial law]. In: *Brend-menedzhment: marketynhovi tekhnologii* [Brand management: marketing technologies], V International Scientific and Practical Conference, Kyiv, Ukraine, March 14, 2023. Kyiv: State University of Trade and Economics, pp.108-112.

Rizun, V., 2010. Do pytannia pro sotsialno-komunikatsiinyi pidkhid u nauksi [To the question of the socio-communicative approach in science]. *Komunikatsiia*, 2 (1), pp.27-37.

Shavkun, I.H., 2009. Dilova komunikatsiia: sutnist ta typolohizatsiia [Business communication: essence and typology]. *Humanities bulletin of Zaporizhzhie state engineering academy*, 38, pp.67-74.

Soshynska, V., 2006. Osnovni kanaly profesiinoi komunikatsii v dokumentno-informatsiinii sferi [The main channels of professional communication in the document and information field]. *Bulletin of the Book Chamber*, 9, pp.30-32.

Zakon i biznes [Law and Business], 2022. 5 porad shchodo vnutrishnoi komunikatsii pid chas viiny [5 Tips for Internal Communication in Wartime], [online] 15 March. Available at: <<https://zib.com.ua/ua/print/150879.html>> [Accessed 16 August 2023].

THE IMPACT OF INTERNATIONAL COMMUNICATIONS ON THE EFFICIENCY OF ADMINISTRATIVE MANAGEMENT AND ECONOMIC PROCESSES

Mariia Pysmenna^{1a},
Iuliia Bondar^{2a}

*¹Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Aviation Activity Management,
Dean of the Faculty of Aviation Management,
ORCID 0000-0003-4509-8147,
e-mail: mari.pismennaya.83@ukr.net,*

*²Phd in Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Aviation Activity Management,
ORCID 0000-0003-2269-6208,
e-mail: cooperjulia@ukr.net,*

*^aFlight Academy of the National Aviation University,
Kropyvnytskyi*

This research examines the influence of social communications on the effectiveness of administrative management within the overall enterprise management system. It analyzes modern approaches to social communications in the context of administrative management. The study defines "social communication" meaning as a component of modern world that represents purposeful interaction between two sides, with strategic significance aimed at achieving business goals. It is proved that social communication is present in all aspects of human existence, and plays a key role in the activities of modern society, both at the individual and enterprise levels in total. It is worth highlighting that effective communications are crucial for ensuring the efficient operation of an enterprise. The research studies types of communications, their impact and significance in the administrative management system in conditions of martial state. The aim of this article is to study the influence of social communications on the effectiveness of administrative management in the general system of enterprise management, analysis of modern approaches to social communications in the context of administrative management. Communication from the perspective of an enterprise is strategically important and directed toward achieving business objectives. This issue becomes particularly relevant during crises, as an example, the full-scale war in Ukraine. Additionally, business communications significantly influence the reputation.

For many business managers and owners, the beginning of the war in the country became a time of challenge. Someone was the first to help the personnel evacuate to safe places, someone helped the family. Experience shows that communication initiatives are useful even in times of war. You should not be afraid of this, because in such a way there is an opportunity to raise the morale of Ukrainians, and show an example to other enterprises and people how to continue social communication in difficult times for the Motherland.

Key words: international communication; management decisions; communication processes; enterprise; management; administrative management; economic processes; international relations.

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292399

УДК 316.4.063.3:331.105.2-057.15]:[331.5:378(4-6ЄС)-044.247

**ПРОБЛЕМА ІНТЕГРАЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ,
РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ТА МОЛОДІ
У ВДОСКОНАЛЕННІ РИНКУ ЗАЙНЯТОСТІ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ:
АНАЛІЗ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ**

Сірий Євген Володимирович^{1а},
Заславська Людмила Володимирівна^{2б}

Надіслано:

28.08.2023

Рецензовано:

07.09.2023

Прийнято:

22.09.2023

¹Доктор соціологічних наук, професор,
ORCID: 0000-0003-3396-8168,
e-mail: socio1@ukr.net,

²Наукова співробітниця,
ORCID: 0000-0001-6951-2627,
e-mail: ludmila.zaslavska@gmail.com,

^аУкраїнський державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна, 01601,

^бДУ Інститут інформації, безпеки і права Національної
академії правових наук України,
вул. Пилипа Орлика, 3, Київ, Україна, 01024

Для цитування:

Сірий, Є.В. та Заславська, Л.В., 2023. Проблеми інтеграції роботодавців, ринку освітніх послуг та молоді у вдосконаленні ринку зайнятості в Україні в умовах євроінтеграції: аналіз окремих аспектів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.79-93. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292399>.

У пропонованій статті висвітлюється одне із гострих питань у сфері проблем молодіжної зайнятості в Україні, яка носить системний характер. Це неузгодженість взаємовідносин окремих сегментів та агентів/гравців молодіжної зайнятості: ринку освітніх послуг, роботодавців, молодих працівників. Особливо зауважено на системному розгляді існування цієї проблеми в Україні після виходу з ЄСРП та її входженням

у світовий ринковий контекст. Ця проблема є маловисвітленою та малодослідженою. На підставі проведених глибинних інтерв'ю з експертами, фахівцями, відповідними знавцями цього питання автори спробували з'ясувати ключові моменти формування ситуації працевлаштування молодих працівників, випускників вищих навчальних закладів як системної проблеми в Україні. Охарактеризовані окремі сторони проблеми молодіжної зайнятості із причин нестиківки (протирич) запитів й очікувань роботодавців до молодих спеціалістів та їх можливість окремо інтегруватися у сферу освітніх послуг для покращення підготовки фахового рівня молодого спеціаліста. Власне, останнє і є висновком та рекомендацією щодо формування механізму сприяння фаховій залученості молоді. В Україні давно існує розрив між освітою та реальним ринком праці. Однак є потреба і у ретельному аналізі різних системних перешкод, базованих на неекономічних чинниках. Говорячи відкрито, ця тема є досить об'ємною, щоб знайти вірні рішення та надати відповідні поради у розв'язанні питань зайнятості молоді у системній зв'язці освіта – ринок праці. У своїй перманентності актуалізації щодо цієї теми, то тут скоріше виникає більше запитань. Зі свого боку, вітчизняні реалії та посилення світових глобалізаційних тенденцій потребують постійного вивчення, оцінки й аналізу попиту та пропозиції у сфері ринку праці. Ця сфера містить кілька системних проблем, однією з яких є відповідні ринкові протириччя-розбіжності між вимогами ринку/роботодавцем та потенціалом, очікуванням молодих працівників, яка, практично, малосуттєва у європейських країнах.

Ключові слова: ринок праці; проблеми молодіжної зайнятості; роботодавці; вища освіта.

Вступ

Рух України у напрямі євроінтеграції є неможливим без вивчення та розв'язання питання молодіжної зайнятості в контексті створення стимулів та підтримки працевлаштування молоді. А проблеми вибору професії та працевлаштування молоді в Україні є одними з найбільш актуальних. Функціонування ринку праці визначається не тільки рівнем соціально-економічного розвитку країни, економічною пропозицією, але й особливостями соціальної пропозиції. І, як показує практика, ця проблема молоді полягає сьогодні не стільки у відсутності робочих місць, але

і у нездатності держави, роботодавців та самих молодих спеціалістів знайти спільну мову. Як правило, роботодавці не хочуть брати на роботу початківців, мотивуючи це відсутністю у них досвіду. Державі ще не під силу прийнятне врегулювання механізмів ринку праці. Однією з основних причин незадовільної ситуації у сфері молодіжної зайнятості можна виділити невідповідність попиту на кваліфікованих спеціалістів з їх пропозицією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми зайнятості молоді висвітлюються у працях науковців та дослідників і сформульовані у вигляді різних підходів та напрямків. Зокрема, це: теорії професійного становлення особистості (О. Леонтьєв, В. Кушнір, О. Сергеєнко та ін.); теорії самовизначення особистості (Є. Головаха, М. Гінзбург, В. Сафін та ін.) та її професійного самовизначення (Г. Кожухар, Г. Костюк, П. Шавір та ін.); концепції професійно-педагогічної підготовки студентів (В. Бондар, Н. Кузьміна, О. Кучерявий, О. Мороз, О. Савченко та ін.); розриви освітньої та працересурсної сфер і відсутність ефективних механізмів працевлаштування випускників (М. Бондаревська). Також суголосні аспекти проблем зайнятості, розвитку бізнес-освіти в Україні вивчалися С. Опацькою, І. Добренко.

Формулювання цілей статті та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

В Україні давно існує розрив між освітою та реальним ринком праці. Однак є потреба і у ретельному аналізі різних системних перешкод, базованих на неекономічних чинниках. Говорячи відкрито, ця тема є досить об'ємною, щоб знайти вірні рішення та надати відповідні поради у розв'язанні окремих проблем зайнятості молоді у системній зв'язці освіта – ринок праці. У своїй перманентності актуалізації щодо цієї теми, то тут скоріше виникає більше запитань. Зі свого боку, вітчизняні реалії та посилення світових глобалізаційних тенденцій потребують постійного вивчення, оцінки й аналізу попиту і пропозиції у сфері ринку праці. Ця сфера містить кілька системних проблем, однією з яких є відповідні ринкові протиріччя-розбіжності між вимогами ринку/роботодавцем та потенціалом, очікуванням молодих працівників, яка, практично, малосуттєва у європейських країнах. За кордоном існує історично сформована до відповідних умов система інтеграції молодих працівників/випускників у професійну сферу, чого, власне, немає у нас.

Однак у контексті завдань нашого дослідження ми розглядаємо цю проблему як джерело перешкод у процесі професійного визначення та самореалізації.

Тому специфіка окремих протиріч потребує їх вивчення, усвідомлення та пошуку механізму їх подолання у розв'язанні проблем зайнятості молоді. Пропонована аналітична робота вибудована на матеріалах експертних глибинних інтерв'ю з відповідними фахівцями.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сьогодні в країні більшість молоді не працює за спеціальністю, не має можливості влаштуватися на роботу після закінчення вищого навчального закладу. Українським законодавством передбачено певну кількість гарантій для молоді та випускників ВНЗ, які прагнуть працювати, проте вони часто стикаються з відсутністю зацікавленості роботодавців забезпечувати їх роботою, особливо недостатньо освічених і без досвіду роботи.

Існування проблеми працевлаштування і адаптації на ринку праці молоді має цілу низку причин, зокрема у недостатності професіоналів серед робочих спеціальностей у зв'язку з великою кількістю незайнятих молодих спеціалістів із вищою освітою. Вони ще не в силі швидко підлаштуватися до динаміки та реалій ринку праці у відповідності до своїх фахових інтересів, а роботодавці найбільше потребують спеціалістів зі сфер виробництва та технологій.

Однією із суттєвих перешкод в отриманні прийнятної роботи (або за фахом) був і є, як на це неодноразово вказувалося, бар'єр із боку роботодавців, які розглядають і відносять відсутність досвіду у роботі пошукача до не завжди конструктивних, а іноді і амбіційних важелів у власних інтересах. Звісно, це окрема тема для аналізу складних діалектичних стосунків між роботодавцем і пошукачем. Як засвідчили результати різних досліджень зі студентами протягом принаймні останніх 5–7 років, сьогодні склалася ситуація, коли роботодавці при прийомі на роботу віддають перевагу більше практичному досвіду, ніж теоретичним надбанням студентів (Арбеніна та Профатілова, 2009).

Відмова роботодавця внаслідок відсутності у претендента необхідного досвіду роботи є однією із найбільших проблем (близько 85 % випадків). У половині випадків (49 %) фахівцям-початківцям пропонується занадто низька заробітна плата, а п'ята частина молодих респондентів повідомили, що отримана ними професія не затребувана на сучасному ринку праці (Збрицька та Мінін, 2021). Спробуємо ретельніше проаналізувати ці проблеми, пов'язані із взаємофункціонуванням основних її агентів: освіта, роботодавці, молоді працівники.

Невідповідність між потребами роботодавців та ринком праці (в аспекті пропозицій молодих працівників) є, але її генетика, витоки значно складніші, ніж зазвичай це озвучується. Однією із передумов цього явища є невідповідність потреб ринку праці та доволі сирого ринку освітніх послуг. Певні протиріччя між ринком праці та освітою виникли ще у 1990-х роках. Для прикладу, говорять, що система освіти є відсталою, застарілою, архаїчною, радянською і походить із 70–80-х рр. ХХ століття, а тому вона не адаптована до нинішніх умов, сучасного капіталізму, ринку, бізнесу. Однак це тлумачення чи припущення є надто спрощеним і упередженим, можливо, навіть примітивним. Хоча, однозначно, є якась частина правди у цьому. Все набагато складніше, і є різні рівні, які визначають цю невідповідність.

Почнемо з так званого *глобального* рівня. Наявність робочих місць різного типу, а відповідно, і здатність системи освіти продукувати щось під ці робочі місця, визначаються певною мірою міжнародним поділом праці. Тим, що сучасний світ об'єднаний великими різними корпораціями, але корпораціями транснаціональними. І в сучасному світі поділ праці зорганізується не в межах однієї держави, а в міжнародному масштабі. Класичні приклади цьому є. Так, якщо оголошення в аеропортах Нью-Йорка роблять жителі Мумбай, то це означає, що в Індії зростає частка низових працівників, які виконують суто технічну, примітивну некваліфіковану роботу, а у США концентруються ті, хто виконує кваліфіковану роботу, принаймні частка таких набагато більша.

Після розпаду СРСР Україна почала активно вливатися у цей міжнародний поділ праці, і її трансформація у цю сферу значною мірою пов'язана з тим, що у більш розвинутих країнах концентруються більш кваліфіковані посади, тоді як менш розвиненим країнам залишається виконання функцій нижчого рівня. І в цьому полягає певний трагізм становища вищої освіти в Україні, тому що саме вища освіта – це, за визначенням, є тим рівнем освіти, що готує висококваліфікованих працівників. Але якщо вона їх готує у тих обсягах, масштабах, які були закладені у радянські часи, то це виявляє відповідний надлишок, перевиробництво висококваліфікованих працівників, а також здійснення синтезу профанації самої цієї підготовки. Тому, якщо в системі вищої освіти виявляється, що ті чи інші спеціалісти не є затребуваними, але через наявність держзамовлення продовжується їх продукування, то вона тим самим має сильну мотивацію просто переводити це у формальну площину і видавати відповідні дипломи без кар'єрної підготовки. Тут, повертаючись до цієї дилеми, є проблеми міжнародного поділу праці глобального рівня, який залишає за Україною менше висококваліфікованих посад, і більше – низькокваліфікованих.

Таким чином, бачимо, що існує проста нестача на ринку праці кваліфікованих посад для тієї кількості висококваліфікованих фахівців, які випускаються в Україні. Так, попит збільшувався в основному на працівників сфери послуг, які мають практичні навички роботи та відповідний досвід. Тому в сучасних умовах існує необхідність приведення у відповідність потреб ринку праці та освітніх вимог.

Для прикладу, ми можемо скільки завгодно дискутувати про те, що українські соціологи чи маркетологи, психологи, журналісти, ПР-ники, котрі випускаються в Україні, можуть зрівнятися із американськими чи європейськими, але ніхто не заперечуватиме, що, наприклад, українські хіміки чи біологи, які випускаються в найкращих ВНЗ, практично не мають роботи в Україні. Тобто рівень їх кваліфікації переходить за межі тих можливостей, які перед ними відкриваються. Фактично це «крихти» для того, щоб самореалізуватися в Україні.

Тому, повертаючись до ремесла вищезазначених спеціалістів-гуманітаріїв, у яких не все настільки трагічно, як у природничих спеціальностей (хіміків, біологів, географів), можна сказати, що їх робота справді пов'язана із функцією взаємодії зі споживачами, збутом, маркетингом продукції, ЗМІ, специфічними послугами для населення тощо. А ці функції завжди локалізовані – вони зосереджуються у тих країнах, де відбувається збут. Тому для них все-таки робота знаходиться.

Є ще один суттєвий момент. Дослідницька практика та досвід дають підстави говорити про наявність у молодіжній свідомості розриву між знаннями, набуття яких часто сприймається не в змістовному плані, але лише як можливість претендувати на високий (із погляду суб'єкта) суспільний статус та реальні навички у реалізації активної життєвої позиції. Вже багато років, незважаючи на постійну роботу державних і публічних органів з інформування населення щодо актуальних на ринку праці професій, молодь все одно обирає професії, які є найбільш престижними, або ті, які дають можливість навчатися за рахунок бюджетних коштів, а не ті, що є затребуваними на ринку праці (Вакуленко ред., 2019).

Але чому роботодавці говорять, що молоді працівники, які до них приходили, нібито є неправильно підготовленими? Є кілька причин цього.

По-перше, вони від молодого спеціаліста очікують виконання більш технічних функцій, а не більш точних, відповідальних, пов'язаних із ухваленням чи обґрунтуванням рішень, до яких цих людей готують, принаймні

**СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ,
ЗАСЛАВСЬКА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА
ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ, РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ...**

на магістерському рівні. Друга проблема цього розходження очікувань між роботодавцем і молодим спеціалістом зумовлена тим, що історія ринку, історія бізнесу, історія капіталізму в Україні – недавня. Відповідно, в Україні чимало дрібних компаній-одноденок, які не мають довгого бізнес-шляху. Вони ще не досягли у своєму розвитку розміру вищого ешелону середнього бізнесу або нижчого ешелону великого бізнесу. Це дрібні компанії, де завжди низький рівень поділу функцій, за яким передбачається виконання технічної, часто нефахової роботи. Тому, знову-таки, часто від молодих працівників очікують базової роботи найпримітивнішого характеру, до якої їх не готували. Їх готували більше до складних завдань. Але посад зі складнішими завданнями у нашій економіці зараз мало (і до війни було небагато, а з військовою ситуацією надто погіршилася).

Також, як зазначалося, серед основних причин цього явища слід вважати відсутність практичного досвіду роботи в рамках обраної спеціальності, а також необхідних умінь та навичок, що загалом акумулює невідповідність потребам роботодавців. З іншого боку, існує неготовність роботодавців із різних причин працевлаштовувати молодих працівників через небажання витратити кошти на їх навчання. Саме тому молоді люди одразу після закінчення навчального закладу нерідко стають безробітними.

Третя причина лежить в економічному становищі самих студентів-випускників з їхньою здатністю задовольняти власні потреби. Для підтримки власного становища, а подекуди і формування власного «капіталу» (матеріального, культурного, соціального) у студента є потреба підробляти (принаймні з другого-третього курсу), і як правило – не за своїм освітнім фахом. Часто-густо вони матеріальні здобутки ставлять вище за нематеріальні цінності особистого культурного капітального зростання. Замість того, щоб в ідеалі відмінно здобувати освіту, вони ходять на роботу для матеріального самозабезпечення. І це не дивно, виходячи з потреб людини та можливостей реалізуватися у суспільному середовищі.

Це характерно для малорозвинутих економік, які приносять свої довгострокові цілі, розвиток на користь короткострокових досягнень. Тому можна назвати це трьома аспектами причин розбіжностей між очікуваннями роботодавців та випускниками. Існує ще чимало причин інституційного характеру, але це окрема тема.

Варто сказати і щодо самих закладів освіти. Що стосується взаємовідносин між роботодавцем та молодим працівником, то справді, є певні проблеми, і вони пов'язані зокрема із динамізмом сучасної економіки, бізнесу. Процеси, запити міняються дуже швидко. Для прикладу, мови програмування, які є затребуваними, постійно змінюються. Виходить, що спеціалісту

потрібно постійно оновлювати свій нефаховий рівень вузькопрофільними засобами. Постає питання, чи може університет настільки динамічно забезпечувати зміну свого навчального плану і змісту навчання. Вочевидь, що ні з причини відсутності можливості залучати відповідних вузькопрофільних спеціалістів.

Друге, що варто зазначити, всі університети є свого роду бюрократичними структурами в негативному і позитивному сенсі. Не факт, що при знятті бюрократичних форм управління ВНЗ стали кращими та ефективними. У бюрократії як дотримання усталених форм взаємостосунків є своя логіка, яка полягає у тому, що не тільки потрібно рухатися вперед, але і потрібно забезпечувати внутрішню інтеграцію, тому що за бортом цього розвитку часто опиняються різні соціальні групи. І, опиняючись там, вони стають міною уповільненої дії, оскільки з часом маргіналізовані представники цих груп можуть стати чинником серйозних суспільних проблем.

Тому система освіти – це не тільки те, що забезпечує розвиток вперед. Вона повинна забезпечувати також і певну справедливість та інтеграцію суспільства, ціннісні аспекти: мораль, гуманізм, патріотизм тощо. Тобто освіта має виконувати свої соціальні функції. Але постає інше протиріччя, точніше, інший бік діалектики взаємодії матеріального та духовного: як бізнес може прищеплювати людські цінності? Насправді важко сказати (хоча це далеко не вирок). Тому можна зазначити, що є місце протіканню своєрідного процесу дегуманізації освіти.

Відповідно, освіта не може розвиватися так динамічно і так швидко реагувати на примхи моди, зміни у бізнесах. Освіта повинна орієнтуватися на довгострокові цілі. Бізнес, принаймні в Україні, так побудований. У нього немає іншого виходу, як орієнтуватися на короткостроковість, що метафорно можна визначити як «цінність синиці в руці, ніж журавля в небі». Про довгостроковість на десятилітній прагматизм можуть думати лише міжнародні корпорації. Тому, звісно, слабиную університетів для ринку праці є те, що вони інертні, повільні.

Тут справді є недолік. А ті довгострокові речі, які вони дають людям – розуміння світу, тенденцій змін, критичне гуманне мислення, загальнолюдські цінності тощо, – не є безпосередньою виробничою силою, яка швидко приносить вигоду. Тому студент їх менше цінує і водночас менше демотивується до університету. Якби він був в американській заможній економіці, де є можливість менших життєвих затрат до мінімального життєвого рівня, то

**СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ,
ЗАСЛАВСЬКА ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА
ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ РОБОТОДАВЦІВ, РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ...**

він би спокійніше до цього ставився, охоче орієнтувався на вказані більш довгострокові вектори. А в таких економіках, як українська, з великим рівнем фізичної чи іншої некваліфікаційної роботи, можна бути кориснішим в іншому, ніж проявляти свою фаховість.

Крім того, випускники, молоді працівники, коли поступають на роботу, часто скаржаться на вимогу щодо знання англійської мови (а зараз, як відомо, їй надано особливого статусу). Її не вистачає скрізь, де б вони не приходили, хоча на багатьох вакансіях вона реально не потрібна. Також не вистачає деяких елементарних навичок: ділове спілкування, ділове листування, створення презентації тощо. І це також є недоліком освіти. Вочевидь це системна проблема.

Є й інші складнощі в інтеграції протиріч між молоддю, освітою та роботодавцем. Одна із великих проблем роботодавця – це те, що він представляє малий та середній бізнес. І проблема його в тому, що він не може вступати у якісь серйозні формальні зв'язки з університетами, коли ми говоримо про інтеграцію освіти і ринку праці. Ці малі підприємства існують у різних формах і часто не завжди мають чітке юридичне оформлення, багато чого здійснюють у тіні і не мають можливості виділяти ресурс на взаємодію із університетом. Наприклад, щоб співробітник підприємства викладав певний курс в університеті, даючи якісь практичні навички, то для цього потрібно виділити його робочий час. Крім того, в силу освітньо-управлінських обставин його, як правило, можуть завантажити. Можливо, якби ця компанія була б більшою, такі люди були б вільнішими, і можна було б їх залучати (звісно, це наші припущення, але вони вибудовані на досвіді). Таким чином, у дрібного і середнього роботодавця дуже мало можливостей і ресурсів, щоб взаємодіяти із університетом. Такі випадки не поодинокі, хоч і не часті. Це так звана проблема з боку роботодавця.

З боку університету є своя специфіка. В університеті існують трохи завищені вимоги до кваліфікації. Для того щоб залучити людину до викладання, потрібно, щоб вона мала науковий ступінь, формальну (офіційну) фаховість. Але існує велика кількість практиків, які є передовиками у своїх галузях і досягли власних професійних висот, бо не продовжували навчатися в аспірантурі, а почали «гризти граніт бізнесу», а не науки. Тому їхній досвід залучити важко. З іншого боку, можна зрозуміти і університет щодо певних вимог стосовно соціальних функцій освіти.

З боку студентів/молоді у цій діалектиці інституційних взаємостосунків існує також чимало проблем. Сучасне покоління (випускники) звісно має свою специфіку. По-перше, це покоління, яке народжувалося в Україні, коли почалося економічне зростання. Нагадаємо, що приблизно з кінця 1990-х –

початку 2000-х років ВВП в Україні почав зростати, і приблизно до 2013 р. хоч трохи тривало економічне зростання. Відповідно покращувався добробут. І це покоління з більшими очікуваннями – більше відмовляються від того, що не відповідає їхнім очікуванням, тому що за спиною у них стоїть певний резерв, власний соціальний захист. У цього покоління вища затребуваність до світу, вони «вже шукають те, що більше їм подобається, а не те, що з'явиться, і те, що їм запропонують». Вочевидь це нові принципи їхнього життя. У них є більша готовність сказати «ні». У них є певний життєвий досвід, зокрема здачі ЗНО. Можна сказати, що більшість тих, хто вступав до ВНЗ через ЗНО, за яким університети шукають абітурієнта, а не навпаки, ніби «знають собі ціну». Відповідно, це є очікування від оплати праці, яку вони хочуть бачити, від свободи, яку вони хочуть мати на робочому місці, гнучкості робочого графіка. Проте вони потребують позитивної динаміки, непостійності, зростання. Але фірми, їх керівники не завжди це обіцяють чи демонструють через обставини нашого сьогодення (а війна додала свої деструктиви).

Певний синдром «непостійності» молоді проявляється у непостійності перебування в одній компанії. Може виникнути бажання переїзду в інше місце проживання тощо. У неї є вибір виїхати закордон на підробітки або на навчання. І можливості в цьому (з перманентністю євроінтеграційного процесу, у який увійшла Україна) значно ширші, ніж були раніше (хоча з війною така можливість для певної категорії молоді значно обмежилася). Можна сказати, що потенційно це вибір, який полягає і у тому, що молоді працівники можуть змінити свій стиль, спосіб життя, покинути все – фірму, сферу, країну і шукати себе. Тому і виходить така своєрідна нестиківка між очікуваннями та можливостями. Вони не готові та не схильні працювати на невідповідних для себе умовах.

Один із важливих кроків у спрощенні вищезазначеної системної проблеми зводиться, за оцінкою фахівців, до дебюрократизації вищої освіти, яка б, висловлюючись метафорно, «розтопила цей лід», який існує між роботодавцем, випускником і навчальним закладом. Насамперед потрібно зробити такі умови у системі, щоб легше можна було входити і виходити з неї. Зараз це відбувається через безліч дрібних і складних обставин: спрощений документообіг, електронні подання, підв'язка інших установ. Надто багато є різних структур, які є учасниками залучення чи виключення студента із системи освіти. Ця складність обтяжує і відштовхує їх як агентів у зв'язці

системи освіти та ринку праці. Простіше пройти онлайн-курси, скористатися можливостями неформальної освіти тощо.

Звісно, система освіти як соціальний інститут має свої усталини, нормативи, але у цьому плані потрібно думати про певні формальні пом'якшення.

Друга сторона питання – це фінансова дебіюрократизація та децентралізація, надання більшої свободи факультетам, підрозділам, бо вони зав'язані централізовано на адміністративні усталини своєї установи, вищого рівня підпорядкування. Рівень фінансової негнучкості університетів дуже великий. Багато речей робиться коштом працівників: подарунки, сайти, суверенірна продукція, виїзди, організаційна робота. Але тоді у керівників структурних підрозділів може з'явитися спокуса вважати представлений структурний підрозділ своєю власністю. Власне це може призвести і призводить до корупційних моментів. Однак часткова фінансова самостійність (рахунки, кошти), цільове розпорядження коштами, не надто бюрократизований спосіб можуть усунути деякі проблеми. Кожний факультет відрізняється від іншого, і врахування специфіки підрозділу, на відміну від управлінської зрівнялівки, для них може просунути інтеграцію з роботодавцем. Збільшення гнучкості університетів завдяки децентралізації та дебіюрократизації, зменшення формалізму будуть корисними у вирішенні цієї проблеми. Тому важко знайти спеціаліста із практичної сфери, який би відповідав науково-освітнім критеріям університету. Звісно, при цьому потрібно вважати і на зворотні ризики, а саме появу профанації у підготовці фахівця.

Це проблеми університетів, їх змінити можна, а от проблеми роботодавців змінити важко, оскільки не вони існують для молодого фахівця, а навпаки – фахівець повинен підлаштовуватися під роботодавця.

Що стосується самих випускників, то ключова проблема, звісно, у матеріальному становищі й цінності вищої освіти. Але загалом, за оцінкою фахівців, ситуація покращується в цьому плані. Молодь шукає себе, проявляючи постматеріальні цінності. Тому тут, можливо, змінюватиметься ставлення до вищої освіти, і це є відчутним, хоча не є статистичною тенденцією. Однак, щоб щось змінити, щоб умови були більш прийнятними для роботодавця, то, звісно, потрібно тісніше проводити спільні презентаційно-ознайомлювальні заходи представників потенційних роботодавців та випускників. Але працювати з малим бізнесом важче, ніж із представниками великого. Однак представників великих бізнесів в Україні мало, і звертаються до них усі, а освіта – це не та галузь чи сфера, де можна добре «проп'яритися». Тому потрібно, щоб адміністрація закладу мала відповідні потужні широкі зв'язки, і зворотно представники таких структур мали б відповідний інтерес. Однак, як показує практика, цього немає. Самого ентузіазму тут за-

мало. Це що стосується столичних ВНЗ. У провінційних вишах ситуація набагато складніша. Але це вже інший бік питання.

Висновки й перспективи подальшого розвитку

У розвинутих країнах світу молодь розглядається як цінний капітал, ефективне використання якого здатне забезпечити державі та суспільству гідне майбутнє. Враховуючи результати нашого аналізу однієї із системних проблем у сфері працевлаштування, досвід розвинутих країн, зазначаємо, що в Україні доцільно зосередити увагу на активізації формування системи заходів молодіжної політики зайнятості у залучанні приватних компаній, потенційних роботодавців, що практикується за кордоном. Досить важливим вважатиметься розширення партнерських відносин між вищими навчальними закладами, органами державної влади, підприємствами, представниками бізнес-структур у спрямуванні та інтеграції регулювання зайнятості і вирішенні/зменшенні проблем безробіття, зокрема серед молодих працівників, випускників ЗВО. Своєрідний діалог освіти, влади та бізнесу повинен стати основою для реалізації заходів на підвищення рівня молодіжної зайнятості в Україні в її євроінтеграційній трансформації.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Арбеніна, В.Л. та Профатілова, Л.Г., 2009. Професійно-статусні домагання сучасного студентства та їхні суб'єктивні чинники. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, [online] 844 (23), с. 251-260. Доступно: <<http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4792/2/Arbenina.pdf>> [Дата звернення 16 серпня 2023].

Вакуленко, О.В., ред., 2019. *Молодь на ринку праці: навички XXI століття та побудова кар'єри. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні*. [online] Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики. Доступно: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/shorichni_dopovidi/shorichna-dopovid-pro-stanovishe-molodi.pdf [Дата звернення 16 серпня 2023].

Збрицька, Т.П. та Мінін, С.В., 2021. Проблеми молоді на ринку праці в сучасних умовах. *Вісник соціально-економічних досліджень*, [e-journal] 2 (77), с.55-65. [https://doi.org/10.33987/vsed.2\(77\).2021.55-65](https://doi.org/10.33987/vsed.2(77).2021.55-65)

REFERENCES

Arbienina, V.L. and Profatilova, L.H., 2009. Profesiino-statusni domahannia suchasnoho studentstva ta yikhni subiektyvni chynnyky [Professional-status harassment of modern students and their subjective factors]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina. Sotsiologichni doslidzhennia suchasnoho suspilstva: metodolohiia, teoriia, metody*, [online] 844 (23), pp.251-260. Available at: <<http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4792/2/Arbenina.pdf>> [Accessed 16 August 2023].

Vakulenko, O.V., ed., 2019. *Molod na rynku pratsi: navychky XXI stolittia ta pobudova kariery. Shchorichna dopovid Prezydentovi Ukrainy, Verkhovnii Radi Ukrainy, Kabinetu Ministriv Ukrainy pro stanovyshche molodi v Ukraini* [Youth on the labor market: 21st century skills and career building. Annual report to the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine on the situation of youth in Ukraine]. [online] Kyiv: Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky. Available at: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/shorichni_dopovidi/shorichna-dopovid-prostanovishe-molodi.pdf [Accessed 16 August 2023].

Zbrytska, T.P. and Minin, S.V., 2021. Problemy molodi na rynku pratsi v suchasnykh umovakh [Problems of youth in the labor market in modern conditions]. *Socio-Economic Research Bulletin*, [e-journal] 2 (77), pp.55-65. [https://doi.org/10.33987/vsed.2\(77\).2021.55-65](https://doi.org/10.33987/vsed.2(77).2021.55-65)

**THE PROBLEM OF INTEGRATION OF EMPLOYERS,
THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES AND YOUTH
IN THE IMPROVEMENT OF THE EMPLOYMENT MARKET
IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF EUROPEAN
INTEGRATION: ANALYSIS OF CERTAIN ASPECTS**

**Yevhen Siryi^{1a},
Liudmyla Zaslavska^{2b}**

*¹Doctor of Sociological Sciences, Professor,
ORCID: 0000-0003-3396-8168, socio1@ukr.net,
e-mail: socio1@ukr.net,*

*²Researcher,
ORCID: 0000-0001-6951-2627,
e-mail: ludmila.zaslavska@gmail.com,*

*^aMykhailo Dragomanov State University of Ukraine,
Kyiv, Ukraine, 01601,*

*^bInstitute information, security and law
of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*

This article highlights one of the urgent issues in the field of youth employment problems in Ukraine, which is of a systemic nature. This is an inconsistency in the relationship between individual segments and agents/players of youth employment: the market of educational services, employers, young workers. Special attention is focused on the systematic consideration of the existence of this problem in Ukraine after its withdrawal from the USSR and its joining the world market context. This problem is underexposed and understudied. On the basis of in-depth interviews with experts, specialists, relevant proficient on this problem, the authors tried to find out the key moments of forming the situation of employment of young workers and graduates of higher educational institutions as a systemic problem in Ukraine. Certain aspects of the problem of youth employment were characterized due to the lack (contradictions) of requests and expectations of employers to young specialists, as well as their possibility to be separately integrated into the educational services sphere in order to improve the training of a young specialist's professional level. Actually, the latter is the

conclusion and recommendation regarding the formation of a mechanism for promoting the professional involvement of young people. In Ukraine, a gap between education and the real job market has a long story. However, there is a necessity for a thorough analysis of various systemic obstacles based on non-economic factors. To be candid, this topic is quite extensive to find the right solutions and provide appropriate advice on addressing the youth employment issues within the education–labor market systemic linkage. In its ongoing relevance to this topic, more questions tend to arise. In turn, domestic realities and the intensification of world globalization tendencies require constant study, evaluation and analysis of supply and demand in the labor market. This sphere contains several systemic problems, one of which is the corresponding market contradictions and discrepancies between the market/employer requirements and the expectations of young workers, which is practically inconsequential in European countries.

Key words: labor market; problems of youth employment; employers; higher education.

**МІЖНАРОДНЕ
ПРАВО**

**INTERNATIONAL
LAW**

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292404

УДК 341:[341.384+341.66]:341.218.3

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ВИПАДОК ПРИПИНЕННЯ
ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ-ПРАВОПОРУШНИЦІ

Чвалюк Андрій Миколайович

*Кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри загальноправових дисциплін,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9795-2734>,
e-mail: prepod100500@gmail.com,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
пр-кт Гагаріна, 26, м. Дніпро, Україна, 49005*

Надіслано:

11.04.2023

Рецензовано:

25.04.2023

Прийнято:

22.09.2023

Для цитування:

Чвалюк, А.М., 2023. Проблеми міжнародно-правової відповідальності на випадок припинення існування держави-правопорушниці. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.95-107. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292404>.

У доктрині міжнародного права дещо суперечливими є підходи до вирішення проблем правонаступництва держав у сфері правовідносин із відповідальності, які (правовідносини) виникають внаслідок міжнародного правопорушення держави-попередниці. Попри достатню кількість досліджень у зазначеній сфері, єдиного визнаного загального доктринального підходу до регулювання окресленого питання вітчизняними вченими не вироблено. Автор статті наводить аргументи про те, що сучасне міжнародне право містить достатньо правових механізмів для того, щоб реалізувати міжнародно-правову відповідальність держави на випадок припинення існування держави-правопорушниці і ситуації правонаступництва.

Метою статті є розгляд механізмів застосування міжнародної відповідальності до держави- правонаступниці за міжнародні злочини, вчинені державою-попередницею. Методологічну основу дослідження становлять метод контекстуального аналізу, за допомогою якого було окреслено

ознаки суб'єкта міжнародного права, та метод прогнозування, що дозволив розглянути факт припинення існування держави як спланований і керований процес, спрямований на уникнення відповідальності.

Опрацювання джерел міжнародного права дозволило авторові встановити, що застосування заходів відповідальності за міжнародні злочини до держав- правонаступниць за дії, вчинені державою- попередницею, є цілком дійовим способом реалізації міжнародно-правової відповідальності. Подібні прецеденти вже мали місце у міжнародних правовідносинах і можуть бути застосовані знов на випадок, якщо Російська Федерація спробує уникнути відповідальності, припинивши своє існування. Якщо новостворені після розпаду Російської Федерації держави свідомо ухиляться від набуття статусу суб'єкта міжнародного права і відмовляться виплатити компенсацію Україні та іншим державам світу, які постраждали від російської агресії, міжнародна спільнота має відмовити їм у визнанні. Лише добровільно обраний курс на міжнародну інтеграцію з дотриманням усіх норм міжнародного права стане гарантією того, що світ не отримає замість Російської Федерації чотири десятки некерованих агресивних країн.

Ключові слова: міжнародна відповідальність; держава- правонаступниця; держава- попередниця; репарації; компенсації.

Вступ

У доктрині міжнародного права дещо суперечливими є підходи до вирішення проблем правонаступництва держав у сфері правовідносин із відповідальності, які (правовідносини) виникають внаслідок міжнародного правопорушення держави- попередниці. Попри достатню кількість досліджень у зазначеній сфері, єдиного визнаного загального доктринального підходу до регулювання окресленого питання вітчизняними вченими не вироблено. Автор статті наводить аргументи про те, що сучасне міжнародне право містить достатньо правових механізмів для того, щоб реалізувати міжнародно-правову відповідальність держави на випадок припинення існування держави- правопорушниці і ситуації правонаступництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, а також виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Питання щодо міжнародної відповідальності держав- правонаступниць підіймали у своїх працях такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Б. А. Бочек, К. Е. Маїлунц, А. С. Овчаренко, Д. П. О'Коннелл, В. М. Репецький, К. В. Степа-

ЧВАЛЮК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

**ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИПАДКУ
ПРИПИНЕННЯ ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ-ПРАВОПОРУШНИЦІ...**

ненко, В. Е. Теліпко. Однак розглядалися ці питання через призму історичної ретроспективи. Сучасні виклики вимагають ретельнішого напрацювання міжнародним співтовариством комплексних заходів, які не дозволять державам-порушницям уникнути міжнародної відповідальності шляхом припинення існування держави (як спланованого та керованого процесу, спрямованого на уникнення відповідальності).

Формулювання цілей статті

Метою статті є розгляд механізмів реалізації міжнародної відповідальності до держави- правонаступниці за міжнародні злочини, вчинені державою-попередницею.

Виклад основного матеріалу

Одним із сучасних механізмів протидії порушенням норм міжнародного права є інститут міжнародної відповідальності, який передбачає застосування санкцій щодо порушника міжнародно-правових зобов'язань (Степаненко, 2016, с.57). 23 лютого 2023 р. було прийнято Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» (Верховна Рада України, 2023), який встановив, що джерелами фінансування компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна є репарації або інші стягнення з Російської Федерації.

У міжнародному праві репарація є однією із форм матеріальної відповідальності суб'єкта міжнародного права за шкоду, заподіяну внаслідок скоєного ним правопорушення іншому суб'єкту міжнародного права, й полягає у наданні державі, яка постраждала від військової агресії, відшкодування матеріальної шкоди грошима, натурою або послугами (Савчук, 2022). У резолюції ООН (United Nation. General Assembly, 2002) «Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння» зазначено, що відповідальна держава зобов'язана надати повне відшкодування шкоди, спричиненої міжнародно-протиправним діянням. Шкода включає будь-які збитки, матеріальні або моральні, завдані міжнародно-протиправною дією держави (ст. 31). Повне відшкодування шкоди, спричиненої міжнародно-правовим діянням, здійснюється у формі реституції, компенсації та сатисфакції, окремо або у їх поєднанні (ст. 34). Загалом, реституція первинна. Однак вона може бути неможливою, наприклад, на випадок знищення культурних цінностей, або якщо її розмір менший, ніж нанесена шкода. У такому разі для пов-

ного відшкодування застосовується компенсація. Зазначене положення знайшло своє підтвердження у міжнародній судовій практиці (Теліпко та Овчаренко, 2010, с.287). Однак проблема полягає у тому, що матеріальну відповідальність у вигляді репарацій може нести тільки суб'єкт міжнародного права.

Спроба кодифікації міжнародно-правових ознак держави була здійснена в Міжамериканській конвенції про права та обов'язки держави 1933 р., яка лягла в основу доктринального визначення поняття держави як суб'єкта міжнародного права. Відповідно до цієї Конвенції, держава як суб'єкт міжнародного права має володіти наступними ознаками: постійне населення; певна територія; уряд; здатність вступати у відносини з іншими державами (Montevideo Convention, n.d.). Саме здатність, а не фактичний вступ у відносини. Також зазначена Конвенція закріплює декларативну теорію державності, відповідно до якої від держави не вимагається визнання іншими державами. Декларативна теорія набула в останні десятиріччя значного поширення та підтримки великої кількості вчених-міжнародників. Однак, на противагу декларативній, існує конститутивна теорія визнання, згідно з якою територіальне утворення, що самопроголосило свою незалежність, не визнається державою (і відповідно суб'єктом міжнародного права), поки його не визнають інші (визнані) суб'єкти міжнародного права (Важна, 2019, с.138).

Таким чином, нації та народи, які ведуть боротьбу за своє самовизначення, можуть набути міжнародної правосуб'єктності тільки після визнання їх із боку інших держав. Однак якщо утворені після розпаду країни-агресора держави, а їх кількість з урахуванням багатонаціонального складу РФ може сягнути сорока трьох, відмовляться від прийняття на себе обов'язків держави-попередниці, це може мати виклики для України (у контексті репарацій та компенсацій), які у такому разі могли б уповільнити її післявоєнну відбудову.

Найчастіше правонаступництво виникає у випадку припинення існування держави, її поділу, виділення з неї іншої держави, передачі частини території іншій державі, об'єднання держав. В. Репецький (2012, с.207) до цих підстав додає також соціальну революцію та капітуляцію держави.

Історія інституту правонаступництва держав у міжнародному праві налічує кілька століть. Однак центр уваги завжди спрямовувався у бік питання правонаступництва щодо договорів і державних боргів. Саме ці теми стали предметом загального аналізу Комісії міжнародного права ООН, що у кінцевому підсумку привело до прийняття під егідою ООН двох міжна-

ЧВАЛЮК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

**ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИПАДКУ
ПРИПИНЕННЯ ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ-ПРАВОПОРУШНИЦІ...**

родних документів: Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р. та Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо державної власності, архівів і боргів 1983 р. (Маїлунц, 2021, с.81). Деякі аспекти щодо правонаступництва держав можна зустріти у міжнародних угодах, на підставі яких новостворені держави самостійно брали на себе зобов'язання розподілити відповідальність за правопорушення, що підлягають судовому переслідуванню (O'Connell, 1967, pp.493-494). Однак конкретних положень, що стосуються правонаступництва щодо обов'язків із відповідальності за міжнародні правопорушення, ці угоди не містять. Отже, у нас є сумніви, що утворені після розпаду РФ держави підуть шляхом Індії та Пакистану і добровільно візьмуть на себе тягар відповідальності за всі злочинні дії держави-попередниці.

Згідно з Конвенцією 1978 р., нова держава- правонаступниця має виконувати обов'язки, котрі містяться навіть у невизнаних нею договорах, однак мають силу для неї на основі міжнародного права (ст. 5). Йдеться насамперед про імперативні норми міжнародного права або, як їх ще називають, норми *jus cogens*. Імперативна норма загального міжнародного права є такою, що приймається і визнається міжнародним співтовариством держав у цілому як норма, відхилення від якої недопустиме і яку може бути змінено тільки наступною нормою загального міжнародного права, що носила б такий же характер (Ст. 53 Віденської конвенції про право міжнародних договорів). Таким чином, створені після розпаду РФ держави, навіть не приєднавшись до відповідних міжнародних договорів і не ставши членами глобальних (універсальних) міжнародних організацій, не зможуть безкарно вести війну, здійснювати військову агресію, вчиняти терористичні злочини, фінансувати або іншим чином підтримувати тероризм. Як вже було зазначено вище, здобувши частину території РФ та частину її населення, сформувавши власні уряди й набувши формальної незалежності у сфері міжнародних відносин, створені після розпаду РФ держави отримують у спадок її фінансові борги (у справедливих частках або як вони самі між собою домовляться). При цьому не слід виключати й «сомалійського» сценарію, коли після розпаду РФ продовжить існувати її формальний «єдиний уряд», який фактично не буде розпоряджатися ані територією, ані ресурсами, але визнаватиметься більшістю країн світу як «легітимний». Такий сценарій також слід передбачити при створенні моделі щодо відповідальності утворених на території РФ держав за міжнародні порушення РФ та стягнення з них реституцій, компенсацій і сатисфакцій.

Триваючий конфлікт на Донбасі коштував Україні близько \$14,6 млрд на рік у період із 2014 по 2020 рік. Загалом на Донбасі було зруйновано

5720 житлових будинків та 4158 інших об'єктів нерухомості. Через анексію Криму Україна недоотримала \$58 млрд невиробленого ВВП (Cost to Ukraine of Conflict with Russia, 2022). Всі ці прямі збитки та недоотримана вигода мають бути стягнуті з РФ або її правонаступниць.

Питання про відповідальність правонаступниці за міжнародні правопорушення намагалися підіймати на перших засіданнях Комісії міжнародного права ООН, однак деякі її члени заперечували проти подальшого його обговорення, аргументуючи, що це відноситься не до міжнародного, а до внутрішньодержавного права (United Nations, 1963), з чим ми не згодні. Пізніше у рішенні у справі «Габчиково-Надьмарош» Міжнародний суд визначив, що постраждала держава має право на компенсацію за завдану шкоду від держави, яка здійснила міжнародно-протиправне діяння, і окреслив норму міжнародного права, яка це передбачає (Теліпка та Овчаренко, 2010, с.287). Звісно, якщо держава, яка завдала шкоди, буде на той момент існувати.

Збільшення ролі неурядових і міжурядових суб'єктів міжнародних відносин стає однією з найбільш значущих тенденцій розвитку сучасних міжнародних відносин (Степаненко, 2015, с.156). Відправною точкою став вересень 2002 року, коли Швейцарія вирішила увійти до складу Організації Об'єднаних Націй, що завершило процес об'єднання під егідою ООН усіх без винятку держав світу й надало ООН не характерне для міжнародних організацій право – визнавати новостворені держави. Вперше воно було реалізовано 28 червня 2006 року, коли Чорногорію було прийнято до лав міжнародного співтовариства. І тепер не існує повністю визнаних держав, які не входять до складу ООН, а отже, і територій, що не підпадають під її юрисдикцію (виключенням є Святий престол із його особливим статусом у міжнародному праві. – *Уточнено нами*). «Тому норми *jus cogens*, прийняті у межах ООН, розповсюджуються і на території незвизнаних держав, оскільки формально-юридично вони є територіями держав-членів ООН» (Бігняк, 2020, с.50).

Відповідно до вчення Г. Кельзена, важливим свідоцтвом, що підтверджує міжнародно-правове визнання легітимності нового уряду (міжнародно-правове підтвердження можливості держави виконувати конституцію), може бути акт шанованої універсальної міжнародної організації, якою, безперечно, є ООН (Коваль, 2014, с.71). Причому уряду або державі може бути відмовлено у легітимному визнанні, якщо було порушено норму *jus cogens*, наприклад, якщо держава застосувала силу до іншої держави всупереч положень Статуту ООН (Wozzek, 2005, р.19). Подібним чином, на нашу думку, може бути відмовлено у визнанні новоствореним після розпаду РФ держа-

ЧВАЛЮК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

**ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИПАДКУ
ПРИПИНЕННЯ ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ-ПРАВОПОРУШНИЦІ...**

вам, якщо вони, отримавши землю та ресурси держави-попередниці, відмовляться виплатити компенсацію Україні та іншим державам світу, які постраждали від російської агресії.

Зараз Україна є учасницею трьох судових процесів проти РФ на базі Міжнародного суду ООН щодо порушення РФ трьох різних конвенцій: про боротьбу з фінансуванням тероризму, про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та про запобігання геноциду. Однак деякі правники висловлюють сумніви, що прийняті за цими справами рішення ініціюють виплату компенсацій, достатніх для покриття шкоди від війни (Децик та Демченко, 2022), хоча само присудження певних компенсацій є вкрай вірогідним.

Станом на лютий 2023 року загальна сума збитків, завданих інфраструктурі України через повномасштабне вторгнення Росії, становить \$143,8 млрд (за вартістю заміщення) (Київська школа економіки, 2023). Тоді як оціночна вартість усіх заморожених резервів РФ на кінець березня 2022 року становила \$350–480 млрд. Однак не слід робити поспішні висновки, адже на ці кошти може претендувати не лише Україна. Наприклад, вимагати компенсацій можуть численні іноземні компанії, у яких Росія забрала літаки, а також ті, які були вимушені закрити свій бізнес у РФ. Саме вони можуть претендувати на лівову частку заморожених банківських резервів РФ (Децик та Демченко, 2022). Таким чином, розраховувати, що заморожені активи РФ компенсують нанесену нею шкоду (яка зростає з кожним днем збройного конфлікту), не варто. Ризик, що РФ зникне як держава й виставляти рахунки не буде кому, оцінюється нами як високий.

Неминучість розпаду РФ вже давно прогнозують російські академіки. Причому цей процес може бути або природним, або штучним, спрямованим саме на уникнення міжнародної відповідальності (Копитко, 2023). Хитрість та підлість кремлівських ідеологів давно всім відома. Тому ми припускаємо, що штучна ліквідація РФ може бути проведена як плановий захід із метою уникнення міжнародної відповідальності. Утворені після розпаду РФ псевдореспубліки, очолені спеціально призначеними лідерами, можуть свідомо обрати шлях міжнародних ізгоїв. А коли міжнародна спільнота змириться з їх «тихим існуванням», набрати силу і, знову об'єднавшись у федерацію, продовжити реалізацію своїх захватницьких амбіцій.

Висновки

На нашу думку, ООН, виконуючи свою статутну діяльність стосовно запобігання війн, агресії, окупації, а також із метою відновлення миру та справедливості має здійснити заходи щодо обмеження суверенітету створених після розпаду РФ держав. Таким чином, обмеження цих новоутворень у доступі до міжнародних кредитних ресурсів, вільної міграції населення, між-

народної торгівлі тощо здатне підштовхнути їх до думки, що добровільне обмеження свого суверенітету через отримання повноцінного статусу суб'єкта міжнародного права принесе їм більше користі у довгостроковій перспективі. А курс на добровільну міжнародну інтеграцію з дотриманням усіх норм міжнародного права стане гарантією того, що світ не отримає замість РФ чотири десятки некерованих агресивних країн. Паралельно мають бути сформовані й механізми міжнародного примусу (репресалії), за якими утворені на території Російської Федерації держави, незалежно від їх самопроголошення та рівня зовнішнього визнання, не зможуть брати участь у міжнародних економічних відносинах та експортувати будь-які товари без виплат Україні репарацій і компенсацій.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Бігняк, О.В., 2020. *Теорія міжнародного права*. Херсон: Гельветика.

Важна, К.А., 2019. Поняття та характеристика державияк суб'єкта міжнародного публічного права. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 3, с.132-142. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159113>

Верховна Рада України, 2023. *Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України*, Закон України [online] 23 лютого, № 2923-ІХ. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>> [Дата звернення 03 квітня 2023].

Децик, О. та Демченко, О., 2022. Компенсації від Росії: у якому вигляді та коли вони можуть бути. *LB.ua*, [online] 01 квітня. Доступно: <https://lb.ua/economics/2022/04/01/511804_kompensatsii_vid_rosii_yakomu.html> [Дата звернення 03 квітня 2023].

Київська школа економіки, 2023. *За рік повномасштабної війни росія завдала збитків інфраструктурі України на майже \$144 млрд*. [online] 22 березня. Доступно: <<https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/>> [Дата звернення 03 квітня 2023].

Коваль, Д., 2014. Международно-правовые идеи Ганса Кельзена и современные политико-правовые процессы в Украине. *Український часопис міжнародного права*, 1-2, с.68-71.

ЧВАЛЮК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИПАДКУ
ПРИПИНЕННЯ ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ-ПРАВОПОРУШНИЦІ...

- Копитко, В., 2023. 5 регіонів РФ проведуть референдум за незалежність. Вже відома дата. *РБК-Україна*, [online] 01 лютого. Доступно: <<https://www.rbc.ua/rus/stylar/5-regioniv-rf-provedut-referendum-nezalezhnist-1675245216.html>> [Дата звернення 03 квітня 2023].
- Маїлунц, К.Е., 2021. Розвиток практики правонаступництва держав щодо відповідальності. *Правова позиція*, [e-journal] 2 (31), с.80-84. <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-2.16>
- Репецький, В.М., ред., 2012. *Міжнародне публічне право*. 2-е вид. Київ: Знання.
- Савчук, К.О., 2022. Репарації. *Велика українська енциклопедія*, [online] 20 квітня. Доступно: <<https://vue.gov.ua/Репарації>> [Дата звернення 23 квітня 2023].
- Степаненко, К.В., 2015. Перспективні напрями наукових досліджень сучасних міжнародних відносин. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*, 2 (2), с.154-159.
- Степаненко, К.В., 2016. Міжнародно-правове регулювання застосування Україною репресалій. *Альманах міжнародного права*, 13, с.57-64.
- Теліпко, В.Е. та Овчаренко, А.С., 2010. *Міжнародне публічне право*. Київ: Центр учбової літератури.
- Wozzek, V.A., 2005. *International Law: A Dictionary*. Toronto: Scarecrow Press.
- Cost to Ukraine of Conflict with Russia, 2022. *CEBR*, [online] 10 February. Available at: <https://cebr.com/reports/cost-to-ukraine-of-conflict-with-russia/?fbclid=IwAR3eITVGnauXBPrGyeEIm-a749mqkeACXrKdvRQvNvjVdIdKbxgtQlue_1c> [Accessed 03 April 2023].
- Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, n.d. *Colombo HurdLaw*. [online] Available at: <<https://www.colombohurdLaw.com/montevideo-convention-on-the-rights-and-duties-of-states/>> [Accessed 03 April 2023].
- O'Connell, D.P., 1967. *State Succession in Municipal Law and International Law*. Cambridge: Cambridge University Press. Vol. I: Internal Relations.
- United Nation. General Assembly, 2002. Resolution adopted by the General Assembly. 56/83. *Responsibility of States for internationally wrongful acts A/RES/56/83*, [online] 28 January. Available at: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/477/97/PDF/N0147797.pdf?OpenElement>> [Accessed 03 April 2023].
- United Nations, 1963. *Yearbook of the International Law Commission*. Vol. II Documents of the fifteenth session including the report of the Commission to the General Assembly, [online] 6 May-12 July. Available at: <https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1963_v2.pdf> [Accessed 03 April 2023].

REFERENCES

- Bihniak, O.V., 2020. *Teoriia mizhnarodnoho prava* [Theory of international law]. Kherson: Helvetyka.
- Boczek, B.A., 2005. *International Law: A Dictionary*. Toronto: Scarecrow Press.
- Cost to Ukraine of Conflict with Russia, 2022. *CEBR*, [online] 10 February. Available at: <https://cebr.com/reports/cost-to-ukraine-of-conflict-with-russia/?fbclid=IwAR3eITVGnauXBPrGyeElm-a749mqkeACXrKdvRQvNvjVdIdKbxbgtQlue_1c> [Accessed 03 April 2023].
- Detsyk, O. and Demchenko, O., 2022. Kompensatsii vid Rosii: u yakomu vyhliadi ta koly vony mozhut buty [Compensations from Russia: in what form and when they can be]. *LB.ua*, [online] 01 April. Available at: <https://lb.ua/economics/2022/04/01/511804_kompensatsii_vid_rosii_yakomu.html> [Accessed 03 April 2023].
- Kopytko, V., 2023. 5 rehioniv RF provedut referendum za nezalezhnist. Vzhe vidoma data [5 regions of the Russian Federation will hold a referendum on independence. The date is already known]. *RBK-Ukraina*, [online] 01 February. Available at: <<https://www.rbc.ua/rus/stylor/5-regioniv-rf-provedut-referendum-nezalezhnist-1675245216.html>> [Accessed 03 April 2023].
- Koval, D., 2014. Mezhdunarodno-pravovye idei Gansa Kelzena i sovremennye politiko-pravovye protsessy v Ukraine [International legal ideas of Hans Kelsen and modern political and legal processes in Ukraine]. *Ukrainian Journal of International Law*, 1-2, pp.68-71.
- Kyiv School of Economics, 2023. *Za rik povnomasshtabnoi viiny rosiia zavdala zbytkiv infrastrukturi Ukrainy na maizhe \$144 mlrd* [During the year of the full-scale war, the total amount of damages caused russia to Ukraine's infrastructure has reached almost \$143.8 billion]. [online] 22 March. Available at: <<https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/>> [Accessed 03 April 2023].
- Mailunts, K.E., 2021. Rozvytok praktyky pravonastupnytstva derzhav shchodo vidpovidalnosti [Development of the practice of legal succession of states in relation to responsibility]. *Legal Position*, [e-journal] 2 (31), pp.80-84. <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-2.16>
- Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, n.d. *Colombo HurdLaw*. [online] Available at: <<https://www.colombohurdLaw.com/montevideo-convention-on-the-rights-and-duties-of-states/>> [Accessed 03 April 2023].
- O'Connell, D.P., 1967. *State Succession in Municipal Law and International Law*. Cambridge: Cambridge University Press. Vol. I: Internal Relations.

ЧВАЛЮК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИПАДКУ
ПРИПИНЕННЯ ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ-ПРАВОПОРУШНИЦІ...

- Repetskyi, V.M., ed., 2012. *Mizhnarodne publichne pravo* [International public law]. 2nd ed. Kyiv: Znannia.
- Savchuk, K.O., 2022. Reparatsii [Reparations]. *Great Ukrainian Encyclopedia*, [online] 20 April. Available at: <<https://vue.gov.ua/Reparatsii>> [Accessed 03 April 2023].
- Stepanenko, K.V., 2015. Perspektyvni napriamy naukovykh doslidzhen suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn [Prospective directions of scientific research of modern international relations]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Yurydychni nauky*, 2 (2), pp.154-159.
- Stepanenko, K.V., 2016. Mizhnarodno-pravove rehuliuвання zastosuvannya Ukrainoiu represalii [International legal regulation of Ukraine's use of reprisals]. *Almanakh mizhnarodnoho prava*, 13, pp.57-64.
- Telipko, V.E. and Ovcharenko, A.S., 2010. *Mizhnarodne publichne pravo* [International public law]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
- United Nation. General Assembly, 2002. Resolution adopted by the General Assembly. 56/83. Responsibility of States for internationally wrongful acts A/RES/56/83, [online] 28 January. Available at: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/477/97/PDF/N0147797.pdf?OpenElement>> [Accessed 03 April 2023].
- United Nations, 1963. Yearbook of the International Law Commission. Vol. II *Documents of the fifteenth session including the report of the Commission to the General Assembly*, [online] 6 May-12 July. Available at: <https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1963_v2.pdf> [Accessed 03 April 2023].
- Vazhna, K.A., 2019. Poniattia ta kharakterystyka derzhavnyiaki subiekta mizhnarodnoho publichnoho prava [The concept and characteristics of the state as a subject of international public law]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 3, pp.132-142. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.3.2019.159113>
- Verkhovna Rada of Ukraine, 2023. *Pro kompensatsiiu za poshkodzhennia ta znyshchennia okremykh katehorii obektiv nerukhomoho maina vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, ta Derzhavnyi reiestr maina, poshkodzhenoho ta znyshchenoho vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy* [On compensation for damage and destruction of certain categories of immovable property as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and the State Register of Property Damaged and Destroyed as a result of hostilities and terrorist acts , sabotage caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine], Law of Ukraine [online] 23 February, No. 2923-IX. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>> [Accessed 03 April 2023].

**PROBLEMS OF INTERNATIONAL LEGAL RESPONSIBILITY
IN CASE OF THE EXISTENCE TERMINATION
OF THE OFFENDING STATE**

Andrii Chvaliuk

*PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor
of the Department of General Legal Disciplines,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9795-2734>,
email: prepod100500@gmail.com,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
Dnipro, Ukraine, 49005*

In the doctrine of international law, there are somewhat contradictory approaches to resolving issues of legal succession of states in the field of legal relations in responsibility arising from the international delinquency of the predecessor state. Despite considerable research in this area, domestic scholars have not developed a universally recognized doctrinal approach to regulating this issue. The author of this article presents arguments suggesting that contemporary international law contains sufficient legal mechanisms to implement international legal responsibility for the state in case of the existence termination of the offending state and the situation of legal succession.

The article aims to study the mechanisms of applying international responsibility to a legal successor state for international crimes committed by the predecessor state. The research is based on the method of contextual analysis, which identifies the characteristics of the international law subject, and the forecasting method, which allows to examine the fact of the state's existence termination as a planned and controlled process aimed at avoiding responsibility.

Studying the sources of international law has allowed the author to establish that the application of responsibility measures for international crimes to legal successor states for actions committed by the predecessor state is quite an effective way to enforce international legal responsibility. Similar precedents have already occurred in international legal relations, and can be applied again if the Russian Federation attempts to evade responsibility by terminating its existence. If newly created states, after the dissolution of the Russian Federation, knowingly avoid acquiring the status of the subject

ЧВАЛЮК АНДРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ВИПАДКУ
ПРИПИНЕННЯ ІСНУВАННЯ ДЕРЖАВИ-ПРАВOPOPУШНИЦІ...

---

of international law and refuse to compensate Ukraine and other affected countries by Russian aggression, the international community should withhold any recognition. Only a freewill chosen path of international integration, while adhering to all norms of international law, can guarantee that the world does not get four dozen of uncontrolled aggressive countries in place of the Russian Federation.

Key words: international responsibility; legal successor state; predecessor state; reparations; compensations.

**РЕГІОНАЛЬНІ
СТУДІЇ**

**REGIONAL
STUDIES**

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292406

УДК 323.2-057.341Трамп:005.731(73)

ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛІ БЮРОКРАТІЇ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА

Гальченко Світлана Іванівна^{1а},
Ратніков Максим Ігорович^{2а}

¹Кандидатка історичних наук, доцентка,

ORCID: 0000-0002-3068-439X,

e-mail: svetlanagalchenko76@gmail.com,

²Кандидат політичних наук, старший викладач,

ORCID: 0000-0002-8066-2527,

e-mail: mratnikov@gmail.com,

^аЧеркаський національний університет

імені Богдана Хмельницького,

Навчально-науковий інститут

міжнародних відносин, історії та філософії,

бульвар Шевченка, 81, Черкаси, Україна, 18031

Надіслано:

01.09.2023

Рецензовано:

08.09.2023

Прийнято:

22.09.2023

Для цитування:

Гальченко, С.І. та Ратніков, М.І., 2023. Еволюція американської моделі бюрократії під час президентства Д. Трампа. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.109-121. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292406>.

Ця наукова стаття досліджує еволюцію моделі американської бюрократії під час президентства Дональда Трампа. Час його перебування у Білому домі відзначився значними змінами у підходах до управління та організації державної машини. Метою дослідження було проаналізувати, які конкретні зміни були внесені до американської бюрократичної моделі, які чинники вплинули на ці зміни і як вони позначилися на роботі державних органів.

Стаття розглядає низку ключових аспектів еволюції бюрократії в період трампівської адміністрації, включаючи спроби реформ у структурі міністерств та агентств, зміни у процесі призначення і затвердження посадових осіб, а також взаємодію між бюрократичним апаратом та політичною владою. Особлива увага приділяється ролі

президента як ключового драйвера змін у системі бюрократичного управління.

Дослідження ґрунтується на аналізі наукової літератури на зазначену тему. Результати показують, що період президентства Д.Трампа сприяв реформам в організаційній структурі та функціонуванні державних органів. Деякі зміни були спрямовані на зменшення бюрократичного навантаження та прискорення процесів прийняття рішень, тоді як інші викликали дискусії щодо балансу влади та незалежності бюрократичних інстанцій.

Комплексний характер поставленої дослідницької мети й завдань зумовив застосування комплексного методологічного підходу, заснованого на використанні можливостей системного підходу. Це передбачає цілісний розгляд політики бюрократії США через поєднання концептуального і прикладного аспектів.

Провідним у дослідженні обрано метод системного аналізу. Під системним аналізом автори розуміють здійснення певних аналітичних процедур, що являють собою послідовність дій щодо встановлення структурних зв'язків між змінними чи компонентами досліджуваного набору даних.

Задля кращого розуміння природи системних відносин ми розглянемо їхню будову і структуру. Будову системи характеризують її складові компоненти. Залежно від того, які одиниці взято за основу, можна визначити різну будову системи. Автори визначили такою одиницею частину системи, що сама має системні властивості, – підсистему. В нас це різні гілки системи влади.

Методологічним принципом, представленим у всіх підрозділах цієї праці, є принцип діалектики, що дав змогу дослідити політику й бюрократичні процеси з урахуванням їхніх внутрішніх суперечностей і мінливості.

З допомогою проблемно-хронологічного методу певні події та явища міжнародного життя було систематизовано в часовій послідовності.

Історичний метод дослідження як спосіб вивчення сутності і змісту природних і соціальних об'єктів, коли головну увагу звернено на формування, розвиток і динаміку досліджуваних об'єктів, було застосовано для аналізу еволюційної складової позиції бюрократії відносно процесів, пов'язаних зі спірними політиками.

ГАЛЬЧЕНКО СВІТЛАНА ІВАНІВНА, РАТНІКОВ МАКСИМ ІГОРОВИЧ ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛІ БЮРОКРАТІЇ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА

У висновках узагальнюються основні тенденції еволюції американської бюрократії під час президентства Дональда Трампа і наголошується на важливості обліку цього досвіду для розуміння довгострокових змін у системі управління та його впливу на взаємодію між політикою та державними структурами.

Ключові слова: США; бюрократія; моделі управління; Д. Трамп; республіканці; глибинна держава.

Вступ

Проблема бюрократії зовнішньої політики лишається вельми актуальною і має важливе значення для ефективності й результативності дій держави на міжнародній арені, оскільки все ще є частиною низки проблем. Загально визнаним є те, що бюрократичні процедури та ієрархічна структура можуть сповільнювати процес ухвалення рішень у царині зовнішньої політики. Кожний крок, що потребує узгодження й затвердження, може спричинювати затримки і втрату як можливостей, так і переваг у міжнародних відносинах.

Бюрократичні структури зазвичай передбачають суворі процедури і правила, що можуть ускладнювати швидку адаптацію до мінливих умов у світовій політиці. Зовнішня політика вимагає гнучкості і здатності швидко реагувати на нові виклики й можливості, і бюрократичні процеси можуть обмежувати цю здатність.

Власне зовнішня політика обіймає широкий спектр питань – від дипломатичних перемовин до торгівельних угод і міжнародної безпеки. Бюрократичні структури і процедури часом ускладнюють ефективне координування діяльності різних відомств і міністерств, що може спричинити дублювання зусиль чи неузгодженість зовнішньополітичних дій.

Аналіз останніх публікацій

Для глибшого розуміння політики бюрократів та її ролі в політичному процесі США застосовують різні теоретичні концепції. Однією з провідних є концепція «бюрократичної політики», що потрактовує бюрократію як незалежного гравця в політичному процесі із власними інтересами й цілями (Д. В. Дрезнер, Б. А. Рокман, В. Хетчер). Інший підхід – «агентська теорія», що зосереджує увагу на взаємодії між бюрократичним апаратом і політичними керівниками, наголошуючи на аспекті «агент-принципал» (Р. Б. Горвіц, Дж. Д. Майер).

Важливо наголосити, що ми розглядаємо систему, де президент є головною дійовою політичною особою, і це позначається на підході, що оцінює структуру та інституційні механізми взаємодії між президентами і бюрокра-

тією. Дослідження в цій царині аналізують форми комунікації, процеси ухвалення рішень і вплив бюрократичних структур на дії президента (П. Е. Ратледж, Г. Венізелос).

Биокремлення не розв'язаних раніше частин загальних проблем

Бюрократичні структури, надто в разі приходу популістів до влади, можуть страждати через брак експертизи й актуальних знань у предметній царині міжнародних відносин. Відсутність експертизи може спричинити ухвалення неефективних чи неправильних рішень, і тоді бюрократичні процеси стають надто заплутаними чи повільними, що зумовлює втрату репутації та впливу держави на міжнародній арені. Якщо інші країни вважають певну державу нездатною до швидких і ефективних дій, вони можуть почати ігнорувати її чи ухвалювати рішення, що суперечать її інтересам. Тож проблема бюрократії зовнішньої політики лишається так само актуальною, що зумовлює доцільність і актуальність нашої статті.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає в тому, аби систематизувати проблеми взаємодії президента-популіста з бюрократичним апаратом.

Основна частина

Актуальність нашої статті зумовила необхідність розуміння перспективи аналізу бюрократичної політики не як загальної теорії міжнародних відносин чи всеохопної моделі зовнішньої політики, а як опису причин внутрішньогрупового конфлікту та його можливого розв'язання в межах політичного процесу. Це передбачає підхід, що є інтуїтивно привабливим і, здається, відбиває реальність ухвалення політичних рішень.

Відправним пунктом наших міркувань є теза про політику як про обмін регулярними каналами між учасниками процесу, ієрархічно розташованими в уряді. Таким чином, поведінку уряду можна розуміти не як продукцію організації, а як предмет торгу.

Ця теза не є новою, а тому в політичній літературі точиться полеміка довкола кількох проблемних моментів. Наприклад, що влада в таких політичних колах є розосередженою, і жодний гравець не має монополії на право ухвалення рішень. За такою логікою, головні особи є посередниками, які прагнуть переконати і примирити різні фракції думок у групі, що ухвалює рішення (James, 2021). Постаючи в такій ролі, вони намагаються випрацювати рішення, прийнятне для всієї американської політики.

Деякі автори заперечують цю тезу, заявляючи, що головні особи в політиці не є першими поміж рівних, а натомість постають у ролі тих, хто може робити вибір і структурувати середовище ухвалення рішень відповідно до власних переконань і бажань (Ashbee and Hurst, 2020). Тож влада в колах, що ухвалюють рішення, не розпоршується, а концентрується на найвищому рівні.

Іншим проблемним моментом є ступінь консенсусу думок поміж членів групи, що ухвалює рішення. Певні автори, спираючись на практичний досвід, вважають інакодумство й розбіжності між різними бюрократичними акторами практично неминучими (Scheuerman, 2019). Незбіги між ролями й позиціями вони наводять для пояснення діапазону варіантів політики, що їм надають перевагу різні актори. Оскільки кожний актор грає унікальну бюрократичну роль із різними супутніми тисками й інтересами, він починає сприймати проблему інакше.

Наявність багатьох осіб, які впливають на рішення, кожне з яких зазнає унікального впливу різних чинників, неминуче породжує різні погляди на проблему. Вважаючи, що їхні причина й інтерпретація є правильними, учасники прагнуть того, аби їхні позиції було ухвалено як остаточний результат групи.

Водночас політична практика показує, що члени найближчого оточення президента навряд чи будуть настільки очікувано суперечливими, адже їх залучення й подальше перебування на посаді залежать від рівня толерантності вищих посадових осіб. Це можна пояснити тим, що оточення очільників держав потрапляє до уряду на основі їхніх спільних поглядів. Маючи схожий склад розуму, ці люди навряд чи відстоюватимуть ідеї, що суперечать ідеям президента. Є достатньо досліджень випадків того, як раптове інакодумство вмить зникло, оскільки незгодний намагався уникнути звинувачень у нелояльності. Тож зрештою на порядку денному справді буде консенсус, але не в результаті спроб вигідного для всіх, компромісного рішення (Venizelos, 2022).

Для аналізу моделі американської політичної бюрократії та її впливу на зовнішню політику потрібні три умови, а саме:

- ухвалення рішень має відбуватись у групі;
- жодний учасник у групі не може переважати, якщо його думки недостатньо для вирішення питання;
- рішення має ґрунтуватися на поділі думок (щодо цілей, засобів, термінів тощо) між центральними політичними акторами.

За такою логікою, будь-який міністр уряду США має виконувати для бюрократії три основні функції:

а) головного публічного спікера інституції: він відстоює і доводить інтереси міністерства до свідомості громадськості;

б) головного лобіста в Конгресі: він проштовхує потрібні бюрократії рішення в Сенаті й Палаті представників;

в) головного фінансиста: він домагається від Уряду надання коштів, потрібних бюрократам для виконання роботи.

Вчених теоретиків і практиків єднає думка, що державна служба США, як і будь-яка інша, має власний критерій успіху, що його не можна прирівняти до звичайних бізнес-метрик, оскільки державна служба не отримує (а отже, і не втрачає) прибутків, але його можна оцінювати переважно за розмірами штату і його бюджету.

За нормального політичного процесу ці два показники мають невпинно підвищуватися, оскільки розширення державної служби є результатом зростання потоку законопроектів. Будь-яка державна служба існує насамперед і переважно для втілення в життя законопроектів Конгресу, тож що більше законів, які регламентують життєдіяльність суспільства, то більше має зростати державна служба.

Згідно з цією формулою, велике міністерство завжди є ефективнішим за невелике, а також що більшим є міністерство, то вищою є його здатність поглинати політичні ініціативи агентів іззовні, таких як Д. Трамп (Rutledge, 2020).

Саме боротьба 45-го президента США з державним апаратом знову порушила в політології питання про механізми діяльності бюрократії. Повернення на арену терміна «глибинна держава» варто визнати правдоподібним, але за умови, що його можна розуміти як гібридний союз елементів уряду і частин фінансово-промислових груп на вищому рівні, здатний ефективно керувати без покликання на згоду підвладних, виражену через формальний політичний процес. При цьому практично термін виявляється не як елітний, непрозорий, неконституційний монолітний союз державних службовців, які діють на випередження, а як побічний ефект американського способу управління. Зупинимось на цьому докладніше.

Одним із безпосередніх обов'язків державного службовця є турбота про те, аби вища посадова політична особа ніколи не мала вільного часу. Президент повинен виголошувати промови й ремарки (Д. Байден за перші 2 роки контактував із пресою понад 1,5 тис. разів), виступати у провінційних містечках і на прийомах іноземних гостей, приймати делегації, весь час

ГАЛЬЧЕНКО СВІТЛАНА ІВАНІВНА, РАТНІКОВ МАКСИМ ІГОРОВИЧ ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛІ БЮРОКРАТІЇ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА

залагоджувати конфлікти й шукати з них виходів. Якщо в робочому календарі людини рівня міністра з'являються прогалини, то держслужбовці мають відразу ж заповнити їх для профілактики документального завалу (Day and Wedderburn, 2022).

Тож у США функціонує система, де розподіл службових обов'язків відбувається за рахунок звільнення значної особи від дріб'язкових клопотів через доручення їх тим, кого спеціально підготовано для виконання другорядних обов'язків; це дає змогу значному політичному акторові займатися питаннями глобального масштабу (Dombrowski and Reich, 2017).

Якщо вважати такий розподіл праці окремішнім випадком негласного політичного колективного договору, то варто зацентувати на низці моментів. Політики дістають можливість піару завдяки особистим повідомленням громадськості про популярні рішення, а негатив перекладають на чиновників. Водночас апарат веде всі справи й ухвалює всі рішення, а політики зазвичай лише приписують власне авторство механізмові рішень, що його заздалегідь обміркували інші люди.

Попри свій неконституційний характер, це є взаємовигідний симбіоз соціально-політичних акторів, які використовують різні способи оцінки своєї діяльності. Для політиків головне – рейтинги і кількість газетних шпальт, присвячених їхній діяльності. Для «глибинної держави», як уже було зазначено, головне – розмір штату і бюджет. Якщо способи оцінки діяльності не перетинаються, то бюрократам вигідно підтримувати політиків, водночас політикам вигідно підтримувати бюрократів. Схема працює доти, доки політик такого штибу, як Д. Трамп, мусить під тиском минулих помилок і неефективності американської економіки скорочувати апарат. Тоді з'являється поле для вельми незвичайного політичного конфлікту.

Державну службу США влаштовано так, аби якомога менше було зосереджено на одній людині. За нормальних умов державні чиновники зазвичай або дають мало інформації політикам, і з неї не виловиш жодних фактів, або закидають нею так, що фактів там просто неможливо відшукати. Фактично США керують міністри, які ухвалюють рішення на основі альтернативних пропозицій, що їх підготував для них апарат.

Коли в такій системі з'являється Д. Трамп, із аномально високим мандатом довіри та інакшою інформацією, він починає вигадувати нові варіанти, і зовсім не всі вони відповідають інтересам чиновників. Наприклад, під час призначення нової посадової особи має бути підписано договір, що забороняє цій особі після звільнення з посади впродовж 3-х років працювати у будь-яких лобістських структурах. І ця суперечність породила новий варіант потрактування «глибинної держави» (Horwitz, 2022).

Одна з найважливіших функцій апарату полягає в забезпеченні надійного управління, а тому чиновники мають захищати вище політичне керівництво від непотрібної інформації, що щодня буквально вщерть наповнює канали комунікації. Це відбито в постулаті, що є керівним принципом для державних службовців: вищому політичному керівництву інформацію слід передавати лише в разі граничної необхідності.

За такої логіки, політики до останнього моменту не знають, чи існує прихована від них інформація, оскільки прихованим є навіть сам факт приховування. Це можна пояснити тим, що апарат пропонує лише певний перелік рішень, прийнятних для бюджету і штату міністерства. Інакше кажучи, державна служба прагне провадити незмінну політику, незалежно від того, яка партія при владі, через нав'язування певних рішень. І тоді, за логікою трампістів, будь-яке велике міністерство – ніби айсберг. Більшу частину його приховано у глибинах «глибинної держави».

В США політика – вкрай складне мистецтво пошуку компромісів. І річ у тому, що це – не погані компроміси, де всі більш чи менш однаково невдоволені, а творчі компроміси, де учасники однаково, але не цілком задоволені. Будь-яке відомство у своїй діяльності спирається на інтереси насамперед тих соціальних груп, що з ними воно мало найтісніші контакти. Зазвичай інтереси цих соціальних груп не збігаються і породжують напругу там, де ми, європейці, навіть не можемо собі уявити. Наприклад, у США існує судовий конфлікт між двома сусідами через те, що один сусід посадив секвою, яка затінює територію іншого сусіда, котрий видобуває екологічно чисту сонячну енергію. Відповідь, хто правий у цьому конфлікті, залежить від штату й порядку денного.

Дональд Трамп не шукав компромісів, а сформулював ідеї політики, що мали розбіжність із попереднім статус-кво ліберального інтернаціоналізму. В певних царинах йому вдалось домогтися значних змін, водночас у багатьох інших йому не вдалося зреалізувати свою ревізійністську програму (Hatcher, 2020). Статус Трампа як ідеологічного аутсайдера порушує цікаве питання: чи може виконавча влада інституціювати неортодоксальні політичні ідеї перед лицем бюрократії, прихильної до альтернативного вибору норм?

Практика показала, що адміністрація Трампа не змогла створити нових інститутів чи реорганізувати чинну політичну бюрократію, аби краще служити своїм політичним цілям. Популізм Трампа мав більше успіхів

ГАЛЬЧЕНКО СВІТЛАНА ІВАНІВНА, РАТНІКОВ МАКСИМ ІГОРОВИЧ ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛІ БЮРОКРАТІЇ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА

у ослабленні бюрократії, що втілювала ліберальний інтернаціоналізм, аніж у створенні популістських альтернатив. Хоча інституційні основи популізму, ймовірно, стануть слабкими в майбутньому, ерозія чинних інститутів, що її здійснювала адміністрація республіканців, зробить будь-яке відновлення ліберального інтернаціоналізму після Трампа складним заходом. Також це свідчить про те, що література з бюрократичного контролю не може розглядати всі ідеї однаково. Певні ідеї з більшою ймовірністю процвітатимуть у деінституційованому середовищі, аніж інші.

Важливим наслідком маргіналізування державної служби і її досвіду в розробленні політики є згубний вплив на цей процес (Mauger, 2020). Також дедалі більша політизація, тобто заміна кар'єрних державних службовців людьми, лояльними до популістського режиму, відбирає в державній службі організаційну пам'ять про те, як розв'язувати складні політичні питання.

Ця більш політизована модель державної служби передбачає, що нейтралітет може бути перешкодою для ефективного управління і що чиновники мають підтримувати будь-яку програму уряду, незалежно від ступеня її адекватності.

Постає запитання: добре це чи погано? Легко відкинути схильність популістів до посилення політичного контролю над бюрократією як незграбну, авторитарну, таку, що не поважає традиції, і дилетантську, але так можна не доглядіти кількох важливих моментів.

За останні кілька десятиліть було спостережено зростання політизації і в США, і в світі загалом. Це може бути загальним сигналом про політичне розчарування у проблемах із забезпеченням дотримання вимог у державній службі.

Також слід зазначити, що державна бюрократія не є статичною, а невинно розвивається. Сьогоднішня державна служба відбиває і зміну поколінь, що відбулась за останні кілька десятиліть, і зміни в суспільстві, де вона працює. Хоча уявлення про лояльність до нинішнього уряду так само багато важать, постає питання про те, що має бути об'єктом цієї лояльності.

Нинішні державні службовці, схоже, дедалі більше схильні до ухвалення рішень, що (в більшості країн) є не партійними, а, скоріш, частиною ширшої нормативної бази, – права людини, ідентичність особистості і зміна клімату (Rockman, 2019). Ці питання зазвичай не є частиною популістської платформи й тому можуть створювати чи посилювати напругу між державною службою і новими лідерами-популістами.

Висновки

Отже, поява популізму у вигляді Д. Трампа спонукає нас переосмислити політизацію бюрократії. Хоча класична суперечність між роллю політи-

ки й управління лишається, популізм порушує глибші питання про можливість неупередженості й системних упереджень, що працюють проти ревізійоністських політичних проєктів. Обґрунтуванням цього часто вважають посилення адміністративної реакції на політику уряду, нарощування горизонтального координування політики й забезпечення підзвітності. В певному сенсі це можна вважати «хорошою» політизацією тією мірою, якою вона просуває номінально демократичні цінності. Проблема тут у тім, що така політизація має тенденцію до втручання в належну процедуру управління.

REFERENCES

- Ashbee, E. and Hurst, S., 2020. The Trump foreign policy record and the concept of transformational change. *Global Affairs*, [e-journal] 6(1), pp.5-19. <https://doi.org/10.1080/23340460.2020.1734954>
- Day, B.S. and Wedderburn, A., 2022. Wrestlemania! Summit Diplomacy and Foreign Policy Performance after Trump. *International Studies Quarterly*, [e-journal] 66(2), pp.1-19. <https://doi.org/10.1093/isq/sqac019>
- Dombrowski, P. and Reich, S., 2017. Does Donald Trump have a grand strategy? *International Affairs*, [e-journal] 93(5), pp.1013-1037. <https://doi.org/10.1093/ia/iix161>
- Hatcher, W., 2020. A Failure of Political Communication Not a Failure of Bureaucracy: The Danger of Presidential Misinformation During the COVID-19 Pandemic. *American Review of Public Administration*, [e-journal] 50(6-7), pp. 614-620. <https://doi.org/10.1177/0275074020941734>
- Horwitz, R.B., 2022. Trump and the "deep state". In: James, T.S. ed., *The Trump Administration: The President's Legacy Within and Beyond America*. New York: Routledge, pp.41-58.
- James, T.S., 2021. The effects of Donald Trump. *Policy Studies*, [e-journal] 42(5-6), pp.755-769. <https://doi.org/10.1080/01442872.2021.1980114>
- Mayer, J.D., 2020. The Contemporary Presidency: Two Presidents, Two Crises: Bush Wrestles with 9/11, Trump Fumbles COVID-19. *Presidential Studies Quarterly*, [e-journal] 50(3), pp. 629-649. <https://doi.org/10.1111/psq.12674>
- Rockman, B.A., 2019. Bureaucracy Between Populism and Technocracy. *Administration & Society*, [e-journal] 51(10), pp.1546-1575. <https://doi.org/10.1177/0095399719874758>
- Rutledge, P.E., 2020. Trump, COVID-19, and the war on expertise. *The American Review of Public Administration*, [e-journal] 50(6-7), pp.505-511. <https://doi.org/10.1177/0275074020941683>

**ГАЛЬЧЕНКО СВІТЛАНА ІВАНІВНА, РАТНІКОВ МАКСИМ ІГОРОВИЧ
ЕВОЛЮЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ МОДЕЛІ БЮРОКРАТІЇ
ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСТВА Д. ТРАМПА**

Scheuerman, W.E., 2019. Donald Trump meets Carl Schmitt. *Philosophy & Social Criticism*, [e-journal] 45(9-10), pp.1170-1185. <https://doi.org/10.1177/0191453719872285>

Venizelos, G., 2022. Donald Trump in Power: Discourse, performativity, identification. *Critical Sociology*, [e-journal] 49(4-5), pp.647-667. <https://doi.org/10.1177/08969205221118223>

**EVOLUTION OF THE AMERICAN MODEL OF BUREAUCRACY
DURING THE PRESIDENCY OF D. TRUMP**

Svitlana Galchenko^{1a},
Maksym Ratnikov^{2a}

*¹PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
ORCID:0000-0002-3068-439X,
e-mail: svetlanagalchenko76@gmail.com,*

*²PhD in Political Sciences, Senior Lecturer,
ORCID: 0000-0002-8066-2527,
e-mail: mratnikov@gmail.com,*

*^aBohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Education and Research Institute of International Relations,
History and Philosophy, Cherkasy, Ukraine, 18031*

This scientific article studies the evolution of the American bureaucracy model during the presidency of Donald Trump. His time spent in the White House was marked by significant changes in approaches to governance and organization of the state machinery. The research aimed to analyze the specific changes introduced to the American bureaucracy model, as well as the factors influencing these changes, and their impact on the functioning of governmental institutions. The article examines a set of key aspects of the bureaucracy evolution during D.Trump's administration, including reforms attempts in the structure of departments and agencies, alterations in the appointment and confirmation processes of officials, and interaction between the bureaucratic apparatus and political power. Special attention is given to the role of the president as a pivotal driver of changes within the bureaucratic management system. The study is based on the analysis of scientific literature on the topic. The findings indicate that D.Trump's presidency prompted reforms in the organizational structure and operation of government entities. Some changes aimed to reduce bureaucratic burdens and expedite decision-making processes, while others triggered debates regarding the balance of power and the independence of bureaucratic entities. The complex nature of the set research goal and tasks led to the use of a complex methodological approach, based on the use of the systemic study possibilities. This involves a holistic studying

of the US bureaucracy politics through the combination of conceptual and applied aspects.

The method of system analysis was chosen as the leading one in this research. It is understood by the authors as an implementation of certain analytical procedures, which are a sequence of actions to establish structural connections between variables or components of the studied data set. For a better understanding of the system relations nature, we are going to study their set and structure. The set of the system is characterized by its constituent components. Depending on the units chosen as a basis, it is possible to define a different set of the system. The authors defined such a unit as a part of the system that itself has system properties, named subsystem. In our country, these are different branches of the government system. The methodological principle presented in all subsections of this work is the principle of dialectics, which made it possible to study politics and bureaucratic processes taking into account their internal contradictions and variability. With the help of the problem and chronological method, certain events and phenomena of international life were systematized in time sequence. As a way of researching the essence and content of natural and social objects, when the main attention is paid to the formation, development and dynamics of the studied objects, the historical method was applied to analyze the evolutionary component of the bureaucracy position in relation to the processes associated with controversial politicians.

The conclusions of the article summarize the main tendencies in the American bureaucracy evolution during the presidency of Donald Trump. They emphasize the importance of this experience in order to understand long-term shifts in the governance system, and its impact on the interaction between politics and state structures.

Key words: USA; bureaucracy; management models; D. Trump; republicans; deep state.

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292407
УДК 94(477:470):070(051):327.5"364"

**УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВЗАЄМИНИ
У ВИСВІТЛЕННІ ЧАСОПISУ «НАШ ЛЕМКО»**

**Наконечний Володимир Михайлович^{1а},
Кузнецова Людмила Василівна^{2а}**

¹Кандидат історичних наук, доцент,
ORCID: 0000-0002-0386-2162,
e-mail: nakonechniy.ua@gmail.com,

²Кандидатка історичних наук, доцентка,
ORCID: 0000-0002-1915-518X,
e-mail: liudmilakyiv@gmail.com,

^аКиївський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Надіслано:

27.02.2023

Рецензовано:

10.03.2023

Прийнято:

22.09.2023

Для цитування:

Наконечний, В.М. та Кузнецова, Л.В., 2023. Українсько-російські взаємини у висвітленні часопису «Наш лемко». *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.122-133. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292407>.

Мета статті – з'ясувати особливості інтерпретації минулого й актуального стану українсько-російських взаємин авторами «Нашого лемка». Завданням розвідки є всебічна реконструкція проблематики українсько-російських відносин, представленої на сторінках флагмана русинської періодики міжвоєнного часу часопису «Наш лемко». Дослідницька методологія спирається на звичне для праць з історії науки поєднання принципів (історизму та об'єктивності) і методів (філософських, загальнонаукових та спеціально-історичних) наукової праці. Підсумовуючи представлену на сторінках «Нашого лемка» реконструкцію українсько-російських взаємин, вкажемо на її концептуальну продуманість і змістову насиченість. У першому випадку йшлося про послідовне утвердження соборницького мислення в середовищі

© Наконечний В. М., 2023

© Кузнецова Л. В., 2023

своїх читачів. Крізь цю призму Московія поставала одвічним ворогом українства, який всіма можливими заходами руйнував його єдність із метою подальшого фізичного закабалення і духовного винищення. Таку світоглядну модель публіцисти часопису ретельно узаasadнювали численними прикладами з історії східноєвропейського регіону від доби Середньовіччя до Новітнього часу. Вони послідовно доводили читачеві цивілізаційну відмінність європейського за своїми цінностями українства від варварського світу російської деспотії. Утверджуючи життєвий оптимізм серед знедолених негараздами русинів, автори «Нашого лемка» акцентували на історичній нездоланності українців у цій нерівній жорстокій боротьбі, виходячи з етичної засади телеологічної переваги добра над злом. Насамкінець вкажемо на успішність національної політики видавців русинського часопису, адже попри потужні нівеляційні впливи і відсутність власної державності лемки здебільшого залишилися при українському національному виборі.

Ключові слова: «Наш лемко»; українсько-російські відносини; історична публіцистика; геноцид; Друга Річ Посполита.

Вступ

Сучасна гаряча фаза російсько-української війни помітно актуалізувала багатоаспектну проблематику взаємин нашого народу з непередбачуваним східним сусідом. Прикметно, що робиться це не лише у подієвому вимірі, але й в історіографічному ключі, адже важливим визнається попередній досвід інтелектуальної рефлексії щодо багатовікового нерівного протистояння двох слов'янських народів. І якщо у персоналістичному аспекті цей сюжет досліджений доволі повно, то цього зовсім не можемо сказати стосовно українських періодичних видань, що завжди були важливими інституціями громадської комунікації. Ще більш занедбаною така історіографічна праця виглядає у випадку регіональних видань, які були зосереджені на світоглядному вихованні своїх читачів, здебільшого заклопотаних проблемами щоденного виживання. Натомість саме крізь їхню інтерпретативну оптику й формувалися уявлення про міжсусідські взаємини у широкіх колах української спільноти.

Віднотовуючи важливість проблеми осмислення медійного виміру рефлексій щодо українсько-російських взаємин, вкажемо на ще більшу її актуальність стосовно західноукраїнських пресодруків ХІХ – першої третини ХХ ст. Адже тогочасне перебування зазбручанських українців у складі Австро-Угорської імперії, а згодом і Другої Речі Посполитої знімало злободенність із питання українсько-російського діалогу, властиву їх наддні-

пряньським побратимам, переводячи його обговорення у сферу історичної пам'яті та культурної політики. У підсумку поставали оригінальні інтерпретації міжсусідських взаємин, впливи яких у вигляді стереотипів і по сьогодні присутні в ментальності мешканців західноукраїнського регіону. Специфіку цієї рецепції ми й простежимо на прикладі часопису «Наш лемко» (1934–1939), що був одним із найбільш впливових модераторів громадського життя українських русинів Другої Речі Посполитої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

З огляду на згадану щойно авторитетність «Нашого лемка» у середовищі русинів міжвоєнної Польщі, протягом останніх десятиліть йому було присвячено чимало різножанрових публікацій, включно з кількома об'ємними антологіями найбільш знакових текстів. Тож станом на сьогодні в цілому досліджено видавничий феномен пресодруку (Тельвак та Наконечний, 2020), вивчено особливості інтерпретації на його шпальтах злободенних для читачів питань (Тельвак, В.В., Тельвак, В.П. та Наконечний, 2021), з'ясовано шляхи комунікації редакторів зі своїми передплатниками (Тельвак, В.В., Тельвак, В.П. та Наконечний, 2022) тощо. Водночас сучасні дослідники порушили проблематику інтерпретації міжнаціональних взаємин дописувачами «Нашого лемка». Зокрема, ми з'ясували вагомий для русинів польсько-український дискурс газети (Наконечний, 2018; Nakonechnyi, 2019). Продовжуючи осмислення особливостей презентації сюжетів міжсусідського діалогу на сторінках русинського часопису, нижче звернемося до українсько-російського дискурсу його авторів.

Формулювання цілей статті

Актуальним завданням академічного лемкознавства є всебічна реконструкція проблематики українсько-російських відносин, представленої на сторінках флагмана русинської періодики міжвоєнного часу часопису «Наш лемко».

Мета статті – з'ясувати особливості інтерпретації минулого й актуального стану українсько-російських взаємин авторами «Нашого лемка».

Виклад основного матеріалу дослідження

Передусім окреслимо суспільно-політичний контекст, в якому було актуалізовано проблематику українсько-російських взаємин у західноукраїнській періодиці міжвоєнного часу. Йдеться про те, що чиновники Другої Речі Посполитої, невтомно працюючи над винайденням все нових методів із денационалізації найбільш численної в державі меншини, вирішили по-

**НАКОНЕЧНИЙ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ,
КУЗНЕЦОВА ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА
УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВЗАЄМИНИ У ВИСВІТЛЕННІ ЧАСОПISУ...**

легшити собі це завдання шляхом відірвання від українства його західного відгалуження – лемківського субетносу. Для цього польські пропагандисти пішли на спілку із москвофілами, які заходилися через фінансовані урядом видання пропагувати ідею етнічної і культурної єдності русинів і росіян, апелюючи до подібності етнонімів та віровизнавчих практик.

Лемківські лідери думок, серйозно сприйнявши небезпеку поширення у селянському середовищі облудної тези «єдності слов'ян від Карпат до Камчатки», взялися створювати ідейну протитотруту. Відтак на сторінках «Нашого лемка» почали друкуватися публіцистичні розвідки, метою яких було послідовне «іншування» росіян і цінностей «русского мира», а також всебічне пояснення своєму зазвичай малоосвіченому читачеві історичної і ментальної єдності лемків з українством. Про серйозність цієї праці говорить зосередженість авторів часопису на осмисленні специфіки українсько-російських взаємин у контексті далекої історичної ретроспективи, що зрештою мало підвести до потрібних висновків у непростому сьогоденні. Свідченням цього став задекларований редакторами намір: «В ряді статей представимо ролю, що її відіграла Москва в поневоленні Українського Народу, [...] бо кожному Українцеві треба знати, що уявляє собою Москва, яке її правдиве, обдерте з миролюбної маски обличчя [...]» (Як Москва поневолювала, 1936а, с.2).

Культурні та політичні відмінності між українцями і росіянами автори «Нашого лемка» відготовували вже при реконструкції середньовічної та ранньомодерної історії русинів. Утверджуючи соборницьку оптику, в історичних нарисах Лемківщина була представлена органічною частиною українського цивілізаційного простору, а саме його західним бастіоном. Автори часопису пояснювали, що через фатальне географічне розташування мешканці українських теренів від доісторичних часів були змушені протистояти варварським цивілізаціям Сходу, уособленням яких у добу пізнього Середньовіччя і стала Московія (Як Москва поневолювала, 1936а, с.2). Еліти останньої, усвідомлюючи геополітичну та ресурсну цінність українських земель, протягом століть захопили їх підступом і війнами, перетворивши населення на позбавлених своєї мови і культури невільників. Втім, неочікувано для своїх насильників українці виявилися надзвичайно свободолюбивими, свідченням чого було постійне тривале українсько-російське протистояння (Як Москва поневолювала, 1936с, с.6). «Українсько-московське суперництво сягає давніх часів Української Київської Держави й тягнеться нерозривною ниткою через усі століття нашої минувшини аж до теперішньої хвилини, – йдеться на шпальтах «Нашого лемка». – Москва записалася кривавими буквами на сторінках нашої історії. [...] Москва несла нам стало пожари й руїну,

знищення й загладу, на штиках багнетів несла нам братовбивчі кличі, що обеззброювали нашого духа, щоби відтак тим дужче затиснути петлю на нашій шиї» (Як Москва поневолювала, 1936b, с.3).

Цікаво, що при змальованні причин успішної імперської політики московських правителів при упокоренні українців дописувачі «Нашого лемка» акцентували не лише на непомірній жорстоості і підступності історичного сусіда-ворога. Важливим був наголос і на провинах самих українців, які замість солідарного опору східним варварам нерідко піддавалися підкупам і зраджували свій народ, штовхаючи його в ще більшу кабалу російського свавілля (Як Москва поневолювала, 1936d, с.3). Внаслідок цього від Переяславської ради 1654 р. московські царі, підкуповуючи козацьких гетьманів і їхнє оточення, поступово відбирали права і вольності українців аж до повного потрапляння у фактичне рабство після ліквідації Гетьманщини (Як Москва поневолювала, 1936e, с.7). Відтоді царат планомірно заходився знищувати українську мову та культуру, винародовлюючи нових підданих (Як Москва поневолювала, 1936f, с.9). Описуючи фатальність для українців російського сусідства, автори «Нашого лемка» наголошували: «Неповинною кровю українського народу сплямнені руки всіх московських царів та державних мужів» (Як Москва поневолювала, 1936d, с.3).

Наслідком змальованих вище подій стало потрапляння передзбручанського українства на багато століть в орбіту імперії Романових. Ставлення царату до уярмленого східнослов'янського народу автори «Нашого лемка» послідовно змальовували як суцільний терор і гвалт над людським сумлінням. Його метою було затерти будь-яку різницю між росіянами і українцями та викоринити зі свідомості останніх бажання до самостійного політичного життя. Відтак протягом другої половини ХІХ ст. антиукраїнська політика російських чиновників набула небаченого в цивілізованому світі геноцидного розмаху. Її жахливі прояви публіцисти «Нашого лемка» найчастіше демонстрували на прикладі трагічної долі найвидатнішого українського поета Тараса Шевченка, що його пам'ять неодмінно вшановувалася у березневих числах часопису. Атестуючи Кобзаря «оборонцем поневолених і покривджених», автори русинської газети змальовували його трагічну долю як закономірну в умовах тогочасної російської внутрішньої політики, творці якої вважали українство екзистенційною загрозою для себе. Та, незважаючи на всі переслідування і нещастя, саме Шевченко став співцем свободи для нашого народу, який уперше виразно вказав на потребу послідовної сепарації

**НАКОНЕЧНИЙ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ,
КУЗНЕЦОВА ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА
УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВЗАЄМИНИ У ВИСВІТЛЕННІ ЧАСОПISУ...**

українців від росіян. Усвідомлюючи значення творчості Кобзаря для пересомислення українсько-російських взаємин, на шпальтах «Нашого лемка» вказувалося: «Застановімся тепер, чим є для нас Тарас Шевченко. Він наш батько і брат. Як добрий батько за дітьми, так він за невинним народом, обстоював усім серцем, писав і мріяв про нашу минувшину, відважно ставив царям-катам перед очі народні кривди і грімкими словами домагався для братів волі» (Тарас Григоревич Шевченко, 1934, с.1-2).

Попри те, що зазбручанські українці у ХІХ ст. потрапили під владу Австро-Угорської монархії, російській царат, вважаючи себе «покровителем» усіх слов'ян, намагався поширити вплив і на галичан. Гібридно використовуючи конституційні свободи Дунайської імперії, ідеологи «руського мира» сконструювали і всіма можливими каналами громадської комунікації поширювали русофільську парадигму, метою якої було закласти у свідомість слов'ян інших країн розуміння важливості об'єднання під скіпетром Романових. Протягом другої половини ХІХ – початку ХХ ст. згадане русофільство, що спочатку мало радше культурницький, а не політичний вплив, виродилося у токсичне москвофільство. Його прибічники відмовляли українцям у будь-якій самостійності, вважаючи їх відгалуженням «единой и неделимой». Викриваючи справжнє обличчя цієї ідеології, на сторінках русинського часопису йшлося: «Ще давно перед першою світовою війною, коли наш нарід у Галичині був темний, несвідомий, щойно зачинав організувати власне національне життя, щойно пробуджувався до нового життя, штучно витворила Росія за царські рублі так званих москвофілів [...]. В дійсності розходилося Москві про те, щоби всіх слов'ян загарбати під своє панування» (Збаламучені брати, 1934, с.5).

Як ми згадували на початку, впливи цього москвофільства були найбільш потужними власне на теренах Східних Бескидів. Відповідаючи на такий виклик, публіцисти «Нашого лемка» на багатьох прикладах переконували своїх читачів, що аполітичне за ідейним спрямуванням русофільство західноукраїнських будителів середини ХІХ ст. не має нічого спільного з імперською за своїм характером риторикою модерних москвофілів. Автори русинського часопису застерігали, що останні мають за мету розірвати природний зв'язок лемків з українством та принести московському Молоху нові людські жертви. З огляду на це, редактори «Нашого лемка» закликали бути обачними з москвофільськими агітаторами та пильнувати єдність зі своїми українськими побратимами: «Всі українські села на Лемківщині за єдністю промовляють, бо тільки в єдності є ратунок перед різними хмарами, які напосідаються чорним туманом на українські стріхи в українських горах» (-вич, 1934, с.3).

Осмилення авторами «Нашого лемка» феномену українсько-російських взаємин на початку ХХ ст. відбувалося при висвітленні такої дражливої теми, як Талергофська трагедія. Як відомо, вона полягала у здебільшого позасудових ув'язненнях, масовому засланні до концтаборів або й численних стратах зазбручанських українців через здебільшого хибні підозри у співпраці з російськими окупаційними військами в роки Першої світової війни. Москвофіли, які тривалий час відверто кокетували з царськими чиновниками, а відтак допомагали їм у керівництві окупованою Галичиною, наразили на звинувачення у колабораціонізмі решту українського населення краю. Власне за підшептами польських очільників Галичини зрадницька до своєї держави поведінка москвофілів і призвела до «Голгофи галицької України». В багатьох історичних дописах було доволі аргументовано доведено, що така нерозважна політика царату та їхніх москвофільських посіпак спричинили австрійський терор проти місцевого населення східногалицьких теренів (Іздять собі на талергофським конику, 1934, с.2). З'ясовуючи існуючий стан справи, П. Антонишин (1934) доводив:

«Збанкрутована горстка москвофільських шахраїв [...] злочинно ширить між нашим народом баламуцтво, що Талергоф завинили українці. То є крайня брехня! Тому міг би повірити лиш найтемніший чоловік, що ніколи нічого не читає. [...] Подібними брехнями хочуть наші «русскі» панки затриматися як найдовше при кориті [...]. Не давайтея туманити різним дурисвітам, бо ми один українській нарід». (с.5)

Зрештою, проблематика українсько-російських взаємин аналізувалася публіцистами «Нашого лемка» і при змалюванні особливостей радянської національної політики. Так, чималого розголосу в Галичині отримала переселенська агітаційна акція комуністичного уряду, що за прикладом своїх царських попередників поширював серед лемків міф про їхню єдність із росіянами та на цій підставі запрошував переїздити до «радянського раю». Вказуючи на облудність більшовицької еміграційної риторики, автори «Нашого лемка» застерігали свого читача від марновірності: «Масова еміграція лемків до большевицької Росії дуже пошкодила би нашій Лемківщині. Виїхали би з нашої землі переважно найрухливіші, найвідважніші та здібні й розумні хлопці та дівчата. Населення Лемківщини дуже прорідилося би, а тим часом ми дуже ослабилися б» (Ой, не буде так добре, 1934, с.3). Викриваючи справжню антиукраїнську політику зверхників червоної імперії, на

сторінках часопису друкували чимало вражаючих своєю жорстокістю свідчень тих нечисленних свідків, яким поталанило прорватися крізь «залізну» завісу.

Потужним мотивом для авторів «Нашого лемка» звернутися до українсько-російських взаємин у міжвоєнний час стали трагічні реалії радянської окупації наддніпрянських теренів у першій половині 1930-х рр. Йдеться про розгорнутий проти українського селянства сталінським режимом небачений за жорстокістю у новітній європейській історії терор голодом. Дописувачі «Нашого лемка» доволі інтенсивно висвітлювали цю всеукраїнську трагедію, друкуючи інформаційні матеріали, вражаючі оповідання очевидців та шокуючі фотодокази злочину проти людяності (Ют., 1938, с.4). Публіцисти русинського часопису слушно вказували, що влаштований комуністичними бандитами Голодомор був органічною частиною і черговим проявом багатовікового антиукраїнського геноциду їхніх попередників.

Висновки

Підсумовуючи представлену на сторінках «Нашого лемка» реконструкцію українсько-російських взаємин, вкажемо на її концептуальну продуктивність і змістову насиченість. У першому випадку йшлося про послідовне утвердження соборницького мислення в середовищі своїх читачів. Крізь цю призму Московія поставала одвічним ворогом українства, який всіма можливими заходами руйнував його єдність із метою подальшого фізичного закабалення і духовного винищення. Таку світоглядну модель публіцисти часопису ретельно узаasadнювали численними прикладами з історії східноєвропейського регіону від доби Середньовіччя до Новітнього часу. Вони послідовно доводили читачеві цивілізаційну відмінність європейського за своїми цінностями українства від варварського світу російської деспотії. Утверджуючи життєвий оптимізм серед знедолених негараздами русинів, автори «Нашого лемка» акцентували на історичній нездоланності українців у цій нерівній жорстокій боротьбі, виходячи з етичної засади телеологічної переваги добра над злом. Насамкінець вкажемо на успішність національної політики видавців русинського часопису, адже попри потужні нівеляційні впливи і відсутність власної державності лемки здебільшого залишилися при українському національному виборі.

Перспективним продовженням теми нашого дослідження вважаємо необхідність цілісного опрацювання національної політики редакторів часопису «Наш лемко».

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Антонишин, П., 1934. Гляньмо правді в очі. Як дійшло до Талергофу. *Наш лемко*, 9, с.5.
- вич., 1934. «Ми не хочемо букварів». *Наш лемко*, 20, с.3.
- Збаламучені брати, що попали в московське багно, подають українцям руку, 1934. *Наш лемко*, 9, с.5.
- Їздять собі на талергофським конику, 1934. *Наш лемко*, 20, с.2.
- Наконечний, В.М., 2018. Українсько-польські взаємини 1930-х років у дзеркалі «Нашого Лемка». *Східноєвропейський історичний вісник*, 3, с.278-284.
- Ой, не буде так добре, Ваню Гуняка!, 1934. *Наш лемко*, 17, с.3.
- Тарас Григоревич Шевченко. В 120-ту річницю уродин, 1934. *Наш лемко*, 5, с.1-2.
- Тельвак, В. та Наконечний, В., 2020. Становище русинської меншини в Другій Речі Посполитій за матеріалами газети «Наш лемко». *Русин*, 61, с.166-182.
- Тельвак, В.В., Тельвак, В.П. та Наконечний, В.М., 2021. «Геть отрую з наших хат!»: протиалкогольний дискурс газети «Наш лемко». *Русин*, 66, с.34-47.
- Тельвак, В.В., Тельвак, В.П. та Наконечний, В.М., 2022. «Чиїх батьків ми діти?»: історична політика «Нашого лемка». *Русин*, 68, с.154-167.
- Ют., 1938. Новітнє кріпацтво. *Наш лемко*, 7 (103), с.4.
- Як Москва поневолювала Український Нарід, 1936а. *Наш лемко*, 5 (53), с.2.
- Як Москва поневолювала Український Нарід, 1936b. *Наш лемко*, 7, с.3.
- Як Москва поневолювала Український Нарід, 1936с. *Наш лемко*, 8 (56), с.6.
- Як Москва поневолювала Український Нарід, 1936d. *Наш лемко*, 10, с.3.
- Як Москва поневолювала Український Нарід, 1936е. *Наш лемко*, 14, с.7.
- Як Москва поневолювала Український Нарід, 1936f. *Наш лемко*, 21, с.9.
- Nakonechnyi, V., 2019. Yuliiian Tarnovych as a researcher of Polish-Ukrainian relationships. *Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, [e-journal] 1/43, pp.213-228. doi: 10.24919/2312-2595.1/43.184280

REFERENCES

- Antonyshyn, P., 1934. Hlianmo pravdi v ochi. Yak diishlo do Talierhofu [Let's face the truth. How it came to Thalerhof]. *Nash lemko*, 9, p.5.
- Nakonechnyi, V., 2019. Yuliiian Tarnovych as a researcher of Polish-Ukrainian relationships. *Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, [e-journal] 1/43, pp.213-228. doi: 10.24919/2312-2595.1/43.184280

© Наконечний В. М., 2023

© Кузнецова Л. В., 2023

**НАКОНЕЧНИЙ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ,
КУЗНЕЦОВА ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА
УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВЗАЄМИНИ У ВИСВІТЛЕННІ ЧАСОПISУ...**

Nakonechnyi, V.M., 2018. Ukrainsko-polski vzaiemyny 1930-kh rokov u dzerkali "Nashoho Lemka" [Ukrainian-Polish relations in 1930s in the mirror of "Nash Lemko"]. *East European historical bulletin*, 3, pp.278-284.

Oi, ne bude tak dobre, Vaniu Huniaka! [Oh, it won't be so good, Vanya Gunyak!], 1934. *Nash lemko*, 17, p.3.

Taras Hryhorevych Shevchenko. V 120-tu richnytsiu urodyn [Taras Hryhorevich Shevchenko. On the 120th anniversary of Urodin], 1934. *Nash lemko*, 5, pp.1-2.

Telvak, V. and Nakonechnyi, V., 2020. Stanovyshche rusynskoi menshyny v Druhii Rechi Pospolytii za materialamy hazety "Nash lemko" [The position of the Ruthenian minority in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth according to the materials of the newspaper "Nash Lemko"]. *Rusyn*, 61, pp.166-182.

Telvak, V.V., Telvak, V.P. and Nakonechnyi, V.M., 2021. "Het otruiu z nashykh khat!": protyalkoholnyi dyskurs hazety "Nash lemko" ["Get poison out of our houses!": anti-alcohol discourse of the newspaper "Nash Lemko"]. *Rusyn*, 66, pp.34-47.

Telvak, V.V., Telvak, V.P. and Nakonechnyi, V.M., 2022. "Chyikh batkiv my dity?": istorychna polityka "Nashoho lemka" ["Whose parents are we children?": the historical politics of "Nasho Lemka"]. *Rusyn*, 68, pp.154-167.

-vych., 1934. "My ne khochemo bukvariv" ["We don't want primers"]. *Nash lemko*, 20, p.3.

Yak Moskva ponevoliuvala Ukrainskyyi Narid [How Moscow Enslaved the Ukrainian Nation], 1936a. *Nash lemko*, 5 (53), p.2.

Yak Moskva ponevoliuvala Ukrainskyyi Narid [How Moscow Enslaved the Ukrainian Nation], 1936b. *Nash lemko*, 7, p.3.

Yak Moskva ponevoliuvala Ukrainskyyi Narid [How Moscow Enslaved the Ukrainian Nation], 1936c. *Nash lemko*, 8 (56), p.6.

Yak Moskva ponevoliuvala Ukrainskyyi Narid [How Moscow Enslaved the Ukrainian Nation], 1936d. *Nash lemko*, 10, p.3.

Yak Moskva ponevoliuvala Ukrainskyyi Narid [How Moscow Enslaved the Ukrainian Nation], 1936e. *Nash lemko*, 14, p.7.

Yak Moskva ponevoliuvala Ukrainskyyi Narid [How Moscow Enslaved the Ukrainian Nation], 1936f. *Nash lemko*, 21, p.9.

Yizdiat sobi na talerhofskim konyku [They ride a Thalerhof horse], 1934. *Nash lemko*, 20, p.2.

Yut., 1938. Novitnie kripatstvo [Modern serfdom]. *Nash lemko*, 7 (103), p.4.

Zbalamucheni braty, shcho popaly v moskovske bahno, podaiut ukraintsiam ruku [Confused brothers who fell into the Moscow mire offer a hand to the Ukrainians], 1934. *Nash lemko*, 9, p.5.

**UKRAINIAN-RUSSIAN RELATIONS
IN THE ELUCIDATION OF THE MAGAZINE
“NASH LEMKO” (“OUR LEMKO”)**

Volodymyr Nakonechnyj^{1a},
Liudmyla Kuznetsova^{2a}

*¹PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
ORCID: 0000-0002-0386-2162,
e-mail: nakonechniy.ua@gmail.com,*

*²PhD in Historical Sciences, Associate Professor,
ORCID: 0000-0002-1915-518X,
e-mail: liudmilakyiv@gmail.com,*

*^aKyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine, 01133*

The main objective of this article is to find out peculiarities of interpretation of the past and current state of Ukrainian-Russian relations by the authors of “Nash lemko” (“Our Lemko”). The research task aims at a comprehensive reconstruction of the problems of Ukrainian-Russian relations, presented on the pages of the magazine “Nash lemko”, the flagship of Ruthenian periodical of the interwar period. The research methodology is based on the combination of principles (historicism and objectivity) and methods (philosophical, general scientific and special historical ones) of scientific study, which are usual for works on the history of science. Summarizing the reconstruction of Ukrainian-Russian relations presented on the pages of “Nash lemko”, we have to point out its conceptual thoughtfulness and content saturation. In the first case, the consistent of congregational thinking among the readers was highlighted. Through this prism, Moscovia became an eternal enemy of Ukrainians, which destroyed their unity by all possible means with the aim of further physical subjugation and spiritual extermination. This worldview model was carefully substantiated by the magazine’s publicists with numerous examples in Eastern Europe region from the Middle Ages to Modern Times. They consistently proved to the reader the civilizational difference between European Ukrainians in terms of their values and the barbaric world of Russian despotism. Affirming the life

**НАКОНЕЧНИЙ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ,
КУЗНЕЦОВА ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА
УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВЗАЄМИНИ У ВИСВІТЛЕННІ ЧАСОПISУ...**

---

optimism among the Rusyns, who were impoverished by fate troubles, the authors of “Nash lemko” emphasized the historical invincibility of Ukrainians in this unequal and cruel struggle, based on the ethical principle of teleological superiority of good over evil. Finally, let us point out the national policy success of the publishers of the Ruthenian periodical, because despite the powerful leveling influences and the lack of their own statehood, the lemkos mostly remained with the Ukrainian national choice.

Key words: “Nash lemko” (“Our Lemko”); Ukrainian-Russian relations; historical journalism; genocide; Second Polish Republic (II Rzeczpospolita).

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292409
УДК 37.017.4:323.1]:342.25(4-6ЄС)-044.247

**РОЗВИТОК СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Чупрій Леонід Васильович^{1ab},
Сіра Оксана Володимирівна^{2a}

Надіслано:

02.09.2023

Рецензовано:

06.09.2023

Прийнято:

22.09.2023

¹Доктор політичних наук, доцент,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7221-5703>,
e-mail: chupriy2006@ukr.net,

²Кандидатка філософських наук,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1069-2381>,
e-mail: ovsira@ukr.net,

^aУкраїнський державний університет
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна, 01601,

^bДержавний податковий університет,
вул. Університетська, 31, Ірпінь, Україна, 08205

Для цитування:

Чупрій, Л.В. та Сіра, О.В., 2023. Розвиток сфери національно-патріотичного виховання в умовах децентралізації та євроатлантичної інтеграції України. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.134-149. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292409>.

У статті розглядаються особливості розвитку сфери національно-патріотичного виховання в умовах децентралізації вітчизняних органів влади та євроатлантичної інтеграції України. Вказується, що національно-патріотичне виховання спрямоване на формування у молоді національної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних українських політичних та історичних діячів і ключових подій української історії, готовності до сумлінного виконання громадянських і конституційних

© Чупрій Л. В., 2023

© Сіра О. В., 2023

ЧУПРІЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА РОЗВИТОК СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ...

обов'язків, зокрема захисту рідної Батьківщини. Акцентується увага на тому, що національно-патріотичне виховання населення України сприяє посиленню євроатлантичних прагнень Української держави, оскільки тільки повноцінне членство в Північноатлантичному альянсі може забезпечити надійну гарантію суверенітету та її територіальної цілісності, а це є одним із ключових пріоритетів національно-патріотичного виховання. Підкреслюється, що ключовими умовами вступу до Північноатлантичного альянсу є відданість цінностям, які є спільними для країн євроатлантичної спільноти, демократизація всіх сфер життя та децентралізація, в рамках якої здійснюється формування територіальних громад (ТГ). Зазначається, що реалізація державної політики у сфері національно-патріотичного виховання на рівні ТГ потребує уточнення механізмів організаційного та методичного регулювання. На сьогоднішні основним недоліком ресурсної бази фахівців із роботи з молоддю в ТГ є недостатні матеріальні та кадрові ресурси.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання; територіальні громади; євроатлантична інтеграція; децентралізація.

Вступ

Європейська та євроатлантична інтеграція України, трансформація світової політичної системи, військова агресія росії проти України вимагають ґрунтовнішого дослідження проблем патріотичного виховання в умовах децентралізації органів управління. Патріотичне виховання молоді сьогодні є одним із найголовніших пріоритетів державної вітчизняної політики, яка спрямована на виховання молодого покоління на кращих зразках історії рідної країни, традицій, культури, освіти українського народу, що сприятиме суверенітету та територіальній цілісності Української держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання національно-патріотичного виховання вивчали вітчизняні дослідники, зокрема І. Бех, К. Журба, В. Кремень, П. Гай-Нижник, В. Кульчицький, Н. Ничкало, О. Пометун, М. Сметанський, М. Фіцула, Г. Шевченко. Військово-патріотичне виховання досліджували такі науковці, як М. Зубалій, Т. Рондзістий, В. Івашковський, М. Тимчик, А. Линник, А. Гуляев та інші. Педагогічні засади формування патріотичних почуттів учнів різних типів навчальних закладів розглядали О. Абрамчук, Т. Гавлітіна, В. Датський, В. Дроговоз, В. Мірошніченко, П. Онищук, Р. Петронговський та інші. Сучасні підходи до організації і підвищення ефективності патріотичного вихован-

ня розробляли М. Дубина, О. Коркішко, Н. Мазикіна, А. Монахов, В. Матяшук, П. Онищук, Г. П'янковський, Є. Ширекіна та інші.

Що до процесів децентралізації та взаємодії центрального і місцевих рівнів влади, то ці питання досліджували у різні часи такі науковці, як В. Бурденюк, М. Драгоманов, С. Махіна, А. Михайловський, С. Перегудов, М. Пухтинський, В. Рильська, І. Трофімова, М. Туган-Барановський, І. Франко, І. Шегаєв та інші.

Ефективне національно-патріотичне виховання сприяє посиленню геополітичної суб'єктності України і реалізації євроатлантичних прагнень нашої держави. У цьому контексті західні дослідники Роберт Хантер, Герман Гарнетт, Збігнев Бжезінський відзначали, що Україна має велике значення для майбутнього НАТО. Вони підкреслювали, що успіх трансформації європейської системи безпеки залежить від того, чи зможе Україна стати вільною та унітарною державою протягом наступних 15 років. Якщо таке досягнення буде здійснене, то НАТО зможе вважати себе успішним; якщо ж ні, це розцінюватиметься як поразка (Hunter, 1999; Garnett, 1999; Бжезінський, 2019).

Формулювання цілей статті та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Метою дослідження є аналіз розвитку сфери національно-патріотичного виховання в умовах децентралізації вітчизняних органів влади та євроатлантичної інтеграції України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Існування в попередні роки різнополюсних орієнтацій щодо зовнішньополітичного вектора розвитку, трактування історії тощо породжували нестабільність соціальних зв'язків, розмитість ідентифікаційних систем в українському суспільстві. Влада недостатньо приділяла увагу пошуку консолідуючих важелів (у тому числі й через агресивну політику з боку сусідніх країн), що не дозволяло широкому загалу суспільства згуртовуватись навколо спільних уявлень, норм та цінностей. Адже наявність такого суспільно-політичного консенсусу є запорукою того, що більшістю громадян буде обрано своєю ідентичністю так би мовити відповідальність за розбудову України.

Російсько-українська війна (як і Революція гідності, Помаранчева революція) засвідчила існування значного внутрішнього потенціалу консолідації нашого суспільства навколо певних цінностей. Зокрема, *воля, гідність*,

ЧУПРІЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА РОЗВИТОК СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ...

самобутність, верховенство закону, європейська та євроатлантична інтеграція безперечно стали бажаними напрямками подальшого розвитку держави (Сіра, 2023а).

Оскільки в основу системи національно-патріотичного виховання (далі – НПВ) покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму та утвердження національних цінностей, то воно, безперечно, сприяє зміцненню геополітичної суб'єктності України та посиленню євроатлантичних прагнень Української держави. Адже тільки повноцінне членство у Північноатлантичному альянсі (The North Atlantic Treaty, 2023) може забезпечити надійну гарантію суверенітету та територіальної цілісності нашої країни. Аналізуючи сутність євроатлантичної інтеграції, слід зазначити, що під нею ми розуміємо чіткий вибір геополітичної орієнтації і розвиток безпечових та інших зв'язків між державами Європи і Північної Америки (Гай-Нижник та Чупрій, 2014).

Зауважимо, що після початку російської агресії Україна заявила про намір вступити до НАТО, але, зважаючи на конфлікт із росією, поки що це зробити неможливо, але робота щодо цього триває. Так, 11–12 липня 2023 року у Вільнюсі відбувся саміт країн Північноатлантичного альянсу. У його роботі взяла участь 31 країна-член НАТО, були запрошені також Україна, Нова Зеландія, Австралія, Південна Корея, Японія. Ключовими питаннями на саміті були перспективи входження України в НАТО та військова допомога Україні. Хоча політичної заяви про запрошення України до Північноатлантичного альянсу на вільнюському саміті і не прозвучало, проте він був дуже важливий, оскільки країни Альянсу пообіцяли прийняти Україну без ПДЧ. Генсек НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Україна сьогодні як ніколи близька до НАТО, єдине, що їй потрібно, це завершити війну і реалізувати ряд важливих реформ (Чупрій, 2023).

Однією із ключових умов вступу до Північноатлантичного альянсу є відданість цінностям, які є спільними для країн євроатлантичної спільноти, демократизація всіх сфер життя. В цьому контексті децентралізація влади є одним із основних інструментів успішної трансформації нашої країни в напрямку досягнення членства у цьому альянсі. У преамбулі Північноатлантичного договору акцентується увага на тому, що його учасники, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй та своє бажання жити у мирі з усіма народами і урядами, виявляють рішучість захищати свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, яка базується на принципах демократії, особистісних свобод і верховенства права, та прагнуть сприяти стабіль-

ності і процвітання в Північноатлантичному регіоні (The North Atlantic Treaty, 2023).

Таким чином, політичні демократичні цінності, такі як свобода, суверенітет, справедливість, права людини, є важливими для демократичних європейських держав, що входять до Північноатлантичного альянсу. Саме на їхній основі встановлюються зв'язки між державними інститутами та громадянським суспільством. На формування цих цінностей спрямоване, зокрема, і національно-патріотичне виховання молоді. Підкреслимо, що ці ключові цінності мають важливе значення у формуванні особистості, і вони інтегрують людину не тільки в межах національного суспільства, але й у глобальному світовому співтоваристві. Узгоджена система політичних цінностей формує політичну, організаційну, управлінську, правову і, зрештою, етичну основи існування будь-якої держави, надаючи їй громадянам можливість усвідомлювати спільну мету політичної спільноти. У разі втрати цих цінностей нація як самостійний суб'єкт міжнародних відносин може зникнути (Sulima et al., 2022).

В умовах посилення сучасних загроз та викликів національно-патріотичне виховання є важливим безпековим чинником, оскільки спрямоване на формування національної ідентичності, зокрема дітей та молоді, їх готовності захищати свою Вітчизну.

Відповідно до нещодавно прийнятого Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (від 13.12.2022 № 2834-IX) національно-патріотичне виховання стає складовою новоствореної державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності разом із військово-патріотичним вихованням і громадянською освітою. Воно також визначається як наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної і громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дійового виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України (Верховна Рада України, 2022).

Із початком збройної агресії росії проти України національно-патріотичне виховання стало одним із пріоритетних напрямків діяльності держави. Багато кроків щодо розвитку НПВ зроблено на загальнодержав-

ЧУПРІЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА РОЗВИТОК СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ...

ному рівні (зокрема в напрямку законодавчого забезпечення). Важливим аспектом при цьому виступає реалізація державної політики в умовах завершення реформи децентралізації влади в Україні та воєнних дій.

Варто зазначити, що однією з важливих цінностей у країнах євроатлантичної спільноти є також субсидіарність, яка акцентує увагу на тому, що механізми управління суспільством мають будуватися «знизу вгору», тобто більшість проблем потрібно вирішувати на регіональному, місцевому рівні, який є найближчим до населення. Саме у межах реалізації цієї цінності в Україні активно відбуваються процеси децентралізації державної влади та реформи місцевого самоврядування, завершується розмежування відповідальності між державними та місцевими органами влади і розширюється надання значних повноважень територіальним громадам. Це стосується різних сфер, зокрема національно-патріотичного виховання.

Процес децентралізації передбачає частковий перехід видатків на утримання соціально-гуманітарних об'єктів до територіальних громад із метою більш оптимального і справедливого розподілу та збалансування ресурсів між різними бюджетами.

Позитивним наслідком реформи міжбюджетних відносин є збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів та зростання частки видатків, що спрямовується на виконання самоврядних повноважень, зокрема в реалізації національно-патріотичного виховання.

Поточний рік відкрив перспективи для розгортання системи національно-патріотичного виховання на рівнях реформованих субрегіонів та базових. Водночас механізми формування державної політики у сфері НПВ тільки починають формуватися на рівні новостворених територіальних громад та у нових реаліях територіального районування, особливо після прийняття уже згадуваного Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Прийняття цього закону доповнило перелік самоврядних повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад пунктом про сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, створення умов для національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання та громадянської освіти (Верховна Рада України, 1997).

Зрозуміло, що функціонування громад в умовах передачі їм значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності все ще перебуває на стадії пошуку оптимальних шляхів розвитку та ускладнене воєнними діями в країні. Тому є певні труднощі на рівні наповнення їхніх бюджетів, що, зі свого боку, змушує зосередити увагу на забезпеченні основних потреб

громади. При цьому важливо, щоб питання НПВ знову не розглядалось як другорядне, адже війна засвідчила його актуальність та необхідність для захисту і розбудови держави. Тому виконання на місцевому рівні рішень, що прийняті державою, є надзвичайно важливими, адже побудова змістовної та стійкої системи НПВ вимагає упорядкування хаотичних соціально-орієнтованих відносин, надання їм значущих виховних функцій для суспільства.

При цьому особливе значення набувають місцеві програми національно-патріотичного виховання. Зокрема, завдяки їм громади можуть долучатись до роботи в цьому напрямку через районний чи обласний рівні. Певним орієнтиром для їх розроблення та реалізації виступає Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (Кабінет Міністрів України, 2020), яка стала важливим кроком у реалізації державної політики у сфері НПВ у нових реаліях. Серед напрямків роботи цієї програми є два, які безпосередньо стосуються розвитку сфери НПВ на субрегіональному та базовому рівнях:

1) Формування української національної ідентичності. Цей напрямок передбачає здійснення заходів, спрямованих на впровадження та утвердження суспільно-державних (національних) цінностей і розвиток національної ідентичності населення України. Це включає проведення заходів, які сприяють формуванню почуття належності до України, розумінню і підтримці національних цінностей та культурних традицій (Чупрій, 2015).

2) Підтримка та співпраця з інститутами громадянського суспільства. Цей напрямок передбачає співпрацю органів державної влади та місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства у сфері національно-патріотичного виховання. Це може включати партнерство з неприбутковими і молодіжними організаціями, освітніми установами та іншими суб'єктами громадянського суспільства з метою спільної реалізації проєктів і програм.

Відтак на регіональному рівні державна політика у сфері національно-патріотичного виховання реалізується в рамках підходів, визначених на національному рівні. Це означає, що вони враховуватимуть Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання.

Крім того, на регіональному рівні можуть бути розроблені власні програми, які будуть ухвалюватись і реалізовуватись на базовому та субрегіо-

ЧУПРІЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА РОЗВИТОК СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ...

нальному рівнях. Ці програми будуть спрямовані на вирішення місцевих проблем розвитку компонентів національно-патріотичного виховання. Однак для цього потрібно виконати значну роботу зі стандартизації та моніторингу якості діяльності у сфері НПВ. При цьому враховуватимуться положення Стратегії НПВ та інших нормативно-правових актів, що були прийняті на загальнонаціональному рівні.

Наголосимо, що законодавче закріплення національно-патріотичного виховання прописане в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» і спрямоване на усунення сприйняття НПВ як тимчасового процесу. З цим відбувається посилення уваги до навчально-виховного процесу, що охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства, насамперед сфери освіти і науки, молодіжну та соціальну сфери, культури і мистецтва, реклами, відновлення та збереження національної пам'яті, краєзнавства, туризму, охорони довкілля, фізичної культури і спорту, профорієнтації на військовій спеціальності, цивільної оборони та цивільного захисту, безпеки і оборони України, зв'язків із закордонними українцями (Верховна Рада України, 2022).

Головною складовою патріотичного виховання є формування у молоді пошани та любові до рідної країни, її символів, що здійснюється насамперед родиною, найближчим соціальним оточенням, через передавання певних культурних зразків, традицій, звичаїв, вірувань тощо. Визначаючи основні ознаки національно-патріотичного виховання, потрібно зазначити, що воно повинно бути системним, безперервним, довготривалим. Воно повинно реалізуватися від дошкільних навчальних закладів і до закінчення вузів. Особливу увагу потрібно приділяти дошкільному вихованню, періоду навчання у початковій та середній школі, оскільки саме в цей час закладаються морально-етичні засади особистості (Чупрій, 2015).

Патріотичне виховання включає у себе соціально-політичні, організаційні, цільові, функціональні та інші аспекти. Органи державної влади різних рівнів приділяють значну увагу патріотичному вихованню молоді, спрямованому передусім на формування готовності до захисту Вітчизни, поваги до вітчизняного законодавства та засад демократичної, правової держави, української історії, культурної спадщини країни (Сіра та Чупрій, 2022). Важливими у НПВ є не лише сім'я, шкільництво, а також і соціальна робота з дітьми та молоддю, молодіжна робота, що включають не лише надання різних видів допомоги, але й спрямовані на розкриття потенціалу дітей та молоді, залучення їх до суспільного життя. В цьому процесі вони виступають одними із агентів соціалізації підростаючого покоління. Здійснюючи

свій вплив на вторинному етапі соціалізації, фахівці цієї сфери сприяють становленню дітей та молоді як особистостей, їх відчуттю соціальної згуртованості, розумінню, що кожен із них є членом одного і того ж суспільства, що разом вони роблять спільну справу. А це, зі свого боку, є підґрунтям для збереження національної самобутності громадян, сприяє активізації їх бажання стояти на позиціях захисту національних інтересів у всіх сферах (Сіра, 2023b).

Процес національно-патріотичного виховання повинен бути одним із ключових, зокрема в молодіжній політиці, надавати їй духовний та ідеологічний сенс. Особливо важливим є залучення всіх наявних потенціальних ресурсів на рівні територіальних громад (ТГ). Це означає спрямування зусиль на створення молодіжного простору на базі існуючої молодіжної інфраструктури або об'єктів, які періодично використовуються населенням ТГ, таких як клуби, бібліотеки, спортивні заклади, загальноосвітні навчальні заклади тощо.

Це сприятиме створенню умов для розвитку національно-патріотичної свідомості та ціннісного спрямування молоді, а також залученню їх до активної участі в суспільному житті та формуванню національної і громадянської ідентичності. Кооптація об'єктів молодіжної інфраструктури у процес національно-патріотичного виховання сприятиме створенню доступного та привабливого середовища для молоді, де вони зможуть розвивати свої здібності, цінності.

Для поєднання кадрових, матеріальних-технічних та інтелектуальних ресурсів, обміну досвідом на регіональному рівні потрібно забезпечити створення постійно діючих опорних онлайн-платформ для співпраці активних молодих людей в укрупнених районах. Ці платформи можуть об'єднувати лідерів дитячих/молодіжних громадських організацій, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері національно-патріотичного виховання, а також фахівців із територіальних громад. Для стимулювання молодіжної участі в розв'язанні нагальних проблем громади важливо знайти формати розроблення, фінансування та реалізації проєктів і ініціатив із національно-патріотичного спрямування, які надаватимуть статус суб'єктності молодіжним ініціативним групам (тимчасово) на рівні громадських організацій.

Важливим завданням є формування відповідного інформаційного простору щодо просвітницької діяльності у сфері національно-патріотичного

ЧУПРІЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА РОЗВИТОК СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ...

виховання на рівні громади. Це слугуватиме швидкому розповсюдженню інформації із цієї сфери і формуванню центрів національно-патріотичного виховання та розвитку у молодіжних центрах або просторах. Інформаційний простір може стати коротким шляхом до створення таких центрів та сприяти розвитку наряду національно-патріотичного виховання.

Щодо фінансування заходів національно-патріотичного виховання на рівні територіальних громад (ТГ), то воно здійснюватиметься з урахуванням наявних ресурсів та стратегічного розуміння того, якими інструментами доцільно формувати патріотичний світогляд, ціннісні орієнтири та активну громадянську позицію молоді.

Однак для уникнення відторгнення на рівні ТГ реалізація державної політики у сфері національно-патріотичного виховання потребує уточнення механізмів організаційного та методичного регулювання. На сьогодні основним недоліком ресурсної бази фахівців із роботи з молоддю в ТГ є недостатні матеріальні та кадрові ресурси. Проте ефективна робота з молоддю передбачає чітку організацію міжсекторальної та міжвідомчої взаємодії, залучення до системи координат партнерської співпраці «держава – громадські організації – бізнес». Це означає, що необхідно створити ефективний механізм співпраці між державними органами, громадськими організаціями та бізнес-структурами для спільної реалізації національно-патріотичного виховання. Ця партнерська взаємодія дозволить забезпечити необхідні ресурси, фінансування та експертну підтримку для здійснення національно-патріотичних заходів.

Впровадження національно-патріотичного виховання на рівні територіальних громад потребує проведення комплексного дослідження щодо впливу молодіжної роботи або її відсутності на розвиток молоді в ТГ. Результати цього дослідження повинні бути використані для внесення відповідних змін до Законів України «Про місцеве самоврядування», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Про освіту» та інших відповідних нормативно-правових актів.

Методологія формування єдиного молодіжного простору в ТГ повинна враховувати кращі практики діяльності у сфері національно-патріотичного виховання. Показники, що визначають збільшення кількості дітей та молоді, залучених до проєктів і заходів національно-патріотичного виховання на місцевому та регіональному рівнях, мають відповідати ціннісним орієнтирам та індикаторам ефективності, визначеним у Стратегії національно-патріотичного виховання. Це дозволить оцінити та контролювати прогрес у реалізації стратегічних цілей і задач у цій сфері.

Висновки і перспективи подальшого розвитку

Підсумовуючи, зазначимо, що в умовах посилення сучасних загроз та викликів, зокрема повномасштабної агресії росії, національно-патріотичне виховання є важливим безпековим чинником, оскільки спрямоване на формування національної ідентичності молоді, її готовності захищати свою Вітчизну. Було підкреслено, що національно-патріотичне виховання населення України сприяє посиленню євроатлантичних прагнень нашої країни, оскільки тільки повноцінне членство в Північноатлантичному альянсі може забезпечити надійну гарантію суверенітету та територіальної цілісності Української держави. Також було зазначено, що ключовими умовами вступу до Північноатлантичного альянсу є відданість цінностям, які є спільними для країн євроатлантичної спільноти, демократизація всіх сфер життя та децентралізація, в рамках якої здійснюється формування територіальних громад (ТГ). Вказується, що реалізація державної політики у сфері національно-патріотичного виховання на рівні ТГ потребує уточнення механізмів організаційного та методичного регулювання. Впровадження національно-патріотичного виховання на рівні територіальних громад потребує також проведення комплексного дослідження щодо впливу молодіжної роботи або її відсутності на розвиток молоді в ТГ. На сьогодні основним недоліком ресурсної бази фахівців із роботи з молоддю в ТГ є недостатні матеріальні та кадрові ресурси.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бжезінський, З., 2019. *Велика шахівниця*. Харків: Фабула.
- Верховна Рада України, 1997. *Про місцеве самоврядування в Україні*, Закон України, [online] 21 травня, № 280/97-ВР. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>> [Дата звернення 15 вересня 2023].
- Верховна Рада України, 2022. *Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності*, Закон України, [online] 13 грудня, № 2834-ІХ. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>> [Дата звернення 15 вересня 2023].
- Гай-Нижник, П.П. та Чупрій, Л.В., 2014. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея: науковий вісник*, 84(5), с.465-471.

**ЧУПРІЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА
РОЗВИТОК СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ...**

Кабінет Міністрів України, 2020. *Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року*, Розпорядження, [online] 9 жовтня, 1233-р. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-%D1%80#Text>> [Дата звернення 15 вересня 2023].

Сіра, О., 2023а. Ідентифікаційний простір в Україні та соціалізація молоді. В: *Соціологія – Соціальна робота та соціальне забезпечення: регулювання соціальних проблем*, Міжнародна наукова конференція. Львів, Україна, [online] 18-19 травня 2023 р. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», с.142-145. Доступно: <https://53477a4e-657c-493d-a190-b00784fa616e.filesusr.com/ugd/6235c0_55b1aa07fc084e81a31eb69e17fbc27d.pdf> [Дата звернення 15 вересня 2023].

Сіра, О., 2023б. Національно-громадянська консолідація як умова подальшого розвитку України. В: *Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин*, Міжнародна науково-практична конференція. Київ, Україна, [online] 17-18 травня 2023 р. Київ: Видавничий центр КНУКіМ, с. 235-239. Доступно: <https://www.kmv.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2023/05/2023_ukrayina-i-svit-materialy-2.pdf> [Дата звернення 15 вересня 2023].

Сіра, О.В. та Чупрій, Л.В., 2022. Громадянський діалог як необхідна умова розвитку сфери національно-патріотичного виховання в Україні в умовах сучасної геополітичної ситуації. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 9, с.237-254. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265463>

Чупрій, Л.В., 2015. *Політика національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері: концептуально-інституційний аналіз*. Київ: Кожуховський І. І.

Чупрій, Л.В., 2023. Результати Вільнюського саміту НАТО для України. *Matrix*, [online] 14 липня. Доступно: <<https://matrix-info.com/rezultaty-vilnyuskogo-samitu-nato-dlya-ukrayiny/>> [Дата звернення 15 вересня 2023].

Garnett, Sh.W., 1999. Ukraine and Russia. In: *Ukraine in Europe. Occasional Reports in European Studies*. Washington: Center for Strategic and International Studies.

Hunter, R.E., 1999. *Ukraine, NATO and The United States*. In: *Ukraine in Europe. Occasional Reports in European Studies*. Washington: Center for Strategic and International Studies.

Sulima, Y.M., Onuchak, L.V., Diachuk, O.V., Chuprii, L.V. and Verkhovtseva, I.G., 2022. Value component of the dialogical approach in international relations.

Journal of Community Positive Practices, [e-journal] 22, pp.126-140. <https://doi.org/10.35782/JCPP.2022.SI.10>

The North Atlantic Treaty. Washington D.C. – 4 April 1949, 2023. *The North Atlantic Treaty Organization*. [online] Available at: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm> [Accessed 15 August 2023].

REFERENCES

Bzhezinskyi, Z., 2019. *Velyka shakhivnytsia* [Big chessboard]. Kharkiv: Fabula.

Cabinet of Ministers of Ukraine, 2020. *Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy natsionalno-patriotychnoho vykhovannia na period do 2025 roku* [On the approval of the Concept of the State targeted social program of national and patriotic education for the period until 2025], Order, [online] 9 October, 1233-r. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-%D1%80#Text>> [Accessed 15 August 2023].

Chuprii, L.V., 2015. *Polityka natsionalnoi bezpeky Ukrainiskoi derzhavy v humanitarnii sferi: kontseptualno-instytutsiinyi analiz* [National security policy of the Ukrainian state in the humanitarian sphere: a conceptual and institutional analysis]. Kyiv: Kozhukhovskiy I. I.

Chuprii, L.V., 2023. Rezultaty Vilniuskoho samitu NATO dlia Ukrainy [Results of the Vilnius NATO Summit for Ukraine]. *Matrix*, [online] 14 July. Available at: <<https://matrix-info.com/rezultaty-vilnyuskogo-samitu-nato-dlya-ukrayiny/>> [Accessed 15 August 2023].

Garnett, Sh.W., 1999. Ukraine and Russia. In: *Ukraine in Europe. Occasional Reports in European Studies*. Washington: Center for Strategic and International Studies.

Hai-Nyzhnyk, P.P. and Chuprii, L.V., 2014. Natsionalni interecy, natsionalni tsinnosti ta natsionalni tsili yak ctруктуроformuiuchi chynnyky polityky natsionalnoi bezpeky [National interests, national values and national goals as structural factors of national security policy]. *Hileya: scientific bulletin*, 84(5), pp.465-471.

Hunter, R.E., 1999. *Ukraine, NATO and The United States*. In: *Ukraine in Europe. Occasional Reports in European Studies*. Washington: Center for Strategic and International Studies.

Sira, O., 2023a. Identyfikatsiinyi prostir v Ukraini ta sotsializatsiia molodi [Identification space in Ukraine and socialization of youth]. In: *Sotsiolohiia – Sotsialna robota ta sotsialne zabezpechennia: rehuliuвання sotsialnykh*

© Чупрій Л. В., 2023

© Сіра О. В., 2023

problem [Sociology – Social Work and Social Security: Regulation of Social Problems], International Scientific Conference. Lviv, Ukraine, [online] 18-19 May, 2023. Lviv: Lviv Polytechnic National University, pp.142-145. Available at: <https://53477a4e-657c-493d-a190-b00784fa616e.filesusr.com/ugd/6235c0_55b1aa07fc084e81a31eb69e17fbc27d.pdf> [Accessed 15 August 2023]. Sira, O., 2023b. Natsionalno-hromadianska konsolidatsiia yak umova podalshoho rozvytku Ukrainy [National and civil consolidation as a condition for Ukraine's further development]. In: *Ukraina i svit: teoretychni ta praktychni aspekty diialnosti u sferi mizhnarodnykh vidnosyn* [Ukraine and the world: theoretical and practical aspects of activity in the field of international relations], International Scientific and Practical Conference. Kyiv, Ukraine, [online] 17-18 May, 2023. Kyiv: KNUCA Publishing Centre, pp. 235-239. Available at: <https://www.kmv.knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2023/05/2023_ukrayina-i-svit-materialy-2.pdf> [Accessed 15 August 2023].

Sira, O.V. and Chuprii, L.V., 2022. Hromadianskyi dialoh yak neobkhidna umova rozvytku sfery natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v Ukraini v umovakh suchasnoi heopolitychnoi sytuatsii [The civic dialogue as a necessary condition for the national patriotic education sphere's development in Ukraine under the conditions of the current geopolitical situation]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 9, pp.237-254. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.9.2022.265463>

Sulima, Y.M., Onuchak, L.V., Diachuk, O.V., Chuprii, L.V. and Verkhovtseva, I.G., 2022. Value component of the dialogical approach in international relations. *Journal of Community Positive Practices*, [e-journal] 22, pp.126-140. <https://doi.org/10.35782/JCPP.2022.SI.10>

The North Atlantic Treaty. Washington D.C. – 4 April 1949, 2023. *The North Atlantic Treaty Organization*. [online] Available at: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm> [Accessed 15 August 2023].

Verkhovna Rada of Ukraine, 1997. *Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini* [About local self-government in Ukraine], Law of Ukraine, [online] 21 May, No. 280/97-VR. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>> [Accessed 15 August 2023].

Verkhovna Rada of Ukraine, 2022. *Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti* [On the basic principles of state policy in the field of strengthening Ukrainian national and civic identity], Law of Ukraine, [online] 13 December, No. 2834-IX. Available at: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>> [Accessed 15 August 2023].

**DEVELOPMENT OF THE SPHERE OF NATIONAL PATRIOTIC
EDUCATION IN CONDITIONS OF DECENTRALIZATION
AND EURO-ATLANTIC INTEGRATION OF UKRAINE**

Leonid Chuprii^{1ab},
Oksana Sira^{2a}

*¹Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7221-5703>,
e-mail: chupriy2006@ukr.net,*

*²PhD in Philosophical Sciences,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1069-2381>,
e-mail: ovsira@ukr.net,*

*^aUkrainian State Mykhailo Dragomanov University,
Kyiv, Ukraine, 01601*

^bState Tax University, Irpin, Ukraine

The article examines peculiarities of the development of the national patriotic education sphere in conditions of decentralization of domestic authorities and Euro-Atlantic integration of Ukraine. It is indicated that national patriotic education is aimed at forming the national consciousness in youth, as well as a sense of love for Ukraine, respect for outstanding Ukrainian political and historical figures and key events of Ukrainian history, readiness for the conscientious realization of civic and constitutional duties, in particular, the protection of the native Motherland. Attention is focused on the fact that the national patriotic education of the Ukrainian population contributes to strengthening the Euro-Atlantic aspirations of Ukraine as a state, since only full membership in the North Atlantic Alliance can provide a reliable sovereignty guarantee and territorial integrity. This is one of the key tasks of the national patriotic education. It is emphasized that the key conditions for joining the North Atlantic Alliance are commitments to the values that are common to the countries of the Euro-Atlantic community, democratization of all spheres of life and decentralization, within the framework of which the formation of territorial communities (TCs) is carried out. It is indicated that the implementation of state policy in the national patriotic education field at the level of TCs requires clarification

**ЧУПРІЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА
РОЗВИТОК СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ...**

---

of the mechanisms of organizational and methodical regulation. Today, the main shortcoming of the resource foundation of specialists working with youth in TCs is insufficient material and personnel base.

Key words: national and patriotic education; territorial communities; Euro-Atlantic integration; decentralization.

**СУСПІЛЬНІ
КОМУНІКАЦІЇ**

**PUBLIC
COMMUNICATIONS**

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292411
УДК 351:004.738.5

**МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ**

Карасаєв Сулейман Увайсович^{1а},
Лікарчук Наталія Василівна^{2а}

Надіслано:

28.08.2023

Рецензовано:

04.09.2023

Прийнято:

22.09.2023

¹Державний експерт, магістр публічного управління та адміністрування, спеціальність «Публічне управління та адміністрування»,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6468-5916>,
e-mail: iren.lavko@gmail.com,

²Докторка політичних наук, професорка кафедри державного управління,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7119-439X>,
e-mail: n.likarchuk@gmail.com,

^аНавчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
вулиця Академіка Ромоданова, 12/2, Київ, Україна, 04050

Для цитування:

Карасаєв, С.У. та Лікарчук, Н.В., 2023. Міжнародні аспекти використання інформаційних технологій у державному управлінні. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.151-163. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292411>.

Сучасні інформаційні технології, насамперед інтернет-технології, несуть у собі потужний управлінський потенціал, тому найважливішою частиною становлення інформаційного суспільства в передових країнах стало формування електронного уряду. Позитивний досвід впровадження цих технологій робить актуальним вивчення та адаптацію відповідних інформаційних технологій до умов української політики.

Затребуваність узагальнення української та зарубіжної практики використання мережових (кібернетичних) технологій у політичних кампаніях визначається різними технологіями, які були отримані

останнім часом, неадміністративними методами впливу на хід політичного процесу, а також різноманітними формами роботи із суспільством на рівні держави. У зв'язку з наростанням темпів суспільного розвитку, що супроводжується появою широкого спектра структур громадянського суспільства, а також видозміною функціонування громадських організацій (виникнення мережевих спільнот і організацій, інтернет-парламентів та інтернет-партій) особливого значення набуває використання сучасних інформаційних технологій як інструменту взаємодії держави та суспільства, що підтверджує актуальність цієї проблематики. Мета дослідження полягає в тому, щоб виявити тенденції і специфіку застосування сучасних інформаційних технологій у державному управлінні на міжнародному рівні; визначити можливості та перспективи їх використання як інструменту взаємодії держав. За останнє десятиліття сучасні інформаційні технології якісно видозмінили форми організації влади та сам вигляд глобального політичного простору. Застосування інфокомунікацій сприймається сьогодні як засіб вдосконалення політичного управління та електорального процесу, інструмент взаємодії держави і суспільства. Запорукою цього є реальне забезпечення прав громадян на вільний пошук та отримання інформації, масове розповсюдження технічних засобів, що розширюють можливості участі населення в політичному процесі, а головне – органічне включення українського суспільства у глобальні інформаційні зв'язки.

Ключові слова: міжнародна практика; інформаційні технології; державне управління; ООН; державні процеси; міжнародні процеси; електронне управління; електронний уряд.

Вступ

У сучасному світі інформаційні технології є невід'ємною складовою державного управління. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні ефективності, прозорості та доступності державних процесів. Однак у зв'язку зі зростанням глобалізації та взаємозалежності між державами стають все важливішими вивчення і розуміння міжнародних аспектів використання інформаційних технологій у державному управлінні.

Ці аспекти охоплюють широкий спектр питань – від співробітництва та обміну досвідом між країнами до вирішення спільних проблем у сфері цифрового управління. У зв'язку зі зростанням міжнародних викликів, таких як кібербезпека, захист персональних даних та інформаційна війна, співпраця

між державами стає надзвичайно важливою для ефективного використання інформаційних технологій у сфері державного управління.

Залучення інформаційних технологій у міжнародному контексті відкриває нові можливості для спільного вирішення складних проблем, таких як транскордонна злочинність, екологічна безпека та гуманітарні кризи. Міжнародне співробітництво у цій сфері сприяє обміну кращими практиками, створенню стандартів, а також є спільним дослідженням для розвитку нових технологій (Likarchuk et al., 2022, p.10).

Міжнародні аспекти використання інформаційних технологій у державному управлінні є актуальним питанням в сучасному світі, оскільки глобалізація та швидкий розвиток технологій загалом мають великий вплив на державну сферу. Інформаційні технології надають безліч можливостей для поліпшення ефективності, транспарентності та якості надання послуг громадянам. Передусім у міжнародному контексті вони сприяють покращенню співробітництва між державами. Завдяки технологіям держави можуть обмінюватися досвідом, кращими практиками та інноваціями у сфері державного управління. Це дозволяє вдосконалювати процеси прийняття рішень, розробляти спільні стратегії та вирішувати загальні проблеми.

По-друге, інформаційні технології сприяють вирішенню глобальних викликів, з якими стикаються держави. Наприклад, у сфері кібербезпеки та захисту персональних даних співпраця між країнами дозволяє обмінюватися інформацією про загрози та використовувати спільні ресурси для протидії кібератакам та іншим кіберзлочинам. Також із підвищенням обізнаності про цифрову безпеку та за спільними стандартами можна створити більш захищене і стабільне інформаційне середовище.

Крім того, міжнародне співробітництво в галузі інформаційних технологій сприяє розвитку інновацій та нових технологічних рішень. За допомогою спільних досліджень, проектів і програм держави можуть спільно працювати над вирішенням складних проблем та розробленням передових технологій, які покращують процеси державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Використання інформаційних технологій у державному управлінні стає все більш глобальним явищем. Дослідження показують, що уряди різних країн активно використовують інформаційні технології для поліпшення своєї ефективності та забезпечення електронного доступу громадян до публічних послуг.

З'явилися нові підходи до міжнародного співробітництва у сфері використання інформаційних технологій у державному управлінні. Дослідники виявляють, що країни активно обмінюються досвідом, створюють спільні

проекти та міжнародні стандарти з метою впровадження ефективних інформаційних систем.

Однією із ключових тем наукових розвідок є кібербезпека у контексті міжнародних аспектів використання інформаційних технологій у державному управлінні. Вчені акцентують увагу на необхідності спільних зусиль країн для захисту державних інформаційних ресурсів та запобігання кібератакам.

Останні дослідження показують (Likarchuk et al., 2022, p.10), що інформаційні технології відіграють значну роль у розвитку транскордонного співробітництва між державами. Електронні системи обміну інформацією, електронні платформи та інші інструменти допомагають полегшити комунікацію та співпрацю між країнами у різних сферах.

Дослідники відзначають (Клімушин та Спасібов, 2016, с.51), що міжнародні аспекти використання інформаційних технологій у державному управлінні потребують розроблення механізмів міжнародного правового регулювання. Запровадження стандартів і норм, що регулюють використання інформаційних технологій, допоможе забезпечити взаємодію між країнами та захистити інформаційні ресурси на міжнародному рівні.

Формулювання цілей статті

Метою цієї статті є аналіз міжнародних аспектів використання інформаційних технологій у державному управлінні. Основні цілі статті включають дослідження співробітництва між державами в цифровій сфері, аналіз впливу інформаційних технологій на глобальні виклики та розкриття можливостей для інновацій і розвитку в цьому сегменті. У статті наголошено на обміні досвідом та кращими практиками між державами щодо впровадження інформаційних технологій у державне управління України. Додатково метою статті є розкриття потенціалу міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки і захисту персональних даних для забезпечення стійкості та безпеки інформаційного середовища. Нарешті, стаття має на меті підкреслити важливість міжнародних ініціатив та спільних зусиль у розвитку інформаційних технологій для поліпшення державного управління і задоволення потреб громадян України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Основною метою реалізації проєктів із цифровізації державного управління є раціоналізація та інтеграція робочих і виробничих процесів, ефективне управління даними та інформацією, підвищення ефективності надан-

КАРАСАЄВ СУЛЕЙМАН УВАЙСОВИЧ, ЛІКАРЧУК НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

ня державних послуг у режимі онлайн, а також розширення каналів зв'язку для залучення та розширення прав і можливостей людей (наприклад, робота ООН у 2014 р.). Однак єдиного розуміння критеріїв та параметрів цифровізації ані в Україні, ані на міжнародному рівні поки що не вироблено (Соломко, 2016, с.306).

Розвиток електронного уряду вивчається шляхом побудови рамок, критеріїв та моделей етапів його розвитку. Зокрема, активним дослідженням ініціатив у сфері впровадження електронного уряду займався А. М. Аль-Хоурі, який встановив, що, незважаючи на велику кількість вжитих ініціатив по всьому світу, лише деякі з них дозволили досягти результатів, на здобуття яких вони спочатку були орієнтовані (Соломко, 2016, с.307).

Одними з перших до питання вивчення міжнародних рейтингів розвитку електронного уряду звернулися П. Чу та Ю. Сан. Слід підтримати їх висновок, що оптимальною метою електронного уряду є досягнення чи створення більшої кількості суспільних цінностей, які принесуть велику вигоду багатьом зацікавленим сторонам, а також забезпечать соціальну справедливість (Соломко, 2016, с.309).

Протягом останніх 15 років було впроваджено кілька рамових рейтингів для оцінки можливостей у галузі електронного управління. Клімущин П. С., Спасібов Д. В. (2016, с.51) відзначають, що, залежно від суб'єкта вивчення рівнів цифровізації, дослідження ділять на три групи: урядові, академічні та незалежні.

Зазначимо, що серед міжнародних організацій за кількістю проведених досліджень лідирує ООН. Так, із 2001 р. було проведено 10 досліджень, присвячених оцінці розвитку електронного уряду у світі. Розпочавши з постановки проблеми впровадження електронного уряду (робота в цьому напрямі ООН у 2001 та 2003 роках), ООН дійшла тези щодо необхідності розвитку електронного уряду для підтримки перетворень у напрямку сталого та життєздатного суспільства (діяльність ООН у 2018 р.) (Asaul et al., 2019, p.409).

Еталонний рейтинг ООН «Індекс електронного уряду» є числовим значенням, яке відображає ступінь економічного, соціального та демократичного розвитку конкретної країни, що аналізується. Індекс електронного уряду є середнім значенням трьох основних показників: наявність інтернету (вимірюється шляхом аналізу веб-сайтів), телекомунікаційна інфраструктура (вимірюється за допомогою показників ІТ-обладнання кінцевих користувачів і їх використання в інтернеті) та людський капітал (вимірюється за допомогою індексу розвитку людського потенціалу) (Asaul et al., 2019, p.412).

Незважаючи на підтримку цінності порівняльного аналізу електронного уряду та ранжирування країн на основі надання ними послуг у цифровій

формі, серед експертів зберігаються розбіжності щодо вибору пріоритетних методик і практик.

Частка осіб, які користуються послугами електронного уряду (тобто держорганів, що відвідують веб-сайти або взаємодіють із ними), останнім часом постійно зростає, але значно відрізняється по країнах. Наприклад, у Данії у 2018 р. вона становила 88 %, а у Бразилії, Чилі, Італії, Мексиці та Колумбії менше 25 %. Кількість громадян, які відправляють заповнені форми онлайн, також варіюється в широких межах: 50 % і більше у країнах Північної Європи, Естонії, Нідерландах і Франції та менше 10 % у Мексиці, Японії. Ці відмінності пояснюються, зокрема, недостатньо розвинуеною інфраструктурою та обмеженою пропозицією електронних послуг, а також структурними проблемами, зумовленими інституційними, культурними чи економічними факторами (Ochoa Siguencia, 2018, p.217).

Згідно з рейтингом ООН за рівнем розвитку електронного уряду EGDI, до десятки лідерів у 2018 р. увійшли Данія, Австралія, Республіка Корея, Великобританія, Швеція, Фінляндія, Сінгапур, Нова Зеландія, Франція (Ochoa Siguencia, 2018, p.220). Більшість країн прийняла стратегії цифровізації суспільства та для їх реалізації активно використовує проривні технології, такі як блокчейн, великі дані, інтернет речей, штучний інтелект.

Наприклад, завдяки Цифровій стратегії на 2016–2030 рр., яка визначає подальшу цифровізацію державного сектора, а також вектор його взаємодії з комерційними організаціями і промисловістю, Данія успішно продовжує розвивати цифрове державне управління та електронні послуги. Серед пріоритетів – створення платформи, що дозволяє спростити управління бізнесом та знизити його адміністративне навантаження за рахунок впровадження автоматичної звітності на 3 млрд датських крон до 2030 р. При цьому компанії отримають доступ до більшої кількості даних державного сектора, які можуть стати основою для нових бізнес-можливостей та інновацій (Likarchuk et al., 2022, p.15).

Найвищі рейтинги з інформатизації та розвитку електронного уряду в Республіці Корея. Сформульований у 2011 р. план щодо розумного електронного уряду забезпечив широкий спектр держсервісів на базі мобільних платформ (Мороз, 2019, с.107).

Створено портали для надання громадянам країни митних, податкових, цивільних, патентних послуг, а також онлайн-платформа e-People для цивільних звернень до адміністративних установ, відкрито систему управ-

КАРАСАЄВ СУЛЕЙМАН УВАЙСОВИЧ, ЛІКАРЧУК НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

ління бізнес-процедурами уряду в режимі онлайн – On-papa (Мороз, 2019, с.108).

Розроблений у країні Генеральний план електронного уряду до 2030 р. передбачає трансформацію держуправління на базі інтелектуальних інформаційних технологій для створення нової екосистеми, яка стане майданчиком урядових інновацій, що впроваджуються з метою сталого зростання. Серед основних завдань – формування нових цифрових галузей, які очолює державний сектор, хмарна адміністративна інформаційна безпечна інфраструктура нового покоління, зміцнення позиції як великого експортера електронного уряду (Мороз, 2019, с.110).

Також варто відзначити роботу в цій сфері Сінгапуру. Держава розробила відповідну нормативно-правову базу для системи електронних закупівель для уряду та відкрила портал GeBIZ, що забезпечило постачальникам можливість пошуку держзакупівель, завантаження тендерних документів та реєстрації заявок у режимі онлайн. Багато країн використовують систему електронних закупівель для державного сектора, запроваджену в Південній Кореї (www.g2b.go.kr), як орієнтир розвитку своїх національних систем, які в реальному часі надають інформацію про інтернет-аукціони для урядових організацій, обробляють усі відповідні процедури (заявка, доставка, оплата), що позначається на ефективності та прозорості процесів (Була, 2022, с.112).

Аналіз світового досвіду показує, що цифровізація державного управління – дійовий спосіб підвищення результативності взаємодії державних структур із суспільством та зниження витрат. Так, перехід Данії на надання держпослуг лише у цифровому форматі приніс відчутні вигоди, зменшивши вартість деяких видів послуг на 50 %, а створена система зворотного зв'язку забезпечила можливість взаємодії з усіма відомствами країни за допомогою особистого кабінету, здійснення бізнес-операцій через інтернет у режимі реально часу, щорічно зберігаючи близько 10–20 % бюджету (Мороз, 2019, с.111).

Багато урядів об'єднали свої інформаційні ресурси та зробили їх доступними для громадськості. Важливим кроком на шляху до обміну даними стала уніфікація реєстрів публічної інформації, таких як географічні дані, записи про нерухомість, адреси, інформація про компанії, основні профілі громадян та ін., включаючи державні земельні та транспортні реєстри, сайти соціальних мереж і торгові асоціації. Це дозволить податковим службам виявляти можливі випадки ухилення від сплати податків, що сприяє отриманню додаткових фінансових надходжень (Likarchuk, 2022, р.14).

Розроблення та надання держпослуг в умовах мінливих очікувань і потреб громадян та бізнесу вимагає від державних органів більшої гнучкості й оперативності. Для цього створюється персональний контент. У Швеції

батькам регулярно розсилаються електронні нагадування про майбутні медичні огляди та вакцинації для їхніх дітей. Сінгапур повністю оцифрував процес реєстрації компанії, скоротивши в більшості випадків процедуру до 15 хв. з автоматичним повідомленням власника бізнесу (Ochoa Siguencia, 2018, p.221).

Враховуючи зростаючий інтерес громадян щодо послуг через мобільний зв'язок, велике значення має перехід на мобільні платформи. У ряді провінцій Китаю місцеві держоргани приймають заявки на отримання паспортів та віз і надають інформацію про погоду та дорожній рух через мобільний додаток WeChat.

Ефект від цифровізації державного управління здебільшого асоціюється з підвищенням його якості та зниженням витратності. Але якщо щодо якості цифровізації дослідження ведуться, то щодо витратності належної методики оцінки поки не вироблено.

Аналіз ефективності державного управління вимагає визначення, з одного боку, чіткого взаємозв'язку між діяльністю державних службовців і результативністю їхньої праці та, з іншого боку, настільки ж чіткого обґрунтування обсягу витрат на державне управління та обсягу економічної віддачі від запровадження нових сервісів і технологій. Невирішеність цих питань веде до неефективного використання ресурсів, неповної реалізації можливостей соціально-економічного розвитку країни, недостатнього ступеня довіри суспільства до інститутів держави (Мороз, 2019, с.108).

Успішна трансформація державного управління залежить від компетенцій людей та можливостей їх кар'єрного росту. При цьому розуміння та застосування нових технологій співробітниками стає ключовим елементом практики державної служби. В Академії урядової цифрової служби Великобританії реалізується низка освітніх програм для навчання фахівців державного сектора цифровим навичкам, необхідним при реалізації своїх функцій, – керівників, відповідальних за цифрове перетворення держпослуг, державних службовців для роботи як консультанти при впровадженні нових технологій до урядових структур.

Важливо підкреслити, що окремі наведені результати не можуть бути оцінені власними силами у зв'язку із критеріями технологічної реалізованості цифрових рішень у системі цифрового уряду, інфраструктурної готовності та соціальної підтримки розвитку цифрового уряду, розробляти методику яких ще тільки належить.

КАРАСАЄВ СУЛЕЙМАН УВАЙСОВИЧ, ЛІКАРЧУК НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Держави, які розпочали реалізацію своїх стратегій оцінок цифрового уряду, вже зіткнулися з проблемою моніторингу прогресу на соціальному, політичному та технологічному рівнях через відсутність загальносвітових показників і критеріїв.

Висновки

Зростаюча важливість інформаційних технологій у державному управлінні вимагає уваги до міжнародних аспектів. Уряди різних країн шукають способи використання цих технологій для поліпшення своїх процесів та надання ефективних публічних послуг. Міжнародне співробітництво у сфері використання інформаційних технологій набуває все більшого значення. Країни обмінюються досвідом, створюють спільні проекти та разом працюють над розробленням стандартів для забезпечення ефективного впровадження інформаційних систем.

Розвиток міжнародних стандартів та норм щодо використання інформаційних технологій у державному управлінні є важливим завданням. Створення механізмів міжнародного правового регулювання сприятиме спільному розвитку та захисту інформаційних ресурсів на міжнародному рівні.

Як відзначають українські науковці, можливості та переваги використання інформаційних технологій у держуправлінні наступні:

- визначення рейтингу проблем громадян щодо кожного регіону (громадяни обирають проблему зі списку наведених);
- оцінка рейтингу якості роботи влади з населенням (місцевою, обласною, регіональною);
- покращення взаємодії чиновників із громадянами (своєчасність та об'єктивність);
- боротьба з корупцією за рахунок автоматичного контролю системи за процесом вирішення проблеми кожної людини (необґрунтоване рішення буде скасовано вищою інстанцією, та залежно від помилки винні несуть покарання автоматично);
- залежність оплати праці чиновників від їхнього рейтингу;
- можливість здійснення оперативного контролю та прийняття своєчасних рішень на підставі інформації і рейтингів єдиного інформаційного центру;
- доступність для вищих посадових осіб держави рейтингів будь-якого чиновника, органу держуправління, статистичної інформації щодо заявок громадян, кількості відповідей, відмов. Ця інформація є найбільш повною та актуальною за рахунок постійного автоматичного оновлення, є можливість спостерігати за всіма процесами на моніторі комп'ютера.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Була, С., 2022. Політика України у сфері інформаційної безпеки та захисту даних. В: *Тези звітної наукової конференції філософського факультету*. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. Вип. 19, с.111-114.
- Клімушин, П.С. та Спасібов, Д.В., 2016. Механізми електронного урядування в системі надання адміністративних послуг. *Теорія та практика державного управління*, 1 (52), с.50-55.
- Мороз, В.М., 2019. Організаційно-правовий механізм державно-управлінського впливу: зміст та характеристика категорії. *Інвестиції: практика та досвід*, 23, с.106-114.
- Соломко, Ю.І., 2016. Інноваційна модель електронного урядування у сфері надання адміністративних послуг на місцевому рівні. В: *Проблеми розвитку публічного управління в Україні*, Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю. Львів, Україна, 15 квітня 2016 р. Львів: Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, с.306-309.
- Asaul, A., Voynarenko, M., Dzhulii, L., Yemchuk, L., Skorobohata, L. and Mykoliuk, O., 2019. The Latest Information Systems in the Enterprise Management and Trends in their Development. In: *2019 9th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*. Ceske Budejovice, Czech Republic. Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp.409-412.
- Likarchuk, N., Andriieva, O., Likarchuk, D. and Bernatskyi, A., 2022. Impression marketing as a tool for building emotional connections in the public administration sphere. *Studies in Media and Communication*, 10(1), pp. 9-16.
- Ochoa Siguencia, L., 2018. *Contemporary Information Technologies In Business Management*. Czestochowa: Publishing House of the Research and Innovation in Education Institute, pp.1-231.

REFERENCES

- Bula, S., 2022. Polityka Ukrainy u sferi informatsiinoi bezpeky ta zakhystu danykh [Policy of Ukraine in the field of information security and data protection]. In: *Tezy zvitnoi naukovoї konferentsii filosoфskoho fakultetu* [Abstracts of the reported scientific conference of the Faculty of Philosophy]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. Issue 19, pp.111-114.
- Klimushyn, P.S. and Spasibov, D.V., 2016. Mekhanizmy elektronnoho uriaduvannia v systemi nadannia administratyvnykh posluh [Mechanisms

© Карасаєв С. У., 2023

© Лікарчук Н. В., 2023

of e-government in the system of providing administrative services]. *Theory and Practice of Public Administration*, 1 (52), pp.50-55.

Moroz, V.M., 2019. Orhanizatsiino-pravovyi mekhanizm derzhavno-upravlinskoho vplyvu: zmist ta kharakterystyka katehorii [Organizational-legal mechanism of state-management influence: content and characteristics of the category]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 23, pp.106-114.

Solomko, Yu.I., 2016. Innovatsiina model elektronnoho uriaduvannia u sferi nadannia administratyvnykh posluh na mistsevomu rivni [An innovative model of electronic governance in the field of providing administrative services at the local level]. In: *Problemy rozvytku publichnoho upravlinnia v Ukraini* [Problems of the development of public administration in Ukraine], Materials of the scientific and practical conference with international participation. Lviv, Ukraine, 15 April 2016. Lviv: Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, pp.306-309.

Asaul, A., Voynarenko, M., Dzhulii, L., Yemchuk, L., Skorobohata, L. and Mykoliuk, O., 2019. The Latest Information Systems in the Enterprise Management and Trends in their Development. In: 2019 9th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT). Ceske Budejovice, Czech Republic. Institute of Electrical and Electronics Engineers, pp.409-412.

Likarchuk, N., Andrieieva, O., Likarchuk, D. and Bernatskyi, A., 2022. Impression marketing as a tool for building emotional connections in the public administration sphere. *Studies in Media and Communication*, 10(1), pp. 9-16.

Ochoa Siguencia, L., 2018. *Contemporary Information Technologies In Business Management*. Czestochowa: Publishing House of the Research and Innovation in Education Institute, pp.1-231.

**INTERNATIONAL ASPECTS OF INFORMATION
TECHNOLOGIES USAGE IN PUBLIC MANAGEMENT**

Suleyman Karasayev^{1a},
Natalia Likarchuk^{2a}

*¹State Expert, Master of Public Management and Administration,
speciality "Public Management and Administration",
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6468-5916>,
e-mail: iren.lavko@gmail.com,*

*²Doctor of Political Sciences, Professor of the Department of Public Administration,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7119-439X>,
e-mail: n.likarchuk@gmail.com,*

*^aEducational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service
of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 04050*

Modern information technologies, primarily internet technologies, encompass a powerful managerial potential. Therefore, the most important part of the information society formation in advanced countries has become the formation of "e-government". Positive experience of implementing all these technologies makes it urgent to study and adapt relevant information technologies to the conditions of Ukrainian politics.

The demand for generalizing Ukrainian and foreign practices in the use of network (cyber) technologies in political campaigns is determined by various technologies that have been developed in recent years, non-administrative methods of influencing the course of political processes, as well as various forms of engagement with society on the state level. Due to the rapid pace of social development, accompanied by the emergence of a wide range of civil society structures and modifications in the functioning of civil organizations (the emergence of network communities and organizations, internet parliaments, and internet parties), the use of modern information technologies as a tool for interaction between the state and society has gained particular significance. This underscores the relevance of this issue. The research goal is to identify tendencies and specifics of using modern information technologies in state management at international level; to determine the possibilities and prospects of their use as a tool for the states' interaction. Over the last decade,

КАРАСАЄВ СУЛЕЙМАН УВАЙСОВИЧ, ЛІКАРЧУК НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА
МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

---

modern information technologies have fundamentally modified forms of government organization and the appearance of the global political space in total. The application of information communications is now seen as a means of improving political governance and electoral process, as an instrument of interaction between the state and society. The key to this is a real guarantee of citizens' rights to free information search and access, widespread distribution of technical means that expand the population's participation in the political process, and, most importantly, the organic integration of Ukrainian society into global information networks.

Key words: international practice; information technologies; public administration; UN; state processes; international processes; electronic governance; electronic government.

DOI: 10.31866/2616-745X.12.2023.292413
УДК 303.446.2-043.5:339.9]:341.238"20"

**СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ТА СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ**

Шевченко Марина Іванівна

*Кандидатка культурології, доцентка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0960-513X>,
e-mail: ua.kiev.marina@gmail.com,
Київський національний університет культури
і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Надіслано:

08.12.2022

Рецензовано:

21.12.2022

Прийнято:

22.09.2023

Для цитування:

Шевченко, М.І., 2023. Сучасні концепції міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації та сучасних міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 12, с.164-179. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.12.2023.292413>.

У статті розглянуто сучасні тенденції зміни політичного вектора міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації у сучасних міжнародних відносинах. Дослідження базується на міждисциплінарному підході, який дозволяє аналізувати явища та процеси суспільного життя з різних поглядів. Для досягнення цієї мети застосовуються такі методи, як узагальнення, аналіз і синтез для уточнення змісту понять; історичні аналогії формування та розвитку основних концепцій; компаративний метод для порівняльного аналізу основних теорій міжкультурної взаємодії; структурно-функціональний та інституціональний методи для виявлення змісту політичних та економічних зрушень у суспільстві завдяки міжкультурній взаємодії, а також антропологічний і соціоаксіологічний підходи для аналізу соціоантропологічних, соціоекономічних та соціокультурних вимірів міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації. Метою статті є аналіз трансформації політичного вектора міжкультурної взаємодії в дискурсі глобалізаційних процесів сучасних міжнародних відносин.

Поняття «взаємодія культур» тлумачиться як особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що формуються між двома (або більше) культурами, а також тих впливів, взаємних змін, що проявляються у процесі цих відносин.

Визначено, що в сучасному світі міжнародні відносини зазнають якісних змін у процесі міжкультурної взаємодії. Міжкультурні контакти збільшують світову інтеграцію та формують єдину систему світових зв'язків. Глобалізація відіграє вирішальну роль у сучасному процесі міжкультурної взаємодії. Дослідження показують, що глобалізація призводить до значних змін у міжкультурній взаємодії, які можуть мати як позитивний, так і негативний вплив, наносячи шкоду національній культурі.

Протягом деякого часу мультикультуралізм вважався єдиним можливим підходом до збереження самотності та унікальності різних культур в умовах єдиної держави. Але реалії сучасного світу довели, що теорія мультикультуралізму потребує переосмислення і трансформації.

Ключові слова: міжнародні відносини; концепції міжкультурної взаємодії; міжкультурна взаємодія; міжкультурна комунікація; глобалізація; мультикультуралізм.

Вступ

Питання міжкультурної взаємодії завжди посідало важливе місце у міжнародному порядку денному, та з початком XXI століття воно набуло ще більшого значення. Розвиток глобалізації призвів до того, що міжкультурна взаємодія стала необхідною складовою соціальних зв'язків у всьому світі. Збільшення інтенсивності взаємодії між людьми та цивілізаціями, зокрема, зумовило необхідність дослідження цього концепту у наші дні. Тож питання міжкультурної взаємодії залишається актуальним у світлі сучасних викликів та глобальних тенденцій.

Ще однією причиною збільшення уваги до міжкультурної взаємодії є конфлікти між різними етносами та релігійними групами. Сьогодні у науковому світі все більше поширюється думка про те, що кожна країна та суспільство стикаються з етнічними проблемами і загрозами, які виникають на тлі процесів глобалізації та міграції. Такі виклики і загрози виявляються у збільшенні етнічної конкуренції, проявах домінування одного етносу над іншим, міжетнічній боротьбі, посиленні ультраправого націоналізму тощо. Ці процеси відбуваються не тільки на глобальному рівні, але й на рівні окремих країн і регіонів. Подібні виклики та загрози стають частою повсякденною реальністю, яка потребує розробки нових підходів до формування державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Ця проблема стала об'єктом дослідження багатьох відомих соціологів, політологів, культурологів. Американський соціолог Р.Робертсон (2008) у праці «Глобалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність» одним із перших звернувся до проблеми глобалізації, використавши слово «глобальність». З.Бауман (2008) у своїх працях «Глобалізація. Наслідки для людини та суспільства» та «Індивідуалізоване суспільство» (Bauman, 2013) розглядає формування нового типу соціальної еліти, яка не прив'язується до державно-національної локальності. Про те, що еліти космополітичні, стверджує інший дослідник феноменів глобалізованої культури М.Кастельс (Castells, 1996) у роботі «Інформаційна епоха: економіка, суспільство та культура», погоджуючись із думкою З.Баумана щодо змін соціальної структури глобалізованого суспільства. За висновками У.Бека (Beck, 2007) у праці «Що таке глобалізація? Помилки глобалізму – відповіді на глобалізацію», глобалізація економічної активності спричиняє «хвильові трансформації в сфері культури, процес, який називається «культурною глобалізацією». Також дослідження міжкультурної взаємодії широко представлені у працях таких закордонних вчених, як Е.Гіденс, Ж.Ліотар, М.Хардт, Ю.Хабермас та ін.

В українській науковій літературі ідеям мультикультуралізму присвячені праці Н.Висоцької (2009) «Концепція мультикультуралізму і питання естетики», А.Гордієнко (2012) «Концепція мультикультуралізму в сучасному науковому дискурсі», С.Бондарука (2003) «Досвід західних демократій та мультикультурний розвиток в Україні». Наукова робота О.Батіщевої (2007) «Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації» присвячена проблемі державного управління розвитком національної культури в умовах глобалізації. В.Малімон (2011) у праці «Культурна політика держави як чинник реформування суспільства» надав аналіз культурної політики держави як чинника реформування суспільства. С.Дрожжина у роботі «Мультикультуралізм як концептуальна модель та праксеологія розуміння сучасного українського соціуму» дослідила мультикультуралізм як принцип культурної політики. Т.Кулікова (2006) у праці «Мультикультуралізм: Соціально-методологічний аспект» з'ясувала соціально-методологічний аспект мультикультуралізму.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Наукові дослідження українських та закордонних вчених є вагомим внеском у розуміння окремих чинників міжкультурної взаємодії. Проте сьогодні

ні все ще існує проблема теоретичного та практичного аналізу міжкультурної взаємодії як діалогічної моделі в глобалізованому світі. Також термін «міжкультурна взаємодія» пов'язаний із такими поняттями, як міжкультурна комунікація та міжкультурний діалог, і потребує більш точного визначення.

Формулювання цілей статті

Зазначене сприяє визначенню мети статті, а саме: аналіз трансформації політичного вектора міжкультурної взаємодії в дискурсі глобалізаційних процесів сучасних міжнародних відносин.

Для вивчення проблеми міжкультурної взаємодії використовуються загальнонаукові підходи та методи, такі як системний і структурний аналіз. Це дозволило розглянути міжкультурну взаємодію як складну соціальну систему, яка містить кілька підсистем, що постійно взаємодіють із навколишнім середовищем. Також застосовується порівняльний аналіз основних теорій міжкультурної взаємодії на основі компаративного методу. Використання загальнонаукових методів, таких як узагальнення, аналіз та синтез, сприяє уточненню змісту поняття «міжкультурна взаємодія». Дослідження формування і розвитку поняття «міжкультурна взаємодія» та його концепцій проводиться на основі принципу історизму. Аналіз міжкультурної взаємодії здійснюється з використанням синергетичного методу, що дозволяє розглядати міжкультурну взаємодію як нелінійну систему, яка розвивається в нелінійному просторі. Структурно-функціональний та інституціональний методи дозволяють розкрити зміст політичних і економічних зрушень у суспільстві, що зумовлені міжкультурною взаємодією. Антропологічний і соціоаксіологічний підходи дозволяють проаналізувати соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні аспекти міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Феномен «міжкультурна взаємодія» виник багато століть тому, але у науковій літературі більша увага приділяється міжкультурній комунікації, а не міжкультурній взаємодії. Незважаючи на це, поняття «міжкультурна взаємодія» має ширший зміст, ніж комунікація, і відображає взаємодію між культурами в різних аспектах, таких як економіка, соціальний розвиток та політика. У соціальному контексті сучасного постіндустріального світу взаємодія трактується як узгодження, актуалізація та реалізація спільної діяльності індивідуальних, групових і колективних суб'єктів. Поняття «взаємодія культур» тлумачиться як особливий вид безпосередніх відносин і зв'язків, що формуються між двома (або більше) культурами, а також тих впливів, взаємних змін, що проявляються у процесі цих відносин (Герчанівська, 2013).

Поняття «міжкультурна взаємодія» було запропоновано Г.Трейгером та Е.Холлом як важливий процес взаємодії між представниками різних культурних груп. Це складне і багатогранне явище, що базується на спілкуванні та контакті між людьми. Міжкультурна взаємодія має вирішальний вплив на подальший розвиток відносин між взаємодіючими сторонами та їх представниками. Важливим аспектом цього процесу є взаємозбагачення знаннями, цінностями та технічними досягненнями, що сприяє сталому розвитку культури та виживанню будь-якого народу (Trager and Hall, 1954).

Х.Садрі та М.Фламія розглядають міжкультурну взаємодію як галузь міждисциплінарних досліджень у міжнародній спільноті. Вони розрізняють поняття міжкультурної (intercultural) та багатокультурної (multicultural) взаємодії. Перше поняття відноситься до взаємодії між національними державами, тоді як друге описує спілкування між представниками різних культур всередині держави. Багатокультурна взаємодія головним чином пов'язана із взаємодією мігрантів та корінних жителів країни і відрізняється від міжкультурної взаємодії. Ці концепції потребують детальнішого дослідження, щоб зрозуміти їхню роль у сучасному світі і принципи їхньої взаємодії (Sadri and Flammia, 2011).

Відповідно до другого феномену, народилася нова ідея політичного вектора міжкультурної взаємодії, якою стала концепція мультикультуралізму.

Вона сформувалася як складова державної політики у місцях, де існує багатокультурна спільнота, з метою забезпечення рівних статусів для національних меншин та домінуючої більшості. Мультикультуралізм набував все більшого значення з його поширенням у західних суспільствах. У США, наприклад, концепція мультикультуралізму виникла як протилежність до доктрини «плавильного котла», яка існувала там із 1920-х до 1970-х років. Термін «мультикультуралізм» було використано у 1957 році для характеристики культурної політики Швейцарії, а у 1988 році він був визнаний як науково-політичний термін після прийняття «Акту про збереження та розвиток мультикультуралізму» в Канаді. З 1980-х років мультикультуралізм став основою державної політики Австралії, а його ідеї були закріплені у різних правових актах. Із 1980–1990-х років принципи мультикультуралізму стали змістом державної національної політики Великобританії, Німеччини, Франції та Швеції.

Концепція мультикультуралізму є державною політикою, спрямованою на збереження й розвиток культурних відмінностей у країні та будівництво

відкритого суспільства (Гордієнко, 2012). Ця концепція передбачає реалізацію практичних заходів, таких як створення соціальних та економічних умов для підтримки культурних меншин, модифікація інститутів приймаючої культури, боротьба з екстремізмом на національному ґрунті та тероризмом, рівний доступ до освіти, формування ефективного комунікативного простору, свобода вибору мови для навчання та спілкування, дотримання релігійних норм та моніторинг ефективності проєктів і програм міжкультурного взаєморозуміння.

Після огляду різних підходів до феномену мультикультуралізму можна зробити висновок, що це ідеологія, яка спрямована на застосування ефективних правових та політичних технологій, що допомагають забезпечити етнічну стабільність у суспільстві.

Ч. Кукатас (Kukathas, 2003), видатний вчений, який вивчає феномен мультикультуралізму, розрізняє дві його моделі: «жорстку» та «м'яку». Ці моделі відрізняються за ступенем асиміляції національних меншин. У рамках «м'якої» моделі рівень асиміляції залежить від бажання та здатності кожної особистості розділяти або не розділяти спосіб життя більшості. Зі свого боку, «жорсткий» мультикультуралізм пропагує мозаїчність суспільства, відокремленість культурних груп і заперечує інтеграцію як латентний механізм асиміляції, що спричинює дискримінацію національних меншин та обмежує їхні можливості в розвитку і самореалізації.

Сучасні дослідження розрізняють дві моделі мультикультуралізму: «егалітарну» та «домінантну». Перша з них спрямована на знищення соціально-політичних та економічних бар'єрів для представників культурних меншин і надання їм рівних можливостей у соціальному просторі. Однак здійснення цієї моделі може призвести до зміни етнокультурної структури населення приймаючого суспільства та збільшення ризику дезінтеграції.

Друга модель, «домінантна», більш фокусована на ролі культури більшості і вимагає від представників меншин пристосування до неї або «інтеграції». Однак ця модель також має слабкі сторони, особливо щодо ризику культурної сегрегації і невизнання прав меншин. Відповідна політика мультикультуралізму повинна забезпечувати рівність прав та можливостей для всіх членів суспільства і одночасно забезпечувати збереження різноманітності культур (Кумліска, 2001).

У наш час процес міжкультурної взаємодії є динамічним і складним та супроводжується значними змінами. Контакти між культурами не тільки сприяють формуванню світової інтеграції, але і призводять до появи нових культурних і соціальних реалій. Глобалізація, що є невід'ємною частиною міжнародних відносин, має вирішальне значення у розвитку міжкультур-

ної взаємодії. Вона забезпечує швидко й ефективно передачу інформації та ідей між культурами, що сприяє їхньому взаємному впливу і збагаченню.

Глобалізація – це складний процес, який відбувається в різних сферах сучасного суспільства та впливає на нього у значних масштабах. Термін «глобалізація» був започаткований у 60-х роках ХХ століття теоретиками Римського клубу, але до цього часу не існує єдиного визначення цього поняття, оскільки воно є об'єктом дослідження багатьох наукових дисциплін. Глобалізація відображає складний процес, який включає в себе глобальну інтеграцію, розширення міжнародних зв'язків, збільшення міжнародної торгівлі й капіталу, розповсюдження технологій та ідей, а також взаємодію різних культур. Вплив глобалізації охоплює не лише економіку, але й соціальну, політичну, культурну та інші сфери життя суспільства.

Глобалізація є унікальним явищем нашого часу за своїми масштабами та впливом на суспільство. Вона набуває всесвітнього характеру, охоплюючи різні країни та культури. Це стає можливим завдяки новітнім технологічним засобам, які зближують наш світ і зменшують відстань між ними. Глобалізація також має системний характер, охоплюючи всі аспекти сучасного життя, такі як економіка, технологія, політика, соціокультурний аспект тощо. Її вплив проявляється у створенні єдиного інформаційного та економічного простору, зміні морально-ціннісних норм, професійних стандартів та у взаємодії культур, що дозволяє зламати звичні стереотипи поведінки і відкриває нові можливості для розвитку суспільства.

Необхідно підкреслити, що процес глобалізації суттєво змінює міжкультурні взаємини, що може мати як позитивний, так і негативний вплив на національну культуру. З одного боку, глобалізація призводить до збільшення кількості культурних взаємодій і прискорення соціально-культурної динаміки. Вона дозволяє долати політичні та ідеологічні кордони, створюючи спільний духовний простір, в якому представлені цінності всіх народів і цивілізацій. З іншого боку, глобалізація може викликати нові загрози, що можуть негативно позначитися на майбутньому людства. У такому випадку діалог між культурами може бути втрачений, а культурні цінності однієї нації насильно нав'язані іншим. Таке насильство може бути результатом культурної експансії, що призведе до знищення культурної ідентичності та традиційних цінностей окремих народів. На жаль, такий процес уніфікації може спричинити зростання націоналізму й екстремізму, шовінізму та ксенофобії і спровокувати конфлікти і напруженість у всьому світі.

П. Бергер (Berger, 1997) запропонував можливі наслідки взаємодії глобалізації та місцевої культури, серед яких виокремив: поглинання місцевої культури глобальною; співіснування глобальної та місцевої культур без помітного злиття; синтез глобальної і місцевої культур; відкидання глобальної культури через сильну локальну реакцію.

Американський антрополог Ф.К. Боку запропонував ще одну типологію міжкультурних взаємодій. Він дослідив концепт у дискурсі п'яти основних моделей. Перша модель, яку він описав, називається «гетто» та означає створення власного замкнутого культурного середовища для відокремлення від будь-якого зіткнення з чужою культурою. Друга модель – «асиміляція» – передбачає засвоєння чужої культури та відмову від своєї. Третя модель, яку він описав, прогнозує доброзичливе та відкрите ставлення до обох культур. Четверта модель – часткова асиміляція, яка дозволяє зберегти вірність своїй традиційній культурі, але поступатися в одній зі сфер життя іншого культурного середовища. П'ята модель, яку він описав, передбачає колонізацію – активне нав'язування власних цінностей та моделей поведінки чужій культурі.

На сьогодні у соціогуманітарній науці існує кілька концепцій, які пояснюють процес міжкультурної взаємодії в умовах глобалізації. Одна з них – це концепція глокалізації, яку запропонував Р. Робертсон. Згідно з цією концепцією, процеси глобалізації не можна розглядати тільки як поширення капіталістичних відносин і культурної гомогенізації у всьому світі. Глобалізація супроводжується також процесом глокалізації, тобто адаптацією культурних елементів, що запозичені з інших країн, до місцевих умов на основі місцевої традиції (Робертсон, 2008). Отже, уніфікація та гомогенізація культур у деяких аспектах, таких як економіка, культура і побут, супроводжуються збільшенням культурної різноманітності, відродженням колишніх культурних форм (релігія, мистецтво, духовне життя тощо). У глокалізації виявляються тенденції до опору локальних культур процесам уніфікації і прагнення зберегти свою ідентичність в умовах постійного тиску західно-європейської цивілізації як лідера глобалізації.

Іншою концепцією міжкультурної взаємодії в сучасному світі є концепція гібридизації Я. Пітерса, яка може розглядатися як доповнення і розвиток ідеї «глокалізації» Р. Робертсона. Культурна гібридизація відображає змішування, взаємодію та перетворення елементів різних культур у конкретному соціокультурному контексті. Зростання міжкультурних комунікацій у сучасному світі не обов'язково призводить до загальної стандартизації та уніфікації на основі європейської культури. Місцеві культури можуть пристосовувати глобальні тренди до своєї унікальної специфіки, поєднуючи

чи культурну гомогенність і різноманітність. Подібна гібридизація можлива на перехрестях глобального та локального, загальнонаціонального і регіонального. Культурна гібридизація може бути розглянута і негативно як нездатність до творчого переосмислення культурного досвіду інших країн (у цьому випадку – західних), селективне сприйняття та освоєння культурних елементів у процесі взаємодії, що може призвести до механічного копіювання західних форм організації життя та втрати культурної самобутності.

Існує третя концепція міжкультурної взаємодії – концепція макдональдизації, яка була запропонована американським соціологом Дж. Рітцером (Ritzer, 2013). Вона розвиває ідею інструментальної раціоналізації, започатковану Вебером, та стверджує, що сучасні суспільства зводять культурну різноманітність до стандартизованих інституцій і товарів, вироблених за американськими стандартами. Це може призвести до втрати культурної ідентичності та відчуття глобальної однаковості, що впливає на рівень споживання і спосіб життя.

Отже, розглянуті концепції відображають різні підходи до процесів, що розвиваються сьогодні у світі. З одного боку, спостерігається примітивізація та спрощення внаслідок уніфікації західної цивілізації, а з іншого – зростає культурна різноманітність, ускладнення та диференціація. Однак, на наш погляд, глобалізація, гібридизація та макдональдизація як моделі міжкультурної взаємодії існують у сучасному соціокультурному просторі не як альтернативні, але як співіснуючі та конкуруючі між собою. Баланс між цими тенденціями залежить від багатьох чинників, зокрема, культурної специфіки країни, її історичного досвіду, культурної політики держави, особливостей взаємодії з іншими соціокультурними системами тощо.

Сучасний світ не може уникнути необхідності взаємодії різних культур, тому сьогодні більшість держав зосереджена на вирішенні цієї проблеми шляхом відкриття діалогу між різними культурами в межах своїх територій. Одним із підходів до вирішення цього протиріччя є мультикультуралізм як спільне суспільство багатьох етнічних, культурних та конфесійних груп в одному соціальному просторі (Герчанівська, 2013). Інтеграційні та диференціаційні культурні процеси взаємодіють між собою, оскільки насамперед спрямовані на подолання інтеркультурних розбіжностей і підвищення потенціалу кожної національної культури. Однак сутність протиріччя глобалізації полягає в тому, що у зусиллях поєднати різні культури наш світ може загубити унікальність кожної культури. Тому виникає

проблема вибору оптимального шляху розвитку інтернаціоналізації, який би забезпечив належне врахування різноманіття національно-етнічних особливостей.

Протягом тривалого часу мультикультуралізм як політика, спрямована на збереження самобутності та унікальності різних культур в умовах існування єдиної держави, була єдиною можливою моделлю взаємодії. Але сучасна реальність довела, що теорія мультикультуралізму потребує трансформації. Критика мультикультуралізму прозвучала у заявах багатьох європейських лідерів через неперервний потік біженців та нелегальних мігрантів до ЄС, очевидні соціальні та політичні проблеми, погіршення економічної ситуації в країнах, внутрішню соціальну нестабільність, велику кількість заворушень, зумовлених культурними факторами, що проявляються у різниці між цінностями і світоглядами мігрантів та європейців.

У сучасній західній політичній теорії існують два основні підходи до проблемної ситуації. Перший із них, який представлений британським науковцем Б. Баррі (Barry, 2001), стверджує, що ліберальна держава не повинна проявляти толерантність щодо неліберальних елементів. Згідно з цим підходом, держава повинна взяти на себе відповідальність за освіту дітей, щоб уникнути поширення неправильних ідей та переконань у культурних і релігійних спільнотах. Крім того, держава повинна гарантувати дотримання прав жінок у сім'ї та запобігати дискримінації з боку культурних меншин. Інший підхід до цієї проблемної ситуації представлений канадським політологом В. Кімлічкою (Kymlicka and Banting, 2006). На його думку, в сильній та розвиненій мультикультурній державі необхідно забезпечувати різноманітні права та захист різних расових, етнічних, релігійних та культурних меншин. Цей підхід передбачає, що ліберальні держави повинні не тільки підтримувати традиційні заняття, ремесла та інші види корисної господарської діяльності етнокультурних груп, але й оберігати їх від дискримінації та інших негативних наслідків, що можуть заважати їхньому способу життя. Таким чином, ці два підходи розглядають проблемну ситуацію з різних поглядів і пропонують різні методи розв'язання цих проблем.

Висновки

Отже, у наш час міжнародні відносини стають все більш складними та взаємопов'язаними через зростаючу взаємодію між різними країнами, народами та їх культурами. Глобалізація відіграє важливу роль у забезпеченні інтеграції країн у світову економіку та збільшенні всебічної взаємозалежності різних груп і регіонів. Сьогодні немає націй, які не були б під впливом широкого соціального середовища та культурної спадщини. У такому контексті важливу роль відіграє політичний вектор міжкультурної взаємодії,

що проявляється у збільшенні кількості культурних обмінів і прямих контактів між державними установами, соціальними групами, громадськими рухами та окремими народами. Ці процеси мають свої особливості та сприяють поглибленню взаєморозуміння між народами і культурами.

Глобалізаційні процеси у міжнародних відносинах мають як позитивний, так і негативний вплив. З одного боку, вони сприяють зближенню народів і культурних спільнот, прискорюють процеси розвитку та розширення глобальних комунікаційних мереж. З іншого боку, вони призводять до зростання націоналізму, екстремізму, шовінізму та ксенофобії, а також до посилення протиріч і конфліктів у всьому світі. Для ефективної міжкультурної взаємодії та створення мультикультурної ідентичності було запропоновано мультикультурну форму спілкування, що базується на діалозі та взаєморозумінні. Це допоможе у побудові гібридного мультикультурного суспільства та сприятиме вирішенню негативних наслідків, що виникають у зв'язку із глобалізаційними процесами. Існують різноманітні форми мультикультурності, які обумовлені історичними та географічними факторами. Однак навіть сама ідея мультикультуралізму може викликати складнощі та протиріччя у міжкультурній взаємодії, оскільки вона поєднує в собі збереження культурної різноманітності та пошук шляхів синтезу. Реальність сучасності свідчить про те, що теорія мультикультуралізму потребує переосмислення та модифікації. У такому контексті пошук нових форм міжкультурного діалогу для вирішення конфліктів та взаєморозуміння стає вельми актуальним. Продовження вивчення типів і форм мультикультуралізму у міжнародних відносинах дозволить отримати більш точне розуміння мультикультурності та зрозуміти місце різних соціальних груп у змінному світі глобалізованого культурного простору.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Батіщева, О.С., 2007. *Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації*. Кандидат наук з державного управління. Національна академія державного управління при Президентові України.
- Бауман, З., 2008. *Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
- Бондарук, С.О., 2003. Досвід західних демократій та мультикультурний розвиток в Україні. В: *Розвиток демократії та демократична освіта в Україні*, II міжнародна наукова конференція, Одеса, Україна, 24-26 травня 2002 р. Київ: Ай Бі, с.24-26.

ШЕВЧЕНКО МАРИНА ІВАНІВНА
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

- Висоцька, Н., 2009. Концепція мультикультуралізму і питання естетики. *Питання літературознавства*, 77, с.110-121.
- Герчанівська, П.Е., 2013. Сучасні моделі міжкультурної взаємодії. *Культура народів Причорномор'я*, 259, с.110-114.
- Гордієнко, А.В., 2012. Концепція мультикультуралізму в сучасному науковому дискурсі. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія: Політологія*, 178 (166), с17-20.
- Дрожжина, С.В., 2009. *Мультикультуралізм як концептуальна модель та праксеологія розуміння сучасного українського соціуму*. Донецьк: Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
- Кулікова, Т.М., 2006. *Мультикультуралізм: соціально-методологічний аспект*. Кандидат філософських наук. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна.
- Малімон, В.І., 2011. *Культурна політика держави як чинник реформування суспільства*. Автореферат кандидата наук з державного управління. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.
- Робертсон, Р., 2008. Глокалізація: часопростір і гомогенність-гетерогенність. В: М. Фезерстоуна, С. Леша та Р. Робертсона, ред. *Глобальні модерності*. Переклад з англ. Т. Цимбала. Київ: Ніка-центр, с.48-73.
- Barry, B., 2001. *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z., 2013. *The Individualized Society*. Cambridge: Polity.
- Beck, U., 2007. *Was ist Globalisierung?: Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung*. 4th ed. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Berger, P., 1997. Four Faces of Global Culture. *The national interest*, 49(49), pp.23-29.
- Castells, M., 1996. *The information age : economy, society and culture*. Oxford: Blackwell.
- Kukathas, Ch., 2003. *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, W. and Banting K., 2006. Immigration, Multiculturalism, and the Welfare State. *Ethics and International Affairs*, 20 (3), pp.281-304.
- Kymlicka, W., 2001. *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*. New York: Oxford University Pres.
- Ritzer, G., 2013. *The McDonaldization of Society: 20th Anniversary Edition*. 7th ed. Los Angeles: Sage.
- Sadri, H.A. and Flammia, M., 2011. *Intercultural communication. A new approach to international relations and global challenges*. London: Bloomsbury Academic.

Trager, G. and Hall, E., 1954. Culture as communication: a model and analysis. *Explorations: Studies in Culture and Communication*, 3, pp.132-145.

REFERENCES

Barry, B., 2001. *Culture and Equality: An Egalitarian Critique of Multiculturalism*. Cambridge: Polity Press.

Batishcheva, O.S., 2007. *Derzhavne upravlinnia rozvytkom natsionalnoi kultury v umovakh hlobalizatsii* [State management of the development of national culture in the conditions of globalization]. PhD Dissertation. National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

Bauman, Z., 2008. *Hlobalizatsiia. Naslidky dlia liudyny i suspilstva* [Globalization. Consequences for man and society]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House.

Bauman, Z., 2013. *The Individualized Society*. Cambridge: Polity.

Beck, U., 2007. *Was ist Globalisierung: Irrtümer des Globalismus – Antworten auf Globalisierung*. 4th ed. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Berger, P., 1997. Four Faces of Global Culture. *The national interest*, 49 (49), pp.23-29.

Bondaruk, S.O., 2003. Dosvid zakhidnykh demokratii ta multykulturnyi rozvytok v Ukraini [Experience of Western democracies and multicultural development in Ukraine]. In: *Rozvytok demokratii ta demokratychna osvita v Ukraini* [Development of democracy and democratic education in Ukraine], II international scientific conference, Odesa, Ukraine, 24-26 May, 2002. Kyiv: IBI, pp.24-26.

Castells, M., 1996. *The information age: economy, society and culture*. Oxford: Blackwell.

Drozhzhyna, S.V., 2009. *Multykulturalizm yak kontseptualna model ta prakseolohiia rozuminnia suchasnoho ukrainskoho sotsiumu* [Multiculturalism as a conceptual model and praxeology of understanding modern Ukrainian society]. Donetsk: Donetsk National University of Economics and Trade named after Michael Tugan-Baranovsky.

Herchanivska, P.E., 2013. Suchasni modeli mizhkulturnoi vzamodii [Modern models of intercultural interaction]. *Kultura narodov Prychernomorja*, 259, pp.110-114.

Hordiienko, A.V., 2012. Kontsepsiia multykulturalizmu v suchasnomu naukovomu dyskursi [The concept of multiculturalism in modern scientific discourse]. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]. Serii: Politolohiia*, 178 (166), pp.17-20.

Kukathas, Ch., 2003. *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*. Oxford: Oxford University Press.

ШЕВЧЕНКО МАРИНА ІВАНІВНА
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

- Kulikova, T.M., 2006. *Multykulturalizm: sotsialno-metodolohichni aspekt* [Multiculturalism: socio-methodological aspect]. PhD Dissertation. V.N. Karazin Kharkiv National University.
- Kymlicka, W. and Banting K., 2006. Immigration, Multiculturalism, and the Welfare State. *Ethics and International Affairs*, 20 (3), pp.281-304.
- Kymlicka, W., 2001. *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*. New York: Oxford University Pres.
- Malimon, V.I., 2011. *Kulturna polityka derzhavy yak chynnyk reformuvannia suspilstva* [Cultural policy of the state as a factor in reforming society]. Abstract of DSc Dissertation. Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.
- Ritzer, G., 2013. *The McDonaldization of Society: 20th Anniversary Edition*. 7th ed. Los Angeles: Sage.
- Robertson, R., 2008. Hlokalizatsiia: chasoprostir i homohennist-heterohennist [Glocalization: space-time and homogeneity-heterogeneity]. In: M. Fezerstouna, S. Lesha and R. Robertsona, eds. *Hlobalni modernosti* [Global modernities]. Translation from English T. Tsybala. Kyiv: Nika-tsent, pp.48-73.
- Sadri, H.A. and Flammia, M., 2011. *Intercultural communication. A new approach to international relations and global challenges*. London: Bloomsbury Academic.
- Trager, G. and Hall, E., 1954. Culture as communication: a model and analysis. *Explorations: Studies in Culture and Communication*, 3, pp.132-145.
- Vysotska, N., 2009. Kontseptsiiia multykulturalizmu i pytannia estetyky [The concept of multiculturalism and the issue of aesthetics]. *Pytannia literaturoznavstva*, 77, pp.110-121.

**MODERN CONCEPTS OF INTERCULTURAL INTERACTION
IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION
AND MODERN INTERNATIONAL RELATIONS**

Maryna Shevchenko

*PhD in Cultural Studies, Associate Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0960-513X>,
email: ua.kiev.marina@gmail.com,
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, 01133*

The article examines modern tendencies in changing the political vector of intercultural interaction in the context of globalization in modern international relations. The research grounds on interdisciplinary approach in the analysis of phenomena and processes of social life in various ways. To achieve this goal, such methods are used: generalization, analysis and synthesis are applied to clarify the meaning of concepts; historical analogies of formation and development of basic concepts; comparative method is used for congruous analysis of prime theories of intercultural interaction; structural-functional and institutional methods make it possible to reveal the meaning of political and economic shifts in society thanks to intercultural interaction, as well as anthropological and socio-axiological approaches allow to analyze socio-anthropological, socio-economic and socio-cultural dimensions of intercultural interaction in conditions of globalization. The main objective of the article is to analyze the transformation of the political vector of intercultural interaction in the discourse of globalization processes of modern international relations.

The concept of “interaction of cultures” is interpreted as a special type of direct relations and connections formed between two (or more) cultures, and those influences and mutual changes that are manifested in the process of these relations.

It is determined that the modern period is characterized by qualitative changes in the process of intercultural interaction. Intercultural contacts increase the world integration and form a single system of world connections. Globalization is of crucial importance in the modern process of intercultural interaction. It is proven that globalization leads to serious changes in intercultural interaction, which are both positive and negative in nature, causing serious damage to national culture.

ШЕВЧЕНКО МАРИНА ІВАНІВНА
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

For some time, multiculturalism was considered to be the only possible approach aimed at preserving the identity and uniqueness of different cultures in conditions of a single state. However, today's realities have proven that the theory of multiculturalism needs reinterpretation and transformation.

Key words: intercultural relations; concepts of intercultural interaction; intercultural interaction; intercultural communication; globalization; multiculturalism.

**Наукове видання
Scientific Publication**

**МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ:
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
INTERNATIONAL RELATIONS:
THEORY AND PRACTICAL ISSUES**

**Випуск
Issue 12**

**Збірник наукових праць
Collection of Scientific Papers**

Відповідальний за випуск / Валерій Ластовський /	Responsible for the Issue Valerii Lastovskyi
Відповідальний та технічний редактор / Дар'я Лікарчук /	Responsible and Technical Editor Daria Likarchuk
Літературний редактор / Катерина Спрогіс /	Literary Editor Kateryna Sprogis
Редактор англomовних текстів / Світлана Гурбанська /	English Texts Editor Svitlana Hurbanska
Бібліографічний редактор / Алла Чернявська /	Bibliographic Editor Alla Cherniavska
Комп'ютерна верстка / Оксана Бережна /	Computer Layout Oksana Berezhna
Менеджер журналу / Анастасія Паляниця /	Journal Manager Anastasia Palianytsia

Видавничий центр КНУКіМ
Видавець Київський національний університет культури і мистецтв
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ДК №4776 від 09.10.2014

Підписано до друку: 30.11.2023. Формат 70x100/16
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Cambria, Constantia.
Ум. друк. арк. 14,63. Обл.-вид. арк. 9,5.
Наклад 300 примірників
Замовлення № 5158